วัฒนธรรม

วารสารรายสามเดือน
ปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๑
มกราคม–มีนาคม ๒๕๕๗
ISSN 0857–3727

วัฒนธรรมปลายด้ามขวาน

หลักคำสอนของศาสนาอิสลาม
ได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น
ชาวมุสลิมศึกษาพระมหาคัมภีร์อัลกุรอานตั้งแต่วัยเยาว์
เพื่อพร้อมสืบสานหลักคำสอนเมื่อเติบใหญ่
เหมือนครั้งที่ตนเคยได้รับจากผู้เป็นมารดา

ภาพ : อดุลย์ ตัณฑโกศัย

บทบรรณาธิการ

เมื่อราวกลางเดือนมีนาคมที่ผ่านมา ผมได้มีโอกาสลงไปสัมผัสกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม ประเพณี และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของทางภาคใต้ในโครงการ Asean Eye Culture ที่ทางกรมส่งเสริมวัฒนธรรมจัดขึ้น โดยได้เชิญช่างภาพฝีมือเยี่ยมจาก ๑๐ ประเทศอาเซียน มาร่วมกันถ่ายทอดมุมมองความน่าสนใจของปักษ์ใต้บ้านเรา หลังจากที่เหล่าช่างภาพได้ลงไปบันทึกภาพในพื้นที่จริง เสียงสะท้อนที่เราผู้จัดงานได้รับก็คือ ด้ามขวานทองของประเทศไทยล้วนมีความน่าสนใจ งดงามด้วยความหลากหลายของผู้คน ประเพณี วัฒนธรรม และธรรมชาติ เป็นดินแดนที่มหัศจรรย์และอยากกลับมาสัมผัสอีกครั้ง ความชื่นชมที่ได้รับเหล่านี้ ในนามของคนไทยย่อมสร้างความภาคภูมิใจ และยิ่งสร้างความตระหนักในการร่วมรักษาสิ่งที่ดีงามเหล่านี้ไว้ต่อไป

วารสารวัฒนธรรม ฉบับแรกของปี ๒๕๕๗ จึงขอนำผู้อ่านไปเรียนรู้เรื่องราววัฒนธรรมด้ามขวานทองที่มีความหลากหลายทั้งด้านศิลปะการแสดง ประเพณี ภาษา วรรณกรรม กีฬาพื้นบ้าน และอาหารการกิน อ่านแล้วจะรู้จักและยิ่งรักปักษ์ใต้มากกว่าเดิมครับ

ชาย นครชัย

วัฒนธรรม

เจ้าของ กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
ดำเนินการโดย สำนักงานเลขานุการกรม
บรรณาธิการ ชาย นครชัย
อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
ผู้ช่วยบรรณาธิการ ดำรงค์ ทองสม
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
พิมพ์รวี วัฒนวรางกูร
รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม
สุนันทา มิตรงาม
ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม
กองบรรณาธิการ มานัส ทารัตน์ใจ
เลขานุการกรม
เยาวนิศ เต็งไตรรัตน์
กิ่งทอง มหาพรไพศาล
ชุมศักดิ์ หรั่งฉายา
มณฑล ยิ่งยวด
ธนพร สิงห์นวล
ศาตนันท์ จันทร์วิบูลย์
ฝ่ายจัดพิมพ์ ปนัดดา น้อยฉายา
ฝ่ายกฎหมาย สดใส จำเนียรกุล
ผู้จัดทำ บริษัท มายด์ มีเดีย เซ็นเตอร์ จำกัด
พิมพ์ที่ โรงพิมพ์สงเคราะห์องค์การทหารผ่านศึก

ท่านที่ประสงค์จะนำข้อเขียนหรือบทความใด ๆ ในวารสารวัฒนธรรมไปเผยแพร่ กรุณาติดต่อประสานกับบรรณาธิการหรือนักเขียนท่านนั้น ๆ โดยตรง ข้อเขียนหรือบทความใด ๆ ที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารวัฒนธรรมฉบับนี้ เป็นความคิดเห็นเฉพาะตัวของผู้เขียน คณะผู้จัดทำไม่จำเป็นต้องเห็นด้วยและไม่มีข้อผูกพันกับกรมส่งเสริมวัฒนธรรมแต่อย่างใด หากท่านมีความประสงค์จะส่งบทความ เรื่องสั้น สารคดี บทกวี ทรรศนะ ปกิณกะ ภาพข่าว หรือกิจกรรมอื่นใดเกี่ยวกับงานศิลปวัฒนธรรมต่าง ๆ รวมทั้งท่านที่ต้องการให้ข้อเสนอแนะหรือส่งข่าวสารเพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

กรุณาส่งถึง **กองบรรณาธิการวารสารวัฒนธรรม**
สำนักงานเลขานุการกรม
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
เลขที่ ๑๔ ถนนเทียมร่วมมิตร เขตห้วยขวาง
กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๒๔๗ ๐๐๒๘ ต่อ ๑๒๐๘-๙
E-mail : dcp_journal@hotmail.com
Facebook : DCP กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Website : www.culture.go.th

วารสารวัฒนธรรม จัดพิมพ์เพื่อการเผยแพร่ **ห้ามจำหน่าย**

วัฒนธรรม

วารสารรายสามเดือน
ปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๑
มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๗

http://bit.ly/culmag57-1

สารบัญ

คอลัมน์ & ปกิณกะ

๑ บทบรรณาธิการ
๑๐๘ วัฒนธรรมปริทัศน์
๑๑๖ เปิดอ่าน
๑๑๘ ปฏิทินวัฒนธรรม

เรื่องจากปก

๔ โนรา ศิลปะมรดกภูมีไทย

๗๐

๙๔

มรดกภูมิปัญญา

๑๘ **ดนตรี-การแสดง** ลิเกป่า ก่อนจะสูญสิ้นลมหายใจ

๒๖ **วิจิตรช่างศิลป์** เรือกอและ

๓๔ **มุขปาฐะ-ลายลักษณ์** เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ตำนานความกตัญญูคู่ฟ้า

๔๒ **กีฬา-ละเล่นไทย** สิละ

๕๐ **พิธีกรรม-งานเทศกาล** ประเพณีลงเล

๕๖ **ธรรมชาติ-จักรวาล** ข้าวยำ วัฒนธรรมการกิน ณ ถิ่นใต้

๖๒ **ภาษา** อูรักลาโวยจ ภาษาของคนแห่งทะเล

สยามศิลปิน

๗๐ **ศิลปินแห่งชาติ** สถาพร ศรีสัจจัง นักบอกเล่าแห่งทะเลอันดามัน

๗๖ โนรายก ชูบัว อัตลักษณ์ถิ่นใต้รำร่ายโนราห์

๘๒ **ปราชญ์ถิ่นไทย** สมพงษ์ ชูจิต ผู้แกะผืนหนังสู่วัฒนธรรมตะลุง

โลกวัฒนธรรม

๘๘ **นิทัศน์วัฒนธรรม** พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

๙๔ **แผ่นดินเดียว** รามายณะแห่งอุษาคเนย์

๑๐๐ **วัฒนธรรมวิพากษ์** คืนภาพถ่ายสู่สังคม จิระนันท์ พิตรปรีชา

โนรา
ศิลปะมรดกภูมิไทย

โนรา เป็นศิลปะการแสดงของไทยภาคใต้ประเภทหนึ่งที่มีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์ ทรงไว้ซึ่งคุณค่าด้านศิลปะมรดกภูมิไทย สะท้อนปรัชญา ความเชื่อ พิธีกรรม ค่านิยม และผูกพันกับวิถีชนของชาวไทยภาคใต้ไว้อย่างลงตัวต่อเนื่องมายาวนาน รูปแบบการแสดงโนรามีทั้งที่รำ รำทำบท ขับร้องเป็นบทกลอน การตีบท เจรจา ดำเนินเรื่องราวตามบทละคร หรือตามเรื่องที่ผูกขึ้น โนราเป็นศิลปะการแสดงเพื่อสร้างความบันเทิง ในขณะเดียวกันโนราก็เป็นการแสดงเพื่อประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อที่ผูกพันระหว่างความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ มีภาวะที่สื่อโลกปัจจุบันของลูกหลานที่เป็นทายาทกับโลกวิญญาณของบรรพบุรุษโนรา **“ตายายโนรา”** หรือ **“ตาหลวง”** การประกอบพิธีกรรมสำคัญที่เรียกว่าโนราโรงครูหรือโนราลงครู เป็นมิติในการสร้างสัมพันธภาพของผู้คนในประชาคม ทั้งยังคงถือปฏิบัติสืบสานจนถึงปัจจุบัน

ความหมายและตำนานโนรา

คำว่า **“โนรา”** นี้มีการใช้คำแตกต่างกัน เช่น โนรา โนห์รา โนราห์ มโนห์รา มโนราห์ ศิลปินที่แสดงโนรานิยมเรียกเป็นคำสรรพนามนำหน้าทั้งชายและหญิงว่า **“โนรา”** เช่น โนราขุนอุปถัม์นรากร (พุ่มเทวา) โนรายก ชูบัว โนรา แปลก ท่าแค โนรากัญญา นาฏราช ฯลฯ การเรียกขานโนรานี้ในเอกสารหลายแห่งกล่าวถึงและมีความหมายเดียวกันว่า ชาตรี ละครชาตรี หรือละครมโนห์รา - ชาตรี หรือมโนราห์ - ชาตรี ไว้ด้วย คำเรียกขานต่าง ๆ ของการแสดงนี้จึงมีความสัมพันธ์และสื่อถึงความหมายของศิลปะการแสดงโนรา

การศึกษาเรื่องราวของโนรา จากตำนานต่าง ๆ ข้อเขียนของนักวิชาการ เช่น ศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ รองศาสตราจารย์ ภิญโญ จิตต์ธรรม อาจารย์พิทยา บุษยรัตน์ ข้อวิเคราะห์ของรองศาสตราจารย์อุดม หนูทอง อาจารย์เยี่ยมยง สุรกิจบรรหาร เป็นต้น มีข้อมูลสำคัญคือข้อสันนิษฐานที่ว่า ศิลปะการแสดงโนราเข้ามาสู่ภาคใต้ระหว่างสมัยศรีวิชัยต่อเนื่องกับสมัยของพระเจ้าจันทรภาณุ กษัตริย์ผู้ครองอาณาจักรตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) พระองค์เคยยกทัพไปปราบและเข้าครองลังกา ระหว่าง พ.ศ. ๑๘๕๘ - ๒๐๕๑ ทรงรับพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ (นิกายเถรวาท) เข้ามาเผยแพร่ในอาณาจักรของพระองค์

ในตำนานโนรา กล่าวถึงเมืองของกษัตริย์ การลอยแพนางนวลสำลี เกาะกะชัง บริบทของเนื้อหาคือเกาะต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในพื้นที่โดยรอบทะเลสาบสงขลา มีความเกี่ยวเนื่องกับเมืองพัทลุงและสทิงพระ (สทิงปุระ) ดินแดนแถบนี้ในอดีตเป็นส่วนหนึ่งของเมืองพัทลุง (เมืองบางแก้ว) ทั้งตำนานโนราที่ผูกเป็นคำประพันธ์ได้ระบุไว้ว่าโนราหรือชาตรีเกิดขึ้นที่เมืองพัทลุง

“ก่อเกื้อกำเนิด คราเกิดชาตรี
ปางหลังยังมี เมื่อครั้งตั้งดิน
บิดาของเจ้า ชื่อท้าวโกสินทร์
มารดายุพิน ชื่อนางอินทรกรณีย์
ครองเมืองพัทลุง เป็นกรุงธานี
บุตรชายท่านมี ชื่อศรีสิงหร”

ตำนานโนรา

ตำนานโนราหรือละครชาตรี มีกล่าวกันหลายสำนวน ธนิต อยู่โพธิ์ (๒๕๑๖: ๓๓๕ - ๓๓๖) อธิบายไว้สังเขปว่า นางนวลสำลี พระราชธิดาของท้าวทศวงศ์กับนางสุวรรณดารา ครองกรุงศรีอยุธยา เมื่อนางนวลสำลีเจริญวัยเทพดาจุติมาปฏิสนธิในครรภ์ ทั้งที่ยังไม่เคยมีชายใดมาแตะต้อง โหรได้ทำนายว่าบ้านเมืองจะบังเกิดเป็นนักเลงชาตรี ท้าวทศวงศ์จึงรับสั่งให้เสนาทำแพลอยนางนวลสำลีปล่อยไปตามลำน้ำ จนแพลอยไปถึงมหาสมุทรใหญ่ เทพดานฤมิตให้พายุพัดนำแพไปยังเกาะกะชัง ต่อมานางนวลสำลีประสูติพระกุมาร เทพดาจึงนฤมิตนางแม่นมชื่อนางสีมาลา พระกุมารประสูติในปีชวด วันพฤหัสบดี ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือนหก ความเกี่ยวข้องกับท่ารำโนราเกิดขึ้นเมื่อวันหนึ่งนางสีมาลา ได้พาพระกุมารเที่ยวป่า ไปพบนางกินนร ๕๐๐ นางรำเล่นอยู่ในสระอโนดาต จึงได้จดจำท่ารำต่าง ๆ ไว้ จนเมื่อพระกุมารอายุ ๙ ปี เทพดาจึงให้ชื่อพระกุมารว่าพระเทพสิงหร พร้อมทั้งชุบชีวิตพรานบุญและมอบหน้าทองคำแก่พรานบุญ พรานบุญเรียนรู้ท่ารำจากพระเทพสิงหร วันหนึ่งระหว่างที่พระเทพสิงหรกับพรานบุญเที่ยวป่า แล้วนอนหลับใต้ต้นรัง เทพดาได้เข้าฝันบอกเพลงรำท่ารำ ๑๒ ท่า นฤมิตทับให้ ๒ ใบ มีชื่อว่า “น้ำตาตก” และ “นกเขาขัน” ให้กลอง ๑ ใบ ชื่อสุวรรณเภรี พร้อมทั้งใช้มือลูบสัมผัสตัวเองเป็นขุนสัทธา ครูมโนห์ราเพื่อทำหน้าที่แทนเทพดา ต่อมาพระเทพสิงหรพร้อมทุกคนไปยังกรุงศรีอยุธยาเที่ยวรำชาตรี เป็นที่ชื่นชอบของชาวเมือง จนความทราบถึงท้าวทศวงศ์ ท้าวทศวงศ์จึงต้อนรับทุกคนไว้ในพระราชวัง พร้อมทั้งพระราชทานเครื่องต้นอย่างกษัตริย์ให้พระเทพสิงหรสวมใส่สำหรับเล่นชาตรีต่อไป

ตำนานโนรา ของขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่มเทวา) อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง (อุดม หนูทอง: ๒๘๙๗ - ๓๙๐๔) เล่าไว้มีความสรุปว่า พระยาสายฟ้าฟาด มีชายาชื่อนางศรีมาลา มีพระราชธิดาชื่อนางนวลทองสำลี วันหนึ่งนางนวลทองสำลีสุบินว่า มีเทพธิดามาร่ายรำให้ดู ท่ารำมี ๑๒ ท่า มีเครื่องประโคม คือ กลอง ทับ โหม่ง ฉิ่ง ปี่ และแตระ เมื่อตื่นบรรทม พระนางจึงให้ชาววังทำเครื่องดนตรีและฝึกรำ วันหนึ่งนางทองนวลสำลีอยากเสวยเกสรบัว จึงให้นางกำนัลเก็บมาให้เสวย ไม่นานนักก็ทรงครรภ์ พระยาสายฟ้าฟาดไม่เชื่อว่านางนวลทองสำลีเสวยเกสรบัวแล้วมีครรภ์ คิดว่าเป็นเรื่องอัปยศอดสูยิ่งนัก จึงให้นำนางลอยแพไปพร้อมกับนางกำนัล ๓๐ คน แพลอยไปติดที่เกาะกะชัง เมื่ออยู่บนเกาะกะชังนางนวลทองสำลีจึงประสูติโอรส พระโอรสได้เรียนรำโนราและรับทราบเรื่องราวต่าง ๆ ต่อมาพระโอรสได้ขออาศัยเรือพ่อค้าไปยังเมืองพระอัยกาเที่ยวรำโนราไปตามที่ต่าง ๆ จนความทราบถึงพระยาสายฟ้าฟาด จึงปลอมองค์ไปชมการรำโนรา เห็นพระโอรสมีหน้าตาคล้ายพระธิดา จึงสอบถามได้ความจริง ทรงรับพระโอรสเข้าวัง ให้อำมาตย์ไปเชิญนางนวลทองสำลีกลับวัง แต่นางไม่ยอม อำมาตย์จึงจับมัดนางนวลทองสำลีขึ้นเรือ เรือแล่นมาจนถึงปากน้ำ มีจระเข้ตัวหนึ่งว่ายขวางทางเรือ ลูกเรือจึงปราบจระเข้แล้วนำนางนวลทองสำลีเข้าวัง พระยาสายฟ้าฟาดพระราชทานเครื่องต้น ประกอบด้วย เทริด กำไลแขน ปั้นเหน่ง สังวาล พาดเฉียง ปีกนกแอ่น สนับเพลา และอื่น ๆ สำหรับใช้เป็นเครื่องแต่งกายโนรา พร้อมทั้งพระราชทานให้พระโอรสเป็นขุนศรีสัทธา

ตำนานโนราจากคำเล่าของโนราวัด จันทร์เรือง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา เล่าไว้มีเนื้อความสังเขปว่า ที่เมืองปัญจา พระยาสายฟ้าฟาด มีชายาชื่อ นางศรีดอกไม้ มีธิดาชื่อนางนวลสำลี นางนวลสำลีมีพี่เลี้ยง ๔ คน พระอินทร์ดลใจให้นางนวลสำลีอยากเสวยเกสรดอกบัว พร้อมทั้งส่งเทพบุตรไปปฏิสนธิในครรภ์ ระหว่างมีครรภ์นางนวลสำลีชอบแต่ร้องรำ พระยาสายฟ้าฟาดห้ามก็ไม่ฟัง พระยาสายฟ้าฟาดจึงสั่งเนรเทศด้วยวิธีลอยแพไปพร้อมกับพี่เลี้ยง การลงโทษของพระยาสายฟ้าฟาดครั้งนี้ทำให้พระยาหงส์ทองกับพระยาหงส์เหมราชหลบหนีออกจากเมืองไปด้วย ส่วนแพของนางนวลสำลีลอยไปติดที่เกาะกะชัง นางจึงพำนักที่เกาะแห่งนั้นจนประสูติโอรสชื่อว่าอจิตกุมาร นางนวลสำลีสอนอจิตกุมารให้รำแม่บทจนครบ ๑๒ ท่า เมื่ออจิตกุมารโตขึ้นจึงทราบความต่าง ๆ จากนางนวลสำลี จากนั้นอจิตกุมารได้นำคณะนักรำ รำท่ารำแบบใหม่นี้ไปเผยแพร่จนเป็นที่นิยมในหมู่ชาวเมืองปัญจา และหาทางเข้าเฝ้าพระยาสายฟ้าฟาดเพื่อทูลถามเรื่องการขับพระมารดา และการหนีออกจากเมืองของพระยาหงส์ทองกับพระยาหงส์เหมราช การพบพระยาสายฟ้าฟาดครั้งนั้นทำให้ทราบความจริง พระยาสายฟ้าฟาด

▲ รำแทงเข้ (จระเข้) ใช้รำในพิธีโนราโรงครู จะรำหลังจากคล้องหงส์แล้ว

ให้อภัยอำมาตย์ทั้งสอง อจิตกุมารทำพิธีเชิญอำมาตย์ทั้งสอง คือพระยาหงส์ทอง และพระยาหงส์เหมราช โดยทำพิธีโรงครู ตั้งเครื่องสิบสอง ตั้งงานพิธี ๓ วัน คือ วันพุธ วันพฤหัสบดี และวันศุกร์ พร้อมทั้งมีการรำที่สวยงามให้ชม แต่การแสดงของนักรำแต่งกายด้วยผ้าเก่า ๆ ขาด ๆ นักรำจึงหยิบผ้ายกที่พระยาสายฟ้าฟาดจัดไว้เป็นเครื่องบูชามาสวมใส่ ทำให้ท่ารำมีความสวยงามเป็นที่พอพระทัย พระยาสายฟ้าฟาดได้เปลื้องเครื่องทรงและถอดมงกุฎให้อจิตกุมาร พร้อมทั้งกำหนดหลักว่า หากต่อไปภายหน้าผู้ใดจะรับโนราไปรำต้องมีขันหมาก ให้ปลูกโรงกว้าง ๔ ศอก ยาว ๑๑ ศอก โดยให้โรงรำเป็นกรรมสิทธิ์ของคณะนักรำ เมื่อเสร็จสิ้นพิธีแล้ว พระยาสายฟ้าฟาดได้เปลี่ยนชื่อนางนวลสำลีเป็น “ศรีมาลา” ประทานชื่ออจิตกุมารเป็น “เทพสิงหร” พร้อมพระราชทานศร และพระขรรค์ให้แก่เทพสิงหร

ตำนานโนรายังมีเล่าอีกหลายสำนวน แม้ว่าชื่อที่ปรากฏในแต่ละตำนานจะแปลกแตกต่างไปบ้าง เช่น นางนวลสำลี นางนวลทองสำลี แต่ก็ยังคงโครงเรื่องที่กล่าวถึงการถูกลอยแพไปติดเกาะกะชัง การมีครรภ์โดยมีพระอินทร์หรือเทพดาดลบันดาล การรำโนราที่เกิดขึ้นระหว่างถูกเนรเทศ ชื่อในตำนานอื่น ๆ เช่น ท้าวเทพสิงหร พระยาสายฟ้าฟาดขุนสัทธาหรือศรีสัทธา พรานบุญ นางกินรี ฯลฯ นอกจากนี้ในตำนานอื่น ๆ และเรื่องราวที่เล่าขานในวงการโนรายังมีเรื่องราวที่ต่อเนื่องจากวรรณคดีเรื่องพระสุธนชาดก คือ พระสุธน - นางมโนห์รา ท้องเรื่องนี้ได้เข้ามาผสมผสานกับการแสดงโนรา มีตัวละครสำคัญ ๆ เพิ่มเติม คือพรานบุญ พระธิดา ซึ่งเป็นนางกินนรี ๗ นาง มีการตั้งพิธีโรงครู เข้างานพิธีกรรมวันพุธ ส่งครูวันศุกร์ในพิธีมีการอัญเชิญวิญญาณต่าง ๆ ที่เป็นครูสำคัญของโนรา มีการรำคล้องหงส์ รำแทงเข้ (จระเข้) เป็นต้น

ข้อวิเคราะห์ความเป็นมาของโนรา

ในด้านหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ผู้เขียนได้ศึกษาและวิเคราะห์เอกสารต่าง ๆ พบว่าอาณาจักรศรีวิชัยเจริญรุ่งเรืองในช่วงพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๘ อาณาจักรนี้มีศูนย์กลางที่เมืองปาเล็มบัง นครศรีธรรมราช และไชยา ศูนย์กลางเปลี่ยนไปมาไม่คงที่ตามการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง อาณาจักรนี้เจริญสูงสุดในพุทธศตวรรษที่ ๑๖ ในช่วงปลายศตวรรษที่ ๑๘ ถูกพวกโจฬะรุกรานจึงเริ่มเสื่อมลง จนเมื่อพระเจ้าศรีธรรมาโศกราช ตีได้เมืองไชยา อาณาจักรตามพรลิงค์จึงเข้ามามีอำนาจแทน ระหว่างที่อาณาจักรศรีวิชัยเรืองอำนาจนั้น ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๔ เป็นช่วงที่พระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานเข้ามาเผยแผ่ การรับพระพุทธศาสนาฝ่ายมหายานนี้มีความสอดคล้องกับการรับความเชื่อ และเรื่องราวต่าง ๆ จากบรรดาตำนานและชาดกต่าง ๆ ดังพบในชาดกเรื่องพระสุธน - มโนห์รา เป็นต้น ในขณะเดียวกัน ภาพสะท้อนทางขนบปฏิบัติที่เนื่องด้วยความเชื่อ - พิธีกรรมของโนราที่ยังคงร่องรอย ก็ยังปรากฏให้เห็นได้ในหลายส่วนของวิถีปฏิบัติ รอยต่อของวัฒนธรรมด้านศิลปะการแสดงโนรากับการแสดงท่ารำอันเป็นแม่ท่า หรือแม่บท “กรณะ ๑๐๘ ท่า” ต่างก็มีความสัมพันธ์กันอย่างมาก ทั้งท่าจีบ ตั้งวง การใช้อวัยวะต่าง ๆ ของร่างกาย ความเชื่อเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติ พิธีกรรม และขนบที่ศิลปินโนราถือปฏิบัติมีความเป็นเหตุเป็นผลอย่างมาก สำหรับรูปแบบของท่ารำโนราได้เป็นหนทางไปเป็นท่ารำพื้นฐานของท่ารำนาฏศิลป์ไทย โดยเฉพาะละครชาตรีที่เป็นสมุฏฐานของละครประเภทต่าง ๆ จึงถือว่าโนรา หรือชาตรี หรือโนรา - ชาตรี ตามที่เรียกกันนี้ถือเป็นครูของศิลปิน เมื่อประกอบพิธีไหว้ครู - ครอบโขนละครจึงมีเทริดสำหรับตั้งบนแท่นบูชา เมื่อเข้าสู่พิธีครอบ ครูผู้ประกอบพิธีไหว้ครูใช้เทริดครอบประสิทธิ์ประสาทศิลปะวิทยาการแก่ศิษย์

พิธีไหว้ครูโนรา เป็นการทำพิธีบวงสรวงและน้อมรำลึกถึงพระคุณของครูหมอโนรา เพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต

กระบวนท่ารำโนรา

กระบวนท่ารำโนรามีความงดงาม แสดงลักษณะเฉพาะของความเป็นโนรา ครูโนราแต่ละสายต่างมีลักษณะท่ารำที่โดดเด่น และต่างสืบสานต่อไปยังศิษย์ของตน แม้ว่านักชมการแสดงโนราในแต่ละจังหวัดอาจมองโดยภาพรวมแล้วมีท่ารำคล้ายเคียงกัน แต่ในรายละเอียดแล้วศิลปินโนราย่อมเข้าใจและมองเห็นรายละเอียดที่แตกต่างกัน กระบวนท่ารำของโนราใช้ส่วนประกอบต่าง ๆ ของร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะจรดปลายเท้า ส่วนของศีรษะรวมถึงใบหน้ามีหลายท่าที่ต้องกำหนดตำแหน่งให้สอดรับกับท่าร่วมกับส่วนอื่น ๆ จึงพบว่าหลายท่าต้องตั้งตรง เชิดหน้า เหลียวหน้า ก้มหน้า ไหล่และมือมีความสำคัญในการตั้งวง การตั้งวงของโนรามีลักษณะเฉพาะที่ต่างไปจากการตั้งวงของศิลปินโขนละคร ท่าตั้งวงของโนราวางรูปทรงสอดรับกับท่าตั้งเหลี่ยม ลำตัวตั้งตรง จัดท่ารำลักษณะนี้เป็นท่าพื้นฐานของท่ารำลักษณะอื่น ๆ ส่วนของแขน ข้อมือ นิ้วมือที่สวมเล็บยาวงอน เมื่อกรายนิ้ว กรีดนิ้ว จีบ มีความสัมพันธ์เมื่อจัดเข้าแต่ละท่ารำ อีกส่วนหนึ่งคือส่วนของต้นขาตอนบน ตอนล่าง และปลายเท้า เป็นส่วนสำคัญในการรองรับน้ำหนักของศิลปินที่รำที่ต้องตั้งเหลี่ยมตรงขนานไปกับลำตัว หรือแนบชิดเพื่อการเคลื่อนไหวไป - มาอย่างรวดเร็ว ท่ารำที่เคลื่อนด้วยปลายเท้านี้ขุนอุปถัมภ์นรากรรำได้งดงามมากจนได้รับฉายาว่า “พุ่มเทวา” กล่าวกันว่าท่ารำของท่านเคลื่อนไหวได้ดั่งการลอยตัวของเทวดา นอกจากนี้แล้วกำลังของเท้าทั้งสองข้างต้องแข็งแรง เพราะมีหลายท่ารำที่ต้องยืนด้วยเท้าข้างเดียวเป็นเวลานาน โดยบางท่ารำเท้าอีกข้างหนึ่งยกสูงขึ้นหรือไปเกาะเกี่ยวกับร่างกายส่วนอื่น

ท่ารำที่เป็นกระบวนท่ารำ ท่านิ่ง ท่าเคลื่อนไหวแต่ละท่าเชื่อมต่อระหว่างท่าหนึ่งไปยังอีกท่าหนึ่ง ของโนราแต่ละคนหรือรวมชุดหลายคน เช่น ท่าแขกเต้าเข้ารังที่ทุกคนรำและใช้ท่ารำที่ล้อมเป็นวงเหมือนรังนก โดยมีโนราคนหนึ่งรำเป็นท่านกแขกเต้ารำแหวกวงที่ล้อมอยู่เข้าสู่รัง หรือท่าจันทร์ทรงกลดที่ใช้โนราต่อตัวกัน เป็นต้น

ท่ารำที่ศิลปินโนรารำ และสืบทอดกันมามีชื่อเรียกจำนวนมาก โดยเรียกกันไปตามแต่ละสายครู ท่ารำบางท่าจึงอาจมีท่ารำเดียวกันแต่เรียกชื่อท่าแตกต่างกัน

เพลงร้องโนรา

การแสดงโนรามีบทร้องและการขับร้องที่ใช้ภาษาไทยถิ่นใต้ กลอนที่ใช้ในการขับร้องมี ๒ ลักษณะคือ กลอนผูก ในบทกลอนผูกมี ๒ อย่าง อย่างแรกเป็นบทที่ใช้มาตั้งแต่การฝึกหัดรำโนรา เป็นบทกาศครูหรือบทไหว้ครู บทครูสอน อย่างที่สองเป็นบทที่ผูกขึ้นของครูหรือของศิลปินโนราแต่ละคณะสำหรับใช้ในการแสดง กลอนที่ใช้ในการขับร้องอีกลักษณะหนึ่งคือ กลอนด้น กลอนลักษณะเช่นนี้ศิลปินโนราสามารถใช้ไหวพริบปฏิภาณอย่างเต็มที่ และย่อมเป็นที่ชื่นชมของนักชมการแสดงโนรา

ศิลปินโนราใช้ความสามารถในการขับร้องควบคู่ไปกับการรำและตีบทให้สัมพันธ์กัน โดยมีลูกคู่ (นักดนตรี) ทำหน้าที่เป็นลูกคู่ร้องรับ ร้องทวนคำ ประสานกับการตีทับกลอง โหม่ง ฉิ่งและแตระ เพลงร้องโนราใช้คำกลอนประเภทกลอนสี่ กลอนหก กลอนแปด แนวเพลงร้องโนรา เช่น เพลงหน้าแตระ หรือเรียกว่าบทร่ายแตระ เพลงลักษณะนี้มีส่วนเน้นที่การขับร้องโดยใช้แตระเป็นเครื่องกำกับจังหวะเพียงอย่างเดียว เพลงอื่นๆ เช่น เพลงขานเอ เพลงทับ เป็นต้น

ดนตรีและเพลงของโนรา

การแสดงโนราที่มีทั้งความสนุกและให้ความสุขแก่ผู้ชมนั้น นอกจากท่าร่ายรำของศิลปินโนรา การตีบท การดำเนินเรื่องราวตามท้องเรื่องแล้ว ดนตรีโนราจัดเป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างสีสัน ให้แก่การแสดง นักดนตรีของวงโนราเรียกกันในวงการโนราว่า “ลูกคู่” ความหมายของลูกคู่จึงมี ๒ ความหมายคือ ความหมายที่เป็นนักดนตรี และอีกความหมายคือ ผู้ทำหน้าที่ร้องรับตามคำและทำนองของศิลปินโนรา วงดนตรีโนรามีเครื่องดนตรีประสมวง คือ ปี่ยอด ๑ เลา ทับ ๒ ใบ กลอง ๑ ใบ โหม่ง ๑ หีบ ฉิ่ง ๑ คู่ และแตระ ๑ คู่

เครื่องแต่งกายโนรา

เสน่ห์ที่สร้างความสวยงามอย่างเป็นเอกลักษณ์ของโนราคือเครื่องแต่งกาย ความโดดเด่นของเครื่องแต่งกายที่มีสีสันและสะท้อนเครื่องแต่งกายของกษัตริย์โบราณแห่งอาณาจักรศรีวิชัยต่อเนื่องมายังอาณาจักรตามพรลิงค์นั้น บ่งบอกความสำคัญที่เชื่อมโยงจากตำนานซึ่งกล่าวขานว่าท้าวทศวงศ์พระราชทานเครื่องต้นอย่างกษัตริย์ให้พระเทพสิงหร พระยาสายฟ้าฟาดพระราชทานเครื่องต้นสำหรับเป็นเครื่องแต่งกายโนราให้เป็นขุนศรีสัทธา หรือพระยาสายฟ้าฟาดเปลื้องเครื่องทรงและถอดมงกุฎให้ท้าวเทพสิงหร (อจิตกุมาร) สำหรับใช้รำโนรา เครื่องแต่งกายโนราจึงมีเครื่องยอดสำหรับสวมศีรษะ เครื่องลูกปัด สนับเพลา หางหงส์ พร้อมไปด้วยความวิจิตรงดงาม

เครื่องแต่งกายโนราสำหรับโนราใหญ่ หรือครูโนรา หรือนายโรง หรือหัวหน้าคณะ ประกอบด้วย เทริด เครื่องลูกปัดที่ร้อยเป็นแถบ เป็นแผง และเป็นส่วนประกอบของเครื่องประดับกายโนรา เครื่องแต่งกายโนรามีสายสังวาล ปีกนกแอ่น (ปีกเหน่ง) หางหงส์ (ปีก) ปั้นเหน่ง ทับทรวง ประจำยาม หัวบ่า (ผ้าร้อยลูกปัดสำหรับประดับบ่า) ปิ้งคอ ปิ้งโพก ผ้านุ่ง ผ้าห้อย หน้าผ้า (ชายไหว) พานอก เหน็บเพลา (สนับเพลา - กางเกง) ผ้าหน้าเพลา กำไลต้นแขน - ปลายแขน กำไลมือ กำไลเท้า และเล็บ (ใช้สวมนิ้วมือข้างละ ๔ นิ้ว เว้นนิ้วหัวแม่มือ) สำหรับตัวแสดงอื่น ๆ มีหน้าพราน ที่ขุดแต่งจากไม้ แต่งหน้าอย่างหน้ากาก ทาสีแดงเข้ม เขียนคิ้ว หนวด และลูกตา ส่วนบนติดผ้าหรือไหมพรมเพื่อแทนสีผม มีเส้นยางพารา สำหรับใช้รัดหน้าพรานเข้ากับศีรษะของศิลปินนักแสดง บางคณะมีหน้ากากทาสี (ตัวแสดง)

บทกลอนโนรา
บทกาศครู (ไหว้ครู) ของครูสระ

สอนรำ
ปลดปลงลงมา
แม่ลายกนกเอ๋ย
รำเป็นท่าต่างกัน
พระราชหงส์ทอง
ล่องมาล่องไป
นี่แลทองร้อยชั่ง
รำท่ากินนรา
บ้างก็เก็บเอาดอกไม้
นี่แหละคุณครูสอน
พ่อขุนสัทธาแก่
รำวันละสิบสองท่า
พ่อขุนสัทธา
สอนให้จำจิตจำใจ

ครูให้ข้ารำสิบสองท่า
ให้รำเป็นท่าต่างกัน
ยกไว้ให้เป็นเครือวัลย์
เรียกว่าแมงมุมชักใย
ลอยละล่องอยู่กลางสระใหญ่
ในฝั่งแม่น้ำพระคงคา
จะรำท่าช้างประสานงา
จะลงเล่นน้ำในสาคร
มาร้อยเป็นเครื่องอาภรณ์
ทำนองพ่อขุนสัทธา
คราแลไม่มีไปเลยมา
สอนให้จำจิตจำใจ
แกรำแต่ท่าผิงไฟ
สอนให้โนราสิ้นทั้งหลาย ฯ

(ธนิต อยู่โพธิ์ ๒๕๑๖:๓๕๘)

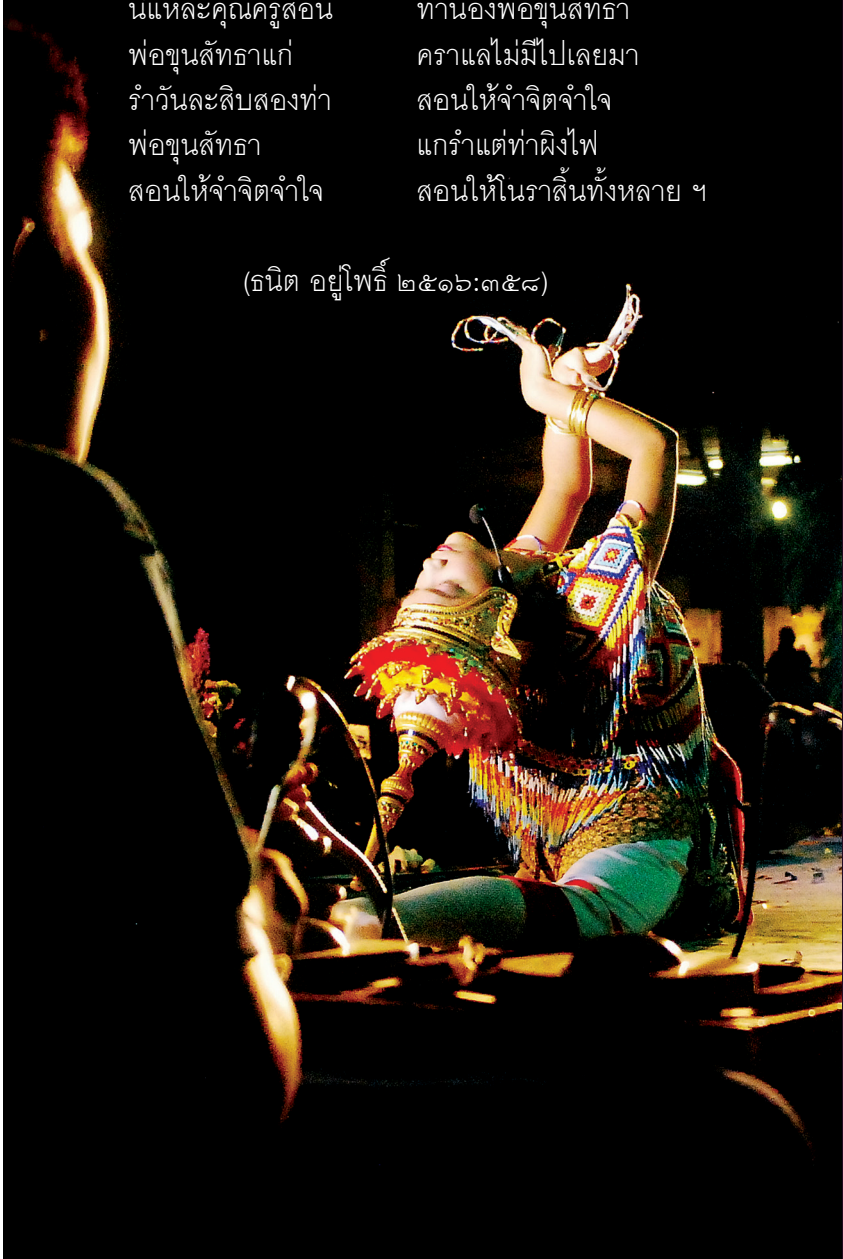

บทกาศครู (ไหว้ครู) ของขุนอุปถัมภ์นรากร (พุ่มเทวา) บางส่วน

ฤกษ์งามยามดี
ชอบฤกษ์ร้องเชิญ
ราชครูของน้อง
ราชครูของข้า
เชิญพ่อเข้ามานั่งนี่
มาแล้วพ่ออย่าพ้นไป
มาอยู่เหนือเกล้าเหนือผม
กันทั้งลูกลมพรมโหวด
มากันพรายแกมยา
มาให้ถ้วนให้ถี่
ละมบเขาฝังไว้ริมทาง
สิบสองหัวช้างสิบสองหัวเชือก
ถ้าพ่อไม่มา
เห็นหน้าแต่ท่านผู้อื่น
ให้ลูกเหลียวหน้าไปหาใคร
ลูกไหว้ครูพักอีกทั้งครูสอน
ไหว้ครูสั่งสอนข้า
มาเถิดพ่อสายสมร
มาคุ้มข้างหน้าข้างหลัง
ราชครูของน้อง
ราชครูของข้า

ปานี้ชอบยามพระเวลา
ดำเนินราชครูถ้วนหน้า
สอนแล้วให้ล่องเข้ามา
มาแล้วพ่ออย่าพ้นไป
ลูกหยายถ่ายที่ให้พ่อนั่งใน
มาอยู่เหนือเกล้าเกศา
มาช่วยคุ้มลมกันยา
กันทั้งผีโภคมายา
ละมบเขาฝังไว้ริมทาง
มากันลูกนี้ทุกทีย่าง
จำไว้แวะซ้ายแวะขวา
จำให้พ่อร้องเรียกหา
ลูกยาจะได้เห็นหน้าใคร
ความชื่นลูกยามาแต่ไหน
เหมือนใยราชครูถ้วนหน้า
ไหว้แล้วเอื้อนกลอนต่อมา
พ่อมาคุ้มหน้าคุ้มหลัง
มาคุ้มลูกเมื่อนอนเมื่อนั่ง
พ่อมาวังซ้ายวังขวา
ลอยแล้วให้ล่องเข้ามา
ดำเหนินเชิญมาให้หมดสิ้น ....

(อุดม หนูทอง ๒๕๔๒: ๓๙๐๐)

โนราในด้านความเชื่อและพิธีกรรม

โนรา นอกจากเป็นศิลปะการแสดงที่สร้างความบันเทิงแล้ว โนรายังเป็นการแสดงพิธีกรรมที่แฝงไว้ด้วยความเชื่อวิถีปฏิบัติ มีขนบแบบแผน ความเชื่อเรื่องจิตวิญญาณ โดยเฉพาะวิญญาณบรรพบุรุษที่เรียกว่า ตายายโนรา (ตาหลวง) เมื่อมีการประกอบพิธีโนราโรงครู หรือ โนราลงครู นิยมจัดกันในช่วงเดือน ๕ เดือน ๖ หรือเดือน ๘ ของปี เจ้าภาพที่เป็นลูกหลานตายายแต่ละสายมีกำหนดจัดงาน ปีเว้นปี หรือปีเว้น ๓ ปี จัดครั้งหนึ่ง ขึ้นอยู่กับความพร้อมด้านต่าง ๆ ของลูกหลาน แต่ละครั้งที่จัดงานเริ่มวันพุธและออกงานวันศุกร์ (บางงานอาจออกงานวันเสาร์ก็มี) พิธีกรรมที่จัดมีการตั้งเครื่องสังเวย เครื่องเซ่นบูชา มีบทเชิญที่เรียกว่าเชื้อครูสำหรับเชิญครูโนรา หรือตายาย เข้าประทับทรงที่ร่างทรงเพื่อพบปะลูกหลานของตน การได้เข้าร่วมพิธีโนราโรงครูมีความหมายและความสำคัญของลูกหลานตายายโนรา ในพิธีกรรมนอกจากการเชิญตายายประทับทรงแล้วยังมีพิธีเหยียบเสน คือการใช้พิธีกรรมทางไสยศาสตร์บำบัดอาการเจ็บไข้โดยผ่านวิธีการของครูหมอโนรา

โนราในมุมของมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม

ในปัจจุบันนักแสดงโนราอาชีพยังมีอยู่หลายคณะกระจายอยู่ทุกจังหวัดของภาคใต้ และยังมีอีกจำนวนมากมายหลายรัฐในประเทศมาเลเซีย โดยเฉพาะรัฐเปอร์ลิศ กลันตัน กลันตานู และไทรบุรี ซึ่งมีชาวมาเลเซียเชื้อสายไทยที่มีถิ่นฐานอยู่ในรัฐดังกล่าว รวมไปถึงการปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมที่ชาวมาเลเซียนำโนราไปแสดงโดยใช้ภาษามลายูถิ่น การประสมประสานเครื่องดนตรีระหว่างสองวัฒนธรรม บางท่านเรียกโนราลักษณะนี้ว่าโนราแขก เช่นเดียวกับคณะโนราที่มีอยู่ในหลายคณะในจังหวัดที่นอกเหนือ ๑๔ จังหวัดภาคใต้ เช่น จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เพชรบุรี ราชบุรี พระนครศรีอยุธยา และกรุงเทพมหานคร แสดงให้เห็นการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม จนศิลปะการแสดงโนราได้รับความนิยมอย่างกว้างขวาง

สำหรับการแสดงโนราในปัจจุบัน คณะโนราแต่ละคณะมีรูปแบบการแสดงที่ยังคงความเป็นโนราของตน บางคณะรักษารูปแบบการแสดงอย่างดั้งเดิมไว้ แต่หลายคณะก็มีการพัฒนา ประยุกต์รูปแบบให้เข้ากับความนิยมของผู้คนในสังคม และวัฒนธรรมที่เปลี่ยนแปลง รูปแบบจึงมีทั้งที่เป็นโนราแบบแผน และโนราประยุกต์ ประเภทแรกเป็นการแสดงโนราที่คงรูปแบบเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง นิยมการรำร้องโนรากับการตีบท แสดงศิลปะโนรา ไม่เน้นการแสดงเป็นเรื่องราว หรืออาจแสดงตามท้องเรื่องจากชาดก จากวรรณคดีบ้างโดยใช้เวลาแสดงเข้าเรื่องพอสมควร เช่นเรื่อง พระสุธน - มโนห์รา ไกรทอง สังข์ทอง นางสิบสอง เป็นต้น แต่โนราบางคณะมีการปรับเปลี่ยนตามสังคมและวัฒนธรรมร่วมสมัย เมื่อเริ่มต้นการแสดงโนราแบบแผนในบางส่วนของช่วงต้นที่เข้า

รำคล้องหงส์ ในพิธีโนราโรงครู นางโนราถูกจับตัวโดยพรานบุญ

บทกาศครูแล้ว การแสดงมุ่งไปที่เรื่องราวที่ผูกขึ้น หรือเรื่องที่เลือกนำเสนอต่อผู้ชมการแสดง เนื้อเรื่องการแสดงมีการผูกหรือแต่งเรื่องขึ้นมาใหม่ เป็นเรื่องปัจจุบันหรือเรื่องที่น่าจะเป็นที่นิยมของผู้ชม ตัวแสดงสวมเครื่องแต่งกายอย่างโนราแบบแผนบ้าง แต่งตามสมัยนิยมบ้าง ซึ่งดำเนินไปตามท้องเรื่องที่นำออกแสดง ในด้านวงดนตรีที่บรรเลงมีเครื่องดนตรีแบบแผนบ้าง หรือมีการนำเครื่องดนตรีสากลเข้าร่วมบรรเลง คณะนักแสดงตามที่กล่าวนี้หลายคณะก็ยังคงเป็นที่นิยมของชาวบ้าน

ในด้านศิลปวัฒนธรรมโนรายังคงคุณค่า ความสำคัญ โดยเฉพาะด้านศิลปวัฒนธรรมที่แสดงถึงมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม มีหน่วยงาน สถาบันการศึกษาต่าง ๆ ในหลายจังหวัดของภาคใต้ ได้ให้ความสำคัญ จัดตั้งชมรมโนรา จัดตั้งคณะสำหรับการแสดง มีการฝึกหัดให้แก่เยาวชนรุ่นใหม่ได้เรียนรู้ บางสถาบันการศึกษาเปิดหลักสูตรในระดับวิชาโทโนรา วิชาเอกโนรา ในระดับปริญญา เช่นในมหาวิทยาลัยหลายแห่งในภาคใต้ วิทยาลัยนาฏศิลป สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม ชมรมและสถาบันการศึกษาแต่ละแห่ง

ต่างมีกระบวนการศึกษา การเชิญศิลปินโนรามาเป็นครูสอน สอนให้รำ สอนให้ว่าบท สอนให้ตีบท สอนการร่ายรำ สอนการแสดงที่เป็นเรื่องราว ดำเนินรูปแบบตามที่เป็นแบบแผนเดิมของโนราไว้ ในด้านดนตรีโนรามีชมรมดนตรีพื้นบ้าน จัดการศึกษาเพื่อเรียนรู้การเล่นเครื่องดนตรีแต่ละชนิด สร้างนักดนตรีโนรารุ่นใหม่ เพื่อทำหน้าที่สืบสานศิลปะการแสดงโนราต่อไป โนราในปัจจุบันจึงมีทั้งที่เป็นโนราอาชีพและโนราที่เกิดจากอนุรักษ์ ส่งเสริม ให้ดำรงคุณค่าด้านมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ

เอกสารการอ้างอิง

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ. (๒๕๐๗). ตำนานละครอิเหนา. พระนคร: คลังวิทยา.

ธนิต อยู่โพธิ์. (๒๕๑๖). ศิลปละคอนรำ หรือคู่มือนาฏศิลป์ไทย. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร โปรดให้จัดพิมพ์. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร.

พิทยา บุษยรัตน์. (๒๕๕๖). โนรา ฉบับสถาบันทักษิณคดีศึกษา. สงขลา: สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ.

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. (๒๕๔๒). "โนรา" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

อุดม หนูทอง. (๒๕๔๒). "โนรา: ตำนาน" ใน สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/1i1L8Zp

ชุมศักดิ์ นรารัตน์วงศ์

ลิเกป่า
ก่อนจะสูญสิ้นลมหายใจ

ตำบลลีเล็ด อำเภอพุนพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี
พุทธศักราช ๒๕๔๙

ท่วงทำนองเสียงกลองรำมะนาที่มีสำเนียงบ่งบอกถึงเอกลักษณ์ของลิเกป่า ถูกตีประโคมให้จังหวะดังระรัวเร็วจนหัวใจเต้นแรง ตามด้วยเสียงโหม่ง ปี่ และฉิ่ง บรรเลงรับ-ส่ง กันอย่างไพเราะ เป็นการโหมโรง “เกริ่นวง” โดยใช้เวลาประมาณ ๑๕-๒๐ นาที เพื่อเป็นการเชื้อเชิญให้ผู้คนละแวกนั้นได้ทราบว่า การแสดงของคณะลิเกป่า ซึ่งเป็นงานบันเทิงพื้นบ้านเพื่อความสนุกสนานตามประสาชาวบ้าน ได้เริ่มต้นแล้วในค่ำคืนนี้

“ค่ำแล้วเชิญครู มาอยู่เหนือเกล้าเกศา
ราชครูของน้อง ลอยแล้วลอยล่องกันเข้ามา
ลอยแล้วลอยล่อง กันเข้ามา...”

ขณะนั้นเอง คนเกริ่นวงเริ่มวาดลวดลายลีลาออกมาจากฉากหลังที่มีเพียงผ้าผืนหลากสีเย็บติดกันอย่างง่าย ๆ ร้องเพลงคล้าย ๆ ลำตัด ผลัดกันร้องทีละคน เวียนเป็นรูปวงกลม พร้อมขยับท่าทางให้เข้ากับคำร้องและจังหวะกลอง โดยมีลูกคู่ออกมารำสมทบผลัดเปลี่ยนกันไปเป็นคู่ ๆ

หลังจบการร้องเพลงเกริ่นแล้ว จึงถึงเวลาของการ “ออกแขก” ไม่ว่าจะ “แขกขาว” หรือ “แขกแดง” ซึ่งจะผลัดกันออกมาในชุดแต่งกายและการแสดงท่าทาง ตลอดจนสำเนียงพูดเลียนแบบแขกอินเดียแทบทุกอย่าง พร้อมทำท่าเต้นและร้องประกอบ มีเสียงลูกคู่ร้องรับไปด้วย จากนั้นผู้ออกมาบอกเรื่องจึงปรากฏ แล้วการแสดงก็เริ่มขึ้น...

ภาพเบื้องหน้าของผู้ชมมากหน้าหลายตาทุกเพศทุกวัย ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในขณะนี้ที่ต่างจูงมือลูกหลานมานั่งชมการแสดงในลานวัดของชุมชน คือ กลุ่มคนชราในหมู่บ้านตำบลลีเล็ด เกือบ ๑๐ คน ซึ่งล้วนแล้วแต่สูงวัยด้วยอายุและหน้าตาในชุดแต่งกายตระการตาแบบบ้าน ๆ ภายใต้การนำของ ‘ตาพ่วง ศรีเพชรพูล’ อดีตพระเอกลิเกป่าที่ได้ชักชวนชาวบ้านวัยชรากลุ่มหนึ่งในหมู่บ้าน มารวมตัวกันในชื่อ “คณะพ่วง ศรีวิชัย ศิลปบันเทิง” เพื่อถ่ายทอดวิชาการแสดงและสืบสานอนุรักษ์การแสดงลิเกป่าที่ตนรักและผูกพัน กระทั่งสามารถออกไปทำการแสดงตามที่ต่าง ๆ โดยไม่คำนึงถึงรายได้และสังขาร เช่นการแสดงที่กำลังจะเริ่มต้น ณ เวลานี้

กลุ่มชาวบ้านกำลังรอชมตอนต่อไปของการแสดงลิเกป่า ซึ่งปกติมักจะมีตัวละครหลัก ๆ ทั้งหมด ๔ ตัว คือ แขก ยาหยี เจ้าเมือง และเสนา แต่ละตัวแสดงจะมีเอกลักษณ์พิเศษในการแต่งกาย

ผู้แสดงเป็น “แขก” นุ่งกางเกงขายาว นุ่งผ้าโสร่ง (ผ้าถุง) ไว้ข้างนอกยาวเพียงเข่า ใส่เสื้อแขนยาว สวมหมวก สวมแว่นตาดำ ติดหนวดเครารุงรัง แขวนสร้อยหลายเส้น เอกลักษณ์ที่โดดเด่นคือท่าเต้นที่แปลกตา ประกอบกับการว่าบทที่ไพเราะและแปลกหู ที่สำคัญแขกคือตัวเดินเรื่องของการแสดงลิเกป่า ถัดมาคือ “ยาหยี” แต่งตัวคล้ายชาวมลายูมุสลิมชายแดนใต้ สวมเสื้อลูกไม้แขนยาว นุ่งผ้าปาเต๊ะ และใส่ผ้าคุมฮีญาบ ตัวแสดงยาหยีในบางคณะจะแต่งกายด้วยชุดไทยประยุกต์ ยาหยีเป็นตัวละครที่สำคัญของการแสดงลิเกป่าอีกตัวหนึ่ง มีความโดดเด่นด้วยการว่าบทที่ไพเราะน่าฟัง และความน่าสนใจอีกอย่าง คือ ชุดที่สวมใส่มีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว

สำหรับ “เสนา” จะแต่งตัวแบบคนรับใช้ นุ่งกางเกงขายาวลายลูกไม้ สวมเสื้อธรรมดา ใส่หมวกคล้ายตัวตลก และเอกลักษณ์โดดเด่นของความเป็นตัวตลกที่สื่อออกมาโดยสีหน้า ท่าทาง และคำพูด จึงเป็นตัวละครที่มีผู้คนชื่นชอบมาก สุดท้ายคือ “เจ้าเมือง” แต่งตัวด้วยชุดไทยประยุกต์ดัดแปลงให้คล้ายกับชุดข้าราชการของไทยในสมัยก่อน อาจสวมเสื้อราชประแตนนุ่งผ้าม่วง เจ้าเมืองเป็นตัวละครที่มีบทบาทสำคัญรองลงมาจากตัวแขก

ภาพการแสดงเบื้องหน้าได้สะท้อนให้เห็นว่า ทุกอย่างที่กำลังดำเนินอยู่ ถูกลงมือทำด้วยใจ ผ่านความรักความผูกพันที่มีต่อกัน โดยมีการแสดงลิเกป่าเป็นแกนร้อยรัดหัวใจผู้คน และด้วยเหตุที่สมาชิกคณะลิเกป่าชุดนี้ส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่าสูงวัย สมาชิกที่อายุน้อยสุดเกือบ ๖๐ ปี หรือมากสุดก็เฉียด ๙๐ ปี ทำให้ลิเกป่าคณะนี้ได้รับฉายาว่า “ลิเกป่าพันปี”

นั่นคือภาพจำที่ข้าพเจ้ามีโอกาสได้สัมผัสการแสดง “ลิเกป่า” อย่างใกล้ชิดเป็นครั้งแรกในชีวิต

เนิ่นนานมาแล้ว ไม่มีใครทราบว่า “ลิเกป่า” หรือ “ลิเกรำมะนา” หรือ “ลิเกบก” ซึ่งเป็นการละเล่นพื้นเมืองชาวปักษ์ใต้ของไทยที่น่าสนใจ เป็นที่นิยมกันมากแถบพื้นที่จังหวัดพัทลุง นครศรีธรรมราช หรือภาคใต้ทั่วไป เช่น ระนอง กระบี่ ตรัง สงขลา หรือสตูล มีมาหรือปรากฏตั้งแต่เมื่อใด

เพียงได้รับการบอกเล่าจากคนเฒ่าคนแก่รุ่นเก่า ๆ ว่าพื้นที่ภาคใต้แทบทุกหมู่บ้านเคยมีคณะลิเกป่าแสดงให้คนในชุมชนได้รับชม สะท้อนกระแสนิยมลิเกป่าในครั้งนั้นว่าไม่ธรรมดาทีเดียว

กล่าวกันว่า ลิเกป่าเป็นมหรสพการแสดงการละเล่นตั้งแต่ครั้งอดีต ได้รับอิทธิพลทางวัฒนธรรมจากแขกเปอร์เซียที่เดินทางไปค้าขายยังดินแดนและแคว้นต่าง ๆ ยุคที่ตะวันออกกลางรุ่งเรือง ภาษาเปอร์เซีย จะเป็นภาษาที่ใช้กันแพร่หลายในอ่าวเบงกอล ทั้งนำศิลปวัฒนธรรมและความเชื่อศาสนา ไปเผยแผ่เกือบทุกเมืองในคาบมหาสมุทรอินเดีย ผ่านเส้นทางเดินเรือโบราณ รวมถึงหัวเมืองสำคัญทางฝั่งทะเลตะวันตกของประเทศไทย เช่น อาณาจักรศรีวิชัย จังหวัดสุราษฎร์ธานี และอาณาจักรตามพรลิงค์ (พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๘) ในยุคที่เป็นศูนย์กลางการแผ่อิทธิพลสร้างพลังและอำนาจผ่านเมือง ๑๒ นักษัตร หรือหัวเมืองหน้าด่านชายฝั่งสำคัญของแหลมมลายู

เนื้อหาในหนังสือนครศรีธรรมราช พูดถึงความเป็นมาของลิเกป่าเอาไว้ว่า ลิเกป่าได้แบบอย่างมาจากพวกแขก กล่าวคือคำว่า “ลิเก” มาจากการร้องเพลงเพื่อสรรเสริญพระผู้เป็นเจ้าของพวกแขกเจ้าเซ็นที่เรียกว่า “ดิเกร์” ซึ่งเป็นภาษาเปอร์เซีย ที่ได้เข้ามามีอิทธิพลตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา และเป็นชนที่ก่อตั้งอาณาจักรตามพรลิงค์ สมัยพระเจ้าศรีธรรมโศกราชที่เรืองอำนาจและมีอาณาจักรครอบคลุมพื้นที่แหลมมลายู หลังจากนั้นก็มีคนไทยเริ่มหัดร้องเพลงดิเกร์กันบ้าง ซึ่งในชั้นแรกมีทำนองการใช้ถ้อยคำเหมือนกับเพลงสวดของแขก แต่เมื่อมีคนไทยนำมาร้องมากขึ้น ก็กลายเป็นแบบไทย

แต่จะคงสำเนียงเสียงพูดกันไว้บ้าง และคำว่าดิเกร์ก็เพี้ยนมาเป็นลิเกหรือยี่เก ของภาคกลางไทยเรา

อย่างไรก็ตาม อีกกระแสหนึ่งบ้างว่า หากพิจารณาจากเครื่องดนตรีประกอบการแสดงลิเกป่าที่ใช้ประโคมประกอบการเล่น โดยเฉพาะรำมะนา ทำให้มีการสันนิษฐานว่า การเล่นลิเกป่าอาจจะได้รับแบบอย่างมาจาก “มลายู” เพราะมลายูมีกลองชนิดหนึ่งเรียกว่า “ระบานา” (Rebana) ซึ่งมีสำเนียงคล้ายกับรำมะนาของไทย และทุกวันนี้การแสดงหนึ่งของชาวมลายูก็คือ “ดิเกร์ฮูลู” นั่นเอง

ลิเกป่า เคยแพร่หลายอยู่ในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในจังหวัดนครศรีธรรมราชและพัทลุง มีการแสดงในเกือบทุกงาน เช่น งานแต่งงาน บวชนาค งานวัด งานศพ ฯลฯ โรงสำหรับแสดงมีลักษณะคล้ายกับโรงมโนห์รา คือ ปลูกเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนาดกว้างและยาวเท่า ๆ กับโรงมโนห์รา มีหลังคายกพื้นหรือไม่ยกพื้นก็ได้ ใช้เสื่อปู หน้าโรงโปร่งทั้งสามด้าน ตรงกลางมีฉากหรือม่านกั้น ส่วนหลังโรงใช้เป็นที่แต่งตัวและเก็บเครื่องใช้ไม้สอย ตะเกียงที่ใช้เป็นตะเกียงเจ้าพายุ หรือไม่ก็ใช้ไต้จุดช่วย ส่วนเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงประกอบด้วย กลองรำมะนา ๒-๓ ใบ ฉิ่ง ๒ คู่ กรับ ๑ คู่ ปี่ชวา กลองทัด โหม่ง ฆ้อง และระนาด

การแต่งกายของตัวแสดงส่วนใหญ่จะแต่งกันตามสบายเท่าที่มี มีมากแต่งมาก มีน้อยแต่งน้อย แล้วแต่ผู้แสดงเป็นตัวพระเอกและนางเอก หากเป็นตัวตลกหรือเสนาอำมาตย์ มักแต่งกายอย่างง่าย ๆ คือไม่สวมเสื้อ นุ่งผ้าถุงแต้มหน้าทาคิ้วให้ดูแล้วน่าขัน เรื่องที่ลิเกป่านิยมเล่นกันมากได้แก่วรรณคดีเก่า ๆ เช่น อิเหนา โคบุตร สุวรรณหงส์ ลักษณวงศ์ เป็นต้น หรือไม่ก็เป็นเรื่องที่แต่งขึ้นเองตามยุคสมัยนิยม ส่วนภาษาที่ใช้ไม่ว่าจะเป็นบทร้องหรือบทเจรจา ภาษามาลายูปนภาษาไทยท้องถิ่น แต่หากเป็นตัวเอกทั้งฝ่ายหญิงฝ่ายชายจะใช้ภาษาที่ชาวพื้นเมืองเรียกว่าภาษาข้าหลวง คือเป็นภาษากลาง แต่สำเนียงพูดแปร่ง ๆ ผิด ๆ ถูก ๆ หรือที่เรียกกันว่า “พูดสำเนียงทองแดง” มีการตั้งเป็นข้อสังเกตว่า ช่วงที่ผ่านมาการเล่นลิเกป่าในพื้นที่ภาคใต้ แทบหาชมไม่ได้อีกแล้วด้วยเหตุผลหลายประการ ทั้งความน่าสนใจกว่าของลิเกภาคกลาง หรือด้วยเนื้อนัยความเป็นลิเกป่าเองซึ่งผู้แสดงส่วนใหญ่ไม่ได้ยึดการแสดงเป็นอาชีพหลัก จึงค่อย ๆ เสื่อมหายไป เพราะความจริงแล้วลิเกป่าเป็นการแสวงหาความสนุกสนานยามว่างงานของคนบ้านนาป่าเขา การแสดงแต่ละครั้งมีการรวมกลุ่มกันอย่างหลวม ๆ รายได้จากการแสดงไม่แน่นอน แล้วแต่ข้อตกลงกับเจ้าภาพ

แต่ครั้งหนึ่งเคยมีกรณีศึกษาที่น่าสนใจ เมื่อมีคนรุ่นใหม่กลุ่มหนึ่งลุกขึ้นมาพยายามใช้ “ลิเกป่า” เป็นสื่อการแสดง เพื่อจุดกระแสเรื่องการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมถึงการมุ่งสานต่อศิลปะการแสดงประเภทนี้ในโลกสมัยใหม่ที่นับวันมีแต่จะสูญหายไป ร่วมกับคณะลิเกป่ารุ่นเก่าที่พยายามสืบสานต่อศิลปะการแสดงประเภทนี้

“ฟื้นเลลิเกป่า” บ้านสุนทรา ตำบลปันแต อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง พุทธศักราช ๒๕๕๔

“พวกเรามีความคิดใหม่ที่จะใช้สื่อ เช่นลิเกป่ามาถ่ายทอดเรื่องราวของทะเลน้อยที่เกิดการเปลี่ยนแปลงไปมาก ให้แก่ชุมชนหรือคนทั่วไปได้รับรู้” นรินทร์ ปากบารา นักศึกษาปี ๒ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี เล่าให้ฟังถึงแนวคิดสำคัญครั้งยังเป็นเพียงนักเรียนมัธยมปลายอยู่ที่โรงเรียนอุดมวิทยายน บ้านปันแต

“หรี” หรือ นรินทร์ ปากบารา เป็นคนสตูลโดยกำเนิด ครอบครัวเธอนับถือศาสนาอิสลาม แต่ไปเติบโตที่จังหวัดพัทลุง ช่วงระหว่างศึกษาอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๕ เธอกับเพื่อนนักเรียนรวม ๕ คน มีโอกาสรวมกลุ่มกันทำโครงการยุววิจัยและผลิตสื่อในนามเยาวชนกลุ่มเด็กใต้จายข่าว

พวกเธอเห็นความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นที่ทะเลน้อย จังหวัดพัทลุง พื้นที่ส่วนหนึ่งของทะเลสาบสงขลา ซึ่งมีสภาพเสื่อมโทรมลง ทั้งที่มีความหลากหลายทางชีวภาพสูงและเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนทะเลน้อย จึงเข้าร่วมโครงการนักข่าวพลเมือง มีโอกาสไปสัมผัสทะเลน้อย และในที่สุดจึงเข้าร่วมกิจกรรมของเด็กใต้จายข่าว

“เราใช้การแสดงลิเกป่า ซึ่งพวกเราเริ่มรู้จักเพราะร่วมโครงการยุววิจัย รวมกลุ่มกัน ๕ คน มาร่วมทำวิจัย ได้เรียนรู้เรื่องความเป็นมา การแสดง แล้วการเข้าถึงชุมชนโดยใช้สื่อใหม่ของเรา คือ ลิเกป่า เพื่อให้ทุกคนได้เห็น จึงได้นำมาเชื่อมโยงกัน โดยที่คณะของเราได้มีโอกาสเรียนรู้การแสดงลิเกป่าจากคณะเด่นชัยสงวนศิลป์" น้องหรีเล่าที่มาที่ไปของกิจกรรม

บทคัดย่อในงานวิจัยชิ้นนี้นำเสนอว่า “ลิเกป่าบ้านสุนทรา” ศิลปะการแสดงอันเป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่นภาคใต้ ศิลปะที่มีคุณค่าในด้านของการสร้างความบันเทิงใจ มีเนื้อหาสาระสอดแทรกคุณธรรมสอนใจให้รู้จักสำนึกรักบ้านเกิด อีกทั้งยังสอดแทรกเรื่องราวของของดีประจำจังหวัดพัทลุง และผลพลอยได้คือการสร้างชื่อเสียงให้แก่ชุมชนมายาวนานถึงวันนี้ การแสดงลิเกป่ากำลังจะสูญหายไปจากชุมชน เยาวชนแทบไม่รู้จัก ไม่เห็นความสำคัญ และไม่สนใจที่จะอนุรักษ์สืบสานภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ

เยาวชนในปัจจุบันอาศัยอยู่ในโลกแห่งการเปลี่ยนแปลง โลกแห่งการพัฒนาและความเจริญก้าวหน้า และวัฒนธรรมสมัยนิยม หากแต่เทคโนโลยีที่ทันสมัยคงเป็นแค่เพียงสิ่งอำนวยความสะดวกให้กับเราเท่านั้น คงไม่มีคุณค่าเทียบเท่ากับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ อย่างเช่นการแสดงลิเกป่า เห็นคุณค่าอันเหลือหลายนี้แล้ว พวกเราในฐานะลูกหลานของชุมชนบ้านสุนทรา จึงต่างเกิดความรัก ความหวงแหน และตระหนักถึงความสำคัญของการเผยแพร่ศิลปะการแสดงลิเกป่าให้เยาวชนและบุคคลอื่นได้รับรู้ ร่วมกันอนุรักษ์ศิลปะการแสดงแขนงนี้ให้สามารถดำรงอยู่คู่กับชุมชนบ้านสุนทราตลอดไป

สำหรับลิเกป่า “คณะเด่นชัยสงวนศิลป์” บ้านสุนทรา ที่กลุ่มของนรินทร์ได้ไปฝึกฝนร่วมด้วยนั้น อาจนับเป็นลิเกป่าคณะสุดท้ายที่ยังเปิดการแสดงอยู่ในจังหวัดพัทลุง โดยยังดำรงไว้ทั้งการแสดง การฝึกหัดให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ ลิเกป่าคณะนี้ผ่านประสบการณ์การต่อสู้เพื่อสร้างสมชื่อเสียงและจัดแสดงอย่างต่อเนื่อง

นายคล่อง ห้วนแจ่ม เจ้าของคณะลิเกป่า “คณะเด่นชัยสงวนศิลป์” คณะลิเกป่าที่ตั้งขึ้นใหม่ภายในบ้านสุนทรา มีความพยายามที่จะทำให้คนทั่วประเทศรู้จักลิเกป่าให้ได้ จึงตั้งใจอย่างแน่วแน่ที่จะสืบทอดการแสดงลิเกป่าให้แก่ผู้คนและชุมชนต่อไป โดยมุ่งหวังให้เยาวชนได้เข้ามาเรียนรู้และฝึกหัดลิเกป่า เพื่อต่อไปจะได้เป็นกำลังสำคัญในการช่วยอนุรักษ์ให้ลิเกป่าสามารถยืนหยัดต้านกระแสการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของโลกยุคใหม่

อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา พุทธศักราช ๒๕๕๗

คุณมาโนชญ์ บุญญานุวัตร ข้าราชการบำนาญ ประธานวุฒิอาสาธนาคารสมองจังหวัดยะลา ซึ่งเป็นชาวพัทลุงโดยกำเนิด เราพบเจอกันด้วยโชคชะตา แต่ไม่ใช่เหตุบังเอิญแน่นอน ชีวิตของเขามีโอกาสได้สัมผัสสัมพันธ์กับเรื่องราวของลิเกป่า ผ่านประสบการณ์ทั้งในฐานะผู้ชมและการเป็นนักแสดง ทำให้เขาสะท้อนภาพรวมเส้นทางของลิเกป่าได้อย่างเห็นภาพ

จากลิเกป่าที่หาชมได้ง่ายในสมัยก่อน ผ่านกลิ่นอายของการสืบทอดศิลปวัฒนธรรม สามารถสะท้อนวิถีชีวิตสังคมในชนบท ผ่านความผูกพันระหว่างผู้คนที่ได้สานสัมพันธ์ระหว่างกันในบริบทท้องถิ่น ทั้งความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดงในคณะลิเกป่า ความสัมพันธ์ระหว่างลิเกป่ากับเจ้าภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างคณะลิเกกับผู้ชม รวมถึงกับบุคคลหรือชุมชนใกล้เคียง เหล่านี้กำลังกลับกลายเป็นห้วงลมหายใจอันอ่อนระรินของคณะลิเกป่าไปเสียสิ้น

แม้ว่าหลายคณะจะพยายามปรับทั้งโรงลิเก รูปแบบการแสดง เครื่องแต่งกาย เนื้อหา ฯลฯ แต่ด้วยปัจจัยแวดล้อมหลายอย่างที่เปลี่ยนไป จึงไม่แน่ว่าคณะลิเกป่าที่ยังพอมีหลงเหลืออยู่บ้าง จะยังยืนหยัดแสดงต่อไปได้อีกนานเพียงใด

“ลิเกป่าที่เล่นกันที่พัทลุงเขาเล่นกันจริง รวมถึงนครศรีธรรมราช หรือกระบี่ ทุกงานต้องมีการเล่นลิเกป่า ลิเกคณะไหนจะเล่นดีหรือไม่ดีอยู่ที่การออกแขก การแต่งกาย ก็เหมือนคนมาเลย์ แล้วเล่นร้องเป็นภาษาไทยปนมลายู ศิลปะอยู่ที่การเล่าเรื่อง เช่น หากเป็นเรื่องการเดินทางซึ่งบังจะพายาหยีกลับบ้านไปด้วยกัน มีการร้องกลอนสดเพื่อลาญาติพี่น้อง ระหว่างทางมีการชมนก ชมไม้ บางคณะอาจมีการผูกเป็นกลอนไว้ล่วงหน้า แต่คณะที่เชี่ยวชาญเขาเล่นกลอนสดก็ยิ่งน่าสนใจ เพราะสามารถสอดแทรกมุขใหม่ ๆ ลงไปได้ทันที”

ทุกวันนี้ ลิเกป่าที่เคยมีชื่อเสียงอยู่หลายคณะ ไม่ว่าจะเป็น คณะต้อย-ฉ่อย สองพี่น้องแห่งพัทลุง ลิเกป่าคณะโต๊ะสาบัน คณะลิเกป่ารวมศิลป์บ้านพอแดงแห่งพังงา คณะลิเกรุ่นเมืองตรัง ฯลฯ หลายคณะต่างสูญหายไปจากความจดจำของผู้คน และคณะที่ดำรงอยู่ก็เสี่ยงต่อการสูญสิ้นไปเปรียบดั่งลมหายใจที่รวยริน

“มีการแสดงอีกหลายอย่างที่น่าสนใจกว่าอย่างมโนห์รามีการนำดนตรีเข้าไปประกอบ มีการนำนักแสดงหญิงมารำ ทำให้คนสนใจดาราที่เป็นผู้หญิงคือพูดง่าย ๆ ว่าทันสมัยกว่าลิเกป่าซึ่งเป็นการแสดงของชาวบ้านจริง ๆ เพราะฉะนั้นการพัฒนาจึงมีน้อย เป็นวิถีชีวิตง่าย ๆ อีกเหตุผลหนึ่งที่หายไป คนอาจไม่คุ้นกับวัฒนธรรมต่างชาติ ไม่เข้าใจคำว่า ยาหยี หรือแขกแดง รวมถึงรายละเอียดอื่น ๆ จึงน่าเป็นห่วงเส้นทางในอนาคตของลิเกป่ามาก”

จบปัจจุบัน การถ่ายทอดและการสืบทอดเรื่องราวของ **“ลิเกป่า”** ถูกกลบทับด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ที่การสื่อสารความบันเทิงยุคใหม่เข้าถึงชุมชนได้ง่ายและหลากหลายรูปแบบ มหรสพสมัยใหม่สร้างความตื่นตาตื่นใจเข้าถึงอารมณ์ของผู้ชมและสอดคล้องกับเงื่อนไขรอบข้าง ส่งผลให้การแสดงของคณะลิเกป่าเหลือน้อยลงไปเรื่อย ๆ ทั้งขาดช่องทางนำเสนอ และไม่เป็นที่สนใจจากคนรุ่นใหม่ แม้จะมีความพยายามจากบางคนบางฝ่าย มุ่งถ่ายทอดศิลปะการแสดงประเภทนี้สู่นักเรียนโรงเรียนในท้องถิ่น แต่ก็ไม่สามารถสร้างแรงจูงใจหรือเพิ่มค่านิยมให้กับเยาวชนรุ่นใหม่ได้ หากไม่มีกระบวนการที่จะมุ่งอนุรักษ์สืบสานอย่างจริงจัง ไม่แน่ว่าต่อไปเสียงรำมะนาและการขับขานของคณะลิเกป่า อาจจะค่อย ๆ เลือนหายไปตามสายลมแห่งกาลเวลา

สัมภาษณ์
นายมาโนชญ์ บุญญานุวัตร
ข้าราชการบำนาญ ประธานวุฒิอาสาธนาคารสมองจังหวัดยะลา

นายพิทักษ์ ใจบุญ
นักเขียน/นักถ่ายทำสารคดีมืออาชีพ

นางสาวนรินทร์ ปากบารา
นักศึกษาคณะวิทยาการสื่อสาร
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์
วิทยาเขตปัตตานี

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/QEKUQB

เอกสารการอ้างอิง
“ลิเกป่า บ้านสุนทรา ความสัมพันธ์ระหว่างผู้แสดง ผู้ชม และคนอื่น ๆ ในบริบทท้องถิ่น” โรงเรียนอุดมวิทยายน, นริทร์ ปากบารา และคณะ ได้รับการสนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ตามโครงการ “ยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นภาคใต้”

เรือกอและ

เรือประมงพื้นบ้านที่ใช้กันในบริเวณชายฝั่งทะเลภาคใต้ตอนล่างและรัฐกลันตัน ตรังกานู ประเทศสหพันธรัฐมาเลเซีย เป็นเรือต่อด้วยไม้ หัวและท้ายสูงขึ้นจากตัวเรือ นิยมทาสีและเขียนลวดลายด้วยสีสดใส โดยเขียนเป็นลายไทยหรือลายมลายู เรือกอและจึงมีลักษณะเฉพาะถิ่นโดดเด่นต่างไปจากเรือประมงพื้นบ้านภูมิภาคอื่น

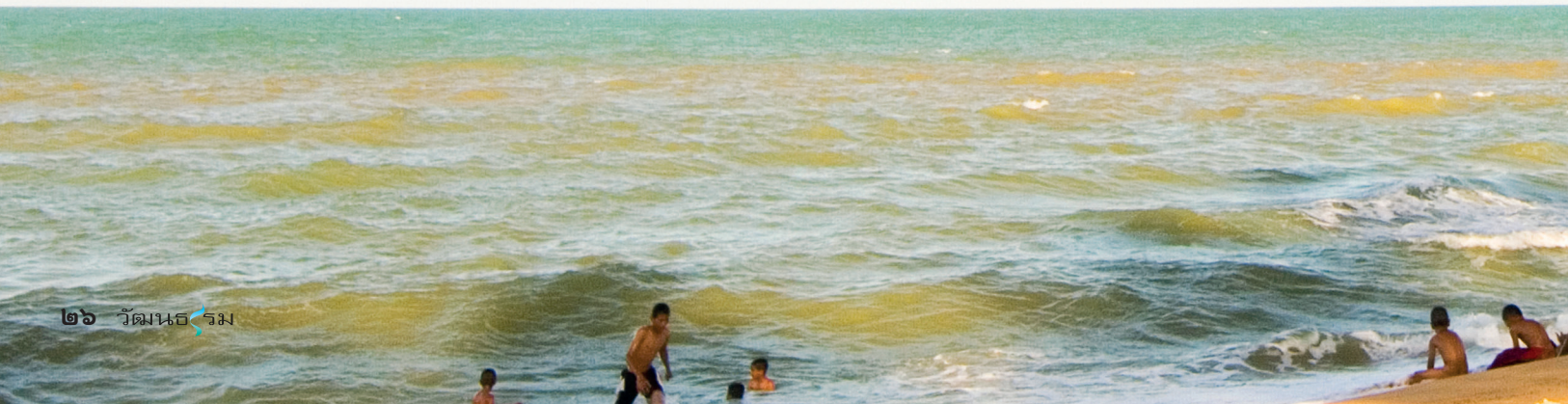

วิจิตรช่างศิลป์
ศ.วิบูลย์ ลี้สุวรรณ
พระอโยธยา

สวนสยาม

เรือกอและบางทีเรียกเพี้ยนเป็น **กุแหละ**บ้าง **ปุแหละ** บ้าง การทำเรือกอและอาจได้รับแบบอย่างมาจากเรือสินค้าของพ่อค้าชาวอาหรับที่เข้ามาค้าขายบริเวณแหลมมลายูหรือเรือที่ใช้ในสงคราม อาจมีมาตั้งแต่สมัยสุโขทัยในพุทธศตวรรษที่ ๑๙ หรือ ๒๐ จนถึงสมัยอยุธยา รูปแบบของเรือกอและได้รับการปรับปรุงเรื่อยมา

แต่เดิมเรือกอและไม่ใช้เครื่องยนต์ แต่ปัจจุบันนิยมใช้เครื่องยนต์จึงต้องทำเป็นเรือท้ายตัด รูปแบบจึงเปลี่ยนมาเป็นเรือหัวแหลมท้ายตัด การใช้เรือกอและจับปลามักออกกันไปเป็นกลุ่ม ๆ กลุ่มละ ๕-๖ ลำ เพื่อต้อนปลามาจากสี่ทิศให้เข้ามารวมกันและเข้าไปใน ตาโก หรือยอ ก่อนจับปลาต้องทำพิธีร่วมกันคือ นำเครื่องสังเวยใส่กระทงใบตองหรือกาบมะพร้าวทำเป็นรูปเรือ แล้วลอยลงทะเลเป็นการบูชาเทพเจ้าแห่งท้องทะเล การทำพิธีต้องให้หัวหน้าหรือหมอ (ผู้รอบรู้) เป็นผู้กระทำ หากเรือลำใดจับปลาได้มากจะต้องปักธงที่หัวเรือขณะที่แล่นเข้าสู่ชายฝั่ง เพื่อแสดงให้ผู้ที่อยู่บนฝั่งรู้ว่าเรือลำนั้น ๆ จับปลาได้มาก คนที่รออยู่บนฝั่งอาจนำพวงมาลัยมาคล้องที่หัวเรือลำนั้น

เรือกอและเป็นเครื่องมือทำประมงชายฝั่งที่สำคัญ ชาวประมงจึงให้ความเคารพเรือของตน เช่น ก่อนขึ้นเรือทุกครั้งต้องถอดรองเท้า ขณะที่เรือจอดอยู่บนฝั่งห้ามผ่านใกล้ ๆ ห้ามวิ่งเล่นบริเวณหัวเรือ ห้ามถ่ายอุจจาระและปัสสาวะใกล้หัวเรือ รวมถึงไม่ควรพูดจาหยาบคายไม่เป็นมงคล ทั้งนี้เพราะ **จาปิ้ง**ที่หัวเรือเป็นที่สิงสถิตของสิ่งศักดิ์สิทธิ์ การออกเรือทุกครั้งต้องดูฤกษ์ยามทางไสยศาสตร์ ในคืนก่อนจะออกเรือต้องทำพิธีบวงสรวงและสวดดูอา ตามพิธีทางศาสนาของอิสลาม ทำพิธีอัญเชิญเจ้าที่เทพเจ้าแห่งท้องทะเลเพื่อความปลอดภัยและขอให้จับปลาได้มาก ๆ

เรือกอและมี ๒ แบบคือ **แบบหัวสั้น**และ**แบบหัวยาว** แบบหัวยาวแบ่งออกเป็น ๒ แบบย่อยคือ **แบบมาเลเซีย** มีลักษณะแข็งและตัวเรือแคบ อีกแบบหนึ่งคือ **แบบบาฆะ** (ตะวันตก) รูปร่างโค้งงอนอ่อนช้อยและกว้างกว่า จึงนิยมใช้มากกว่าแบบมาเลเซีย แบ่งเป็น ๔ ขนาด ตามความยาวของเรือ ได้แก่ ขนาดใหญ่ยาว ๒๕ ศอก ขนาดกลาง ๒๒ ศอก ขนาดเล็ก ๒๐ ศอก และขนาดเล็กมากคือยาวเพียง ๖ ศอก เรียก ลูกเรือกอและ มีลักษณะพิเศษคือ ตัวเรือด้านนอกทำนูนออกลำยาวตลอดลำคล้ายกันชนเรือเรียก **ปาแปทูวอ** และตอนล่างทำเป็นรอยแซะเนื้อไม้โดยใช้กบไสให้เป็นแนวตลอดลำเรือเรียก **กอมา** เรือกอและทั้งลำแบ่งเป็น ๒ ส่วน ส่วนหัวเรือเรียก **ลูแว** และท้ายเรือเรียก **บูเระแต**

ส่วนประกอบเรือกอและ

๑. ใบหัวเรือ คือส่วนที่อยู่บนสุดปลายของเรือ
๒. จาปิ้ง คือส่วนที่ปิดช่วงหัวเรือและท้ายเรือ เชื่อว่ามีสิ่งศักดิ์สิทธิ์สิงสถิตอยู่ที่หัวเรือบริเวณ "จาปิ้ง"
๓. บางา คือส่วนที่ใช้มัดเชือกเพื่อผูกสมอเรือ เวลาทิ้งสมอและแขวนตะเกียง อยู่ใกล้กับจาปิ้ง
๔. เสากระโดง หรือ อากง อยู่กลางลำเรือใช้ติดตั้งใบเรือ
๕. เกาะแย หรือ ลอแย เป็นท่อนไม้ตรึงติดด้านท้ายเรือ ใช้สำหรับเกี่ยวไม้พาย หรือยึดหางเสือ
๖. มูฆะ หรือ ซางอ คือส่วนประกอบของเรือมี ๒ ชิ้น อยู่ตรงกลางลำ และตรงท้ายเรือ มีประโยชน์คือเป็นที่วางเสาใบเรือ หางเสือเรือ หรือไว้แขวนอวน
๗. ใบท้ายเรือ คือส่วนบนสุดตอนท้าย คู่กับใบหัวเรือ

การต่อเรือกอและใช้ไม้พื้นถิ่น เช่น ไม้ตะเคียน ไม้หลุมพอ และไม้จืองอ แต่ถ้าเป็นลูกเรือกอและที่ใช้แข่งขันมักใช้ไม้สยา ไม้เหล่านี้ต้องตากให้แห้งเพื่อป้องกันการหดตัว แล้วเลื่อยเป็นแผ่น ๆ ยาวเท่ากับความยาวของเรือ ขั้นตอนการต่อเรือมีขั้นตอนสำคัญ ๆ ดังนี้ การตั้งกระดูกงู ซึ่งเป็นไม้ยาวเท่าความยาวของเรือ วาง**กง**ซึ่งมีลักษณะโค้งเป็นรูปตัวยู (U) เรียงเป็นช่วง ๆ กลางป่องเรียวเล็กไปทางหัวและท้าย ใต้ **กง** เจาะเป็นรูให้น้ำไหลผ่านอย่างรูวานของเรือทั่วไป เมื่อวางกระดูกงูและตั้งกงแล้ว จึงต่อลำเรือโดยใช้ไม้กระดานทาบตามกงเรือด้านนอกจนเป็นเรือตามต้องการ จากนั้น

อุดรอยต่อและรูต่าง ๆ ยาด้วยน้ำมันยางผสมชันอุดรอยต่อไม่ให้น้ำรั่วเข้าเรือ หลังจากนั้นใช้สีน้ำมันทาเป็นสีต่าง ๆ และเขียนลวดลายตกแต่งให้สวยงาม ส่วนด้านในเรือปูไม้พื้นซึ่งวางขวางกับลำเรือจากหัวจดท้าย ใช้ไม้รูปแบบต่าง ๆ ตกแต่งเรือให้สวยงาม เช่น **จาปิ้ง** แผ่นไม้รูปสามเหลี่ยมเขียนลายคล้ายลายกระหนก และลายกระจังตาอ้อย ใช้ปิดระหว่างหัวและท้ายเรือกับกลางลำเรือ ให้โผล่ขึ้นมาพ้นเรือเล็กน้อย จาปิ้งที่หัวเรือถือเป็นส่วนศักดิ์สิทธิ์ **บางา** ไม้รูปกระหนกติดไว้ด้านขวาค่อนไปทางหัวเรือติดกับจาปิ้ง สำหรับวางถ่อ ตะเกียง และใบเรือ **จูปู** รูกลม ๆ ติดกับท้องเรือสำหรับปักเสากระโดงมีรูตรงศูนย์กลางของลำเรือและค่อนไปทางหัวเรือ กงรับจูปูจะมีขนาดใหญ่กว่ากงอื่น ๆ เพื่อยึดเสากระโดงให้มั่นคงแข็งแรง เสากระโดงเป็นเสากลมปลายเรียว ยาวตามความเหมาะสมกับขนาดของลำเรือ เสากระโดงปักที่ศูนย์กลางลำเรือ ๑ ต้น และปักค่อนไปทางหัวเรือ ๑ ต้น ต้นหลังมีขนาดเล็กกว่าต้นแรก ใช้สำหรับกางใบเรือและสามารถถอดออกได้เมื่อไม่ต้องการกางใบ **บูเระแต** ส่วนที่ปิดหัวท้ายเรือและปูพื้น ใช้เป็นที่นั่งของคนถือท้ายเรือ **มูฆะ** ไม้ที่โค้งงอนขึ้นข้างบนเรือ โดยทำเป็นรูปคล้ายกระหนกติดไว้ด้านขวาลำค่อนไปทางท้ายเรือ สำหรับวางไม้ถ่อและใบเรือ **เกาะแย** ไม้โค้งงอนขึ้นข้างบนเล็กน้อย ทำเป็นรูปนกหรือรูปสัตว์อื่น ติดไว้ที่ท้ายเรือค่อนไปทางด้านซ้ายเล็กน้อย เป็นที่บังคับไม้พายซึ่งใช้เป็นหางเสือเรือ

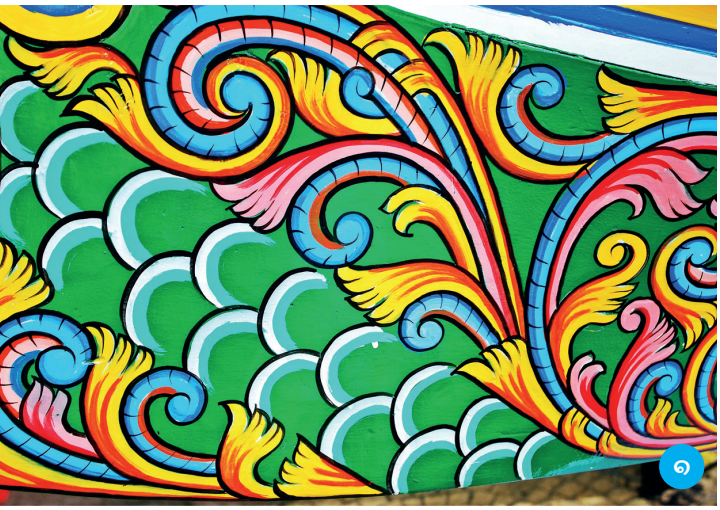

๑

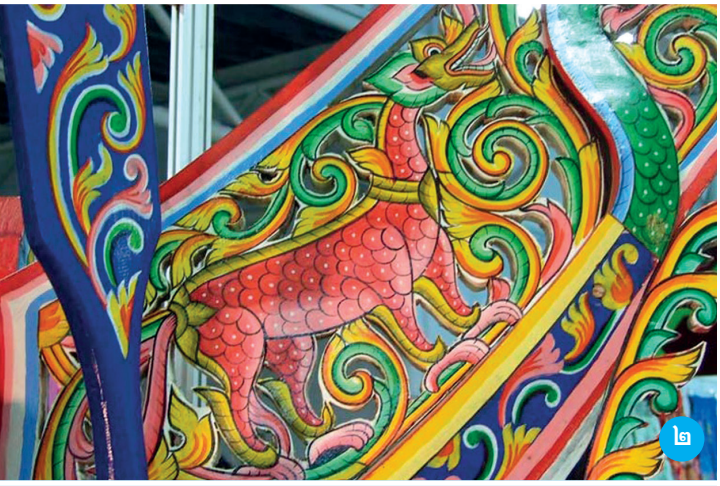

๒

๓

ลวดลายบนเรือกอและจะเขียนรอบลำเรือ ถัดจากกราบเรือมักแบ่งเป็นแถบเล็ก ๆ ๓ แถบ ในแถบเขียนลายหน้ากระดานและลายอื่นด้วยสีแดง เหลือง เขียว น้ำเงิน หรือสีอื่น ๆ ตามความชอบของช่าง ถัดลงไปจนจดท้องเรือทาด้วยสีแดง การตกแต่งเรือกอและอาจเป็นการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างความเชื่อในศาสนาอิสลามที่ห้ามเขียนรูปคนและรูปสัตว์ ช่างจึงเขียนเป็นลายดอกไม้ เถาไม้ และลายกระหนก การตกแต่งเรือกอและสันนิษฐานว่าได้แบบอย่างมาจากเรือพระราชพิธีของราชสำนักที่นิยมแกะสลักลงรักปิดทองประดับกระจก แต่การตกแต่งลักษณะนี้ต้องใช้ฝีมือช่างสูง ใช้เวลานาน จึงไม่เหมาะกับเรือกอและซึ่งเป็นเรือประมง จึงใช้วิธีการเขียนลวดลายด้วยสี ซึ่งสะดวกและรวดเร็วกว่า ลวดลายที่เขียนเป็นการผสมผสานกันระหว่างลายไทย ลายมลายู ช่างเขียนมักเป็นช่างพื้นบ้านที่ไม่ได้ผ่านสถาบันศิลปะ แต่อาศัยการฝึกฝนจนชำนาญ หัวเรือกอและมักเขียนเป็นรูปนกในตำนาน เช่น นกกาเฆาะซูรอ หรือนกกากะสุระ ซึ่งมีความเชื่อกันมาว่าเป็นนกการเวกหรือนกสวรรค์ที่บินสูงเทียมเมฆ นิยมเขียนให้มีหงอนสูงแตกออกเป็น ๕ แฉก และที่แปลกคือมีงายื่นออกมาจากปาก หรือเขียนรูปนกบุหรงซีงอซึ่งหัวเป็นนก ตัวเป็นราชสีห์ นกชนิดนี้ตามตำนานเชื่อว่ามีฤทธิ์มากและดำน้ำได้อีกด้วย

ด้วยสีสันที่ฉูดฉาดสะดุดตา ลวดลายที่มาจากสัตว์ในตำนาน และรูปทรงของลำเรือที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทำให้เรือกอและไม่ได้เป็นเพียงพาหนะที่นำพาชาวประมงมุ่งหน้าสู่ทะเลไทยเพื่อประกอบสัมมาอาชีพเท่านั้น แต่เรือกอและยังเป็นเสมือนงานศิลปะที่โลดแล่นอยู่บนผืนน้ำ อวดฝีมืองานช่างพื้นบ้านที่ชาวปักษ์ใต้ภาคภูมิใจ

ข้อมูลเพิ่มเติม

๑. ลายพันธุ์ไม้แบบเถาเลื้อย
๒. ลายนกบุหรงซีงอ หรือ นกสิงห์
๓. ลายนกกาเฆาะซูรอ หรือ นกกากะสุระ

http://bit.ly/1hEsvfT

เอกสารการอ้างอิง

สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้, มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์. กรุงเทพฯ.๒๕๔๒

๒๔ กุมภาพันธ์ วันศิลปินแห่งชาติ

ร่วมเชิดชูครูแห่งแผ่นดิน ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๖

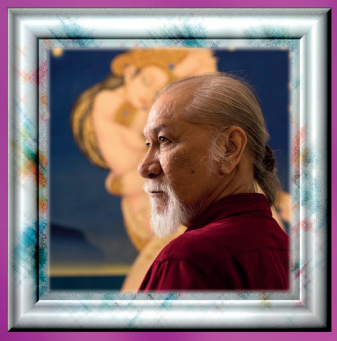

นายช่วง มูลพินิจ
สาขาทัศนศิลป์
(จิตรกรรม)

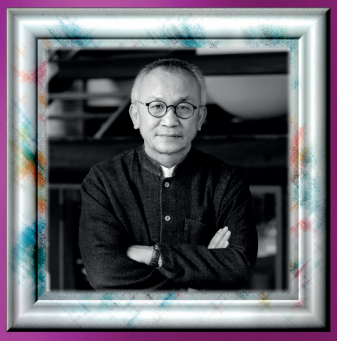

นายธีรพล นิยม
สาขาทัศนศิลป์
(สถาปัตยกรรม)

นางรำไพพรรณ สุวรรณสาร ศรีโสภาค
สาขาวรรณศิลป์

นายวินทร์ เลี้ยววาริณ
สาขาวรรณศิลป์

นายเจริญ มาลาโรจน์
สาขาวรรณศิลป์

นางนิตยา รากแก่น
สาขาศิลปะการแสดง
(การแสดงพื้นบ้าน-หมอลำ)

นายยืนยง โอภากุล
สาขาศิลปะการแสดง
(ดนตรีไทยสากล)

นายบุญฉลอง ภักดีวิจิตร
สาขาศิลปะการแสดง
(ผู้กำกับ-ผู้สร้างภาพยนตร์และละครโทรทัศน์)

นายเฉลิม ม่วงแพรศรี
สาขาศิลปะการแสดง
(ดนตรีไทย)

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม
www.culture.go.th

วีรวุฒิ หาญสมบัติ

เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว
ตำนานความกตัญญูคู่ฟ้า

ตำนาน **"เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว"** มีความเกี่ยวพันกับประวัติศาสตร์ เรื่องเล่า โบราณสถาน รวมไปถึงประเพณีวัฒนธรรมของผู้คนในจังหวัดปัตตานีมาแต่หนหลัง ไม่เฉพาะเมืองไทยเท่านั้นที่รู้จักนามของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว แต่ชาวจีนในสิงคโปร์ มาเลเซีย รวมถึงฮ่องกง ต่างก็รู้จักและเคารพศรัทธาในเจ้าแม่เหมือนกัน จากการบอกเล่าสืบต่อกันมาและบันทึกในหลายๆ แหล่ง ซึ่งมีเรื่องราวทั้งที่ตรงกันและคลาดเคลื่อนบ้าง แต่สาระสำคัญนั้นไม่แตกต่างนัก โดยเฉพาะตำนานที่กล่าวถึง **"ความกตัญญูและความเด็ดเดี่ยวในสัจวาจา"** ของลิ้มกอเหนี่ยว ที่ผู้คนยกย่องนับถือ กระทั่งเรียกขานว่า เจ้าแม่ เทพ หรือเซียน[๑] เช่นในปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม เรื่องราวดังกล่าวนี้เรานำเสนอในเชิงเรื่องเล่าหรือมุขปาฐะ มิใช่เรื่องราวเชิงประวัติศาสตร์ เพียงแต่อ้างอิงประวัติศาสตร์บางส่วนเท่านั้น

[๑] **"เจ้าแม่"** เป็นคำเรียกขานเทพารักษ์ผู้หญิงที่ถือว่าศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งจะให้ความปกปักรักษาได้ "เทพ" ก็คือเทวดา ส่วนคำว่า "เซียน" หมายถึงผู้สำเร็จ หรือผู้วิเศษ

天上聖母安鎮
清水祖師安鎮

▲ รดน้ำมนต์ที่หน้าประตูศาลเจ้าเล่งจูเจียง ก่อนการลุยไฟ

ย้อนรอยประวัติศาสตร์ บารมีและวีรกรรม

เทพของชาวจีนนั้น มีทั้งสมมติเทพและที่มาจากคนธรรมดา ซึ่งมีความน่านับถือ น่าศรัทธาในเรื่องใดเรื่องหนึ่งและเหมาะสมที่จะนำมาเป็นตัวอย่างในการดำเนินชีวิต ดังนั้นชาวจีนจึงให้ความเคารพในความดีของเทพหลายองค์ เช่น **“กวนอู” เทพแห่งความซื่อสัตย์ “ลิ้มกอเหนี่ยว” เทพแห่งความเด็ดเดี่ยวมุ่งมั่น** เป็นต้น โดยเฉพาะเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เรียกได้ว่าท่านเป็นเซียนองค์เดียวที่มีประวัติเกิดขึ้นในประเทศไทย

ตำนานเรื่องเล่าขานเกี่ยวกับเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในปัจจุบันมีความละเอียดอ่อนต่อความรู้สึกของพี่น้องมุสลิมเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะประวัติการสร้างมัสยิดกรือเซะ และเรื่องเล่าเกี่ยวกับคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่มีต่อมัสยิด โดยในพื้นที่จะมีความเชื่ออีกอย่างที่ต่างไปจากตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเป็นอย่างมาก เช่น เชื่อว่าไม่มีคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวต่อมัสยิดกรือเซะ เชื่อว่าลิ้มโต๊ะเคี่ยมไม่ใช่ผู้สร้างมัสยิดแต่อาจจะเป็นผู้ที่เข้ามาบูรณะต่อเท่านั้น เป็นต้น แต่อย่างที่เราได้กล่าวไว้เบื้องต้นว่าเราจะนำเสนอตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวในเชิงเรื่องเล่าหรือมุขปาฐะ มิใช่เรื่องราวเชิงประวัติศาสตร์

เมื่อย้อนไปดูเรื่องเล่าถึง **“เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว”** ที่ภายหลังถูกเรียกขานเป็นเทพหรือเซียน โดยท่านถือกำเนิดในครอบครัว **“ตระกูลลิ้ม”** นามว่า **“ลิ้มกอเหนี่ยว”** (บ้างก็ว่า ลิ้มโกวเนี้ย) ในสมัยพระเจ้าซื่อจงฮ่องเต้แห่งราชวงศ์เหม็ง (ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. ๒๐๖๕ - ๒๑๐๙) และมีพี่ชายชื่อ **“ลิ้มโต๊ะเคี่ยม”** (บ้างก็ว่า ลิ้มเต้าเคียน) เมื่อยังเด็กทั้งสองได้ศึกษาเล่าเรียนศิลปะแขนงต่าง ๆ จนแตกฉาน ฝ่ายพี่ชายพอโตขึ้นก็ได้เข้ารับราชการอยู่มณฑลฮกเกี้ยน และสร้างผลงานปราบโจรสลัดญี่ปุ่นจนได้รับการแต่งตั้งเป็น **“ขุนพลเซ็กกีกวง”** คุมกองทัพเรือ

เมื่อบิดาถึงแก่กรรม ลิ้มกอเหนี่ยวต้องดูแลมารดาเพียงลำพัง เนื่องจากลิ้มโต๊ะเคี่ยมถูกขุนนางใส่ร้ายว่า สมคบกับโจรสลัดญี่ปุ่นเข้าปล้นตีเมืองตามชายฝั่ง จึงถูกทางการจีนประกาศจับ เขาหนีออกจากประเทศจีนกับพรรคพวกไปอาศัยอยู่ที่เกาะไต้หวัน จนเป็นที่เคารพนับถือและมีชื่อเสียงมากในสมัยนั้น แต่ลิ้มโต๊ะเคี่ยมเห็นว่าทัพหลวงยังคงติดตามโจมตี และถูกโจรสลัดรังควานอยู่ตลอด จึงเดินทางต่อไปทางเกาะลูซอน (ประเทศฟิลิปปินส์ในปัจจุบัน) แล้วเข้าไปยังเวียดนาม (แต่บางตำนานก็เล่าว่า ลิ้มโต๊ะเคี่ยมไปอาศัยอยู่ในกรุงศรีอยุธยา)

ต่อมาลิ้มโต๊ะเคี่ยมก็ได้ติดต่อค้าขายกับเมืองปัตตานี ซึ่งขณะนั้นเมืองท่าอยู่ที่บ้านกรือเซะ ตำบลตันหยงลูโล๊ะ ลิ้มโต๊ะเคี่ยมเป็นผู้ที่มีความรู้ทางช่าง จึงได้ทำการหล่อปืนใหญ่สามกระบอก คือ ศรีนครี มหาเหล่าหลอ และนางพญาตานี ถวายให้กับเจ้าเมืองปัตตานีในขณะนั้น ซึ่งเป็นที่พอพระทัยมากจึงยกธิดาให้สมรสด้วย แล้วลิ้มโต๊ะเคี่ยมก็เปลี่ยนมานับถือศาสนาอิสลามและอยู่เมืองปัตตานีเรื่อยมา

หลายปีต่อมามารดาซึ่งอยู่ที่เมืองจีนไม่เห็นบุตรชายกลับมาและไม่ส่งข่าวเลย จึงมีความคิดถึงเป็นห่วงไม่เป็นอันกินอันนอน ลิ้มกอเหนี่ยวเห็นดังนั้นก็สงสารมารดามาก จึงรับอาสาออกติดตามพี่ชาย ในวันเดินทาง ลิ้มกอเหนี่ยวได้เข้าไปร่ำลามารดา และลั่นสัจจะวาจาไว้ว่า *“หากแม้นพี่ชายไม่ยอมกลับมาหามารดาแล้วไซร้ ตนก็จะไม่ขอมีชีวิตอยู่อีกต่อไป”* แล้วลิ้มกอเหนี่ยวกับญาติก็นำเรือออกทะเลเป็นเวลาหลายเดือน เพื่อติดตามร่องรอยพี่ชายมาจนถึงเมืองปัตตานี

กระทั่งได้พบพี่ชายที่บ้านกรือเซะ และได้ชักชวนให้พี่ชายกลับประเทศจีนหลายครั้งหลายคราเพื่อพบมารดา แต่ลิ้มโต๊ะเคี่ยมก็ปฏิเสธ เนื่องด้วยกำลังเป็นผู้อำนวยการก่อสร้างมัสยิดกรือเซะในขณะนั้น ลิ้มกอเหนี่ยวก็ได้พำนักอยู่ระยะหนึ่งเพื่อโน้มน้าวพี่ชายให้กลับบ้านเมืองของตน แต่ลิ้มโต๊ะเคี่ยมได้ไตร่ตรองดูแล้วเห็นว่า หากกลับไปตอนนี้จะสร้างความลำบากให้แก่ตน เนื่องจากเขายังติดประกาศจับของทางการ ในขณะที่ความเป็นอยู่ทางนี้ก็มีความสมบูรณ์ดีอยู่แล้ว จึงตัดสินใจกล่าวกับน้องสาวว่า “ตนหาใช่เนรคุณทอดทิ้งมารดาและน้องสาวไม่ แต่เหตุที่ทางการจีนกล่าวโทษว่าสบคบกับโจรสลัด สร้างความอัปยศจนต้องพลัดพรากมาอยู่ที่นี่ ตนอยู่ทางนี้ก็มีภารกิจมากมาย อีกทั้งได้รับปากกับเจ้าเมืองว่าจะก่อสร้างมัสยิดให้ (มัสยิดกรือเซะ) จึงไม่สามารถกลับไปในขณะนี้ได้”

ศิษย์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวเตรียมของไหว้งานสมโภชน์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

▲ พิธีลุยน้ำข้ามคลอง เพื่อระลึกถึงเจ้าแม่ในอดีตที่ได้ข้ามน้ำข้ามทะเลด้วยความยากลำบาก

ลิ้มกอเหนี่ยวเกิดความโกรธและน้อยใจในตัวพี่ชาย ด้วยพยายามอ้อนวอนพี่ชายให้เห็นแก่มารดายังไงก็ไม่สำเร็จ จึงได้สาปแช่งไว้ว่า “แม้พี่ชายจะมีความสามารถในการก่อสร้างเพียงใดก็ตาม แต่ขอให้สร้างมัสยิดนี้ไม่สำเร็จ” จากนั้นลิ้มกอเหนี่ยวจึงได้แอบไปทำอัตวินิบาตกรรมที่ใต้ต้นมะม่วงหิมพานต์ใกล้มัสยิดกรือเซะ (แต่บางตำราและบางความเชื่อก็บอกว่าลิ้มกอเหนี่ยวไม่ได้สาปแช่งแต่ประการใด ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป)

เมื่อสูญเสียน้องสาวลิ้มโต๊ะเคี่ยมก็เสียใจมาก จึงจัดการศพตามประเพณีอย่างสมเกียรติ พร้อมกับสร้างฮวงซุ้ยขึ้นที่ “หมู่บ้านกรือเซะ” และทำการก่อสร้างมัสยิดต่อไปจนเกือบเสร็จ โดยอยู่ในขั้นตอนสร้างโดมหลังคา แต่ก็เกิดเหตุการณ์ไม่คาดฝัน คือ มีฟ้าผ่าลงมายังโดมที่กำลังสร้างจนเสียหายหมดทั้ง ๆ ที่ไม่มีวี่แววพายุฝนแต่อย่างใด ลิ้มโต๊ะเคี่ยมจึงทำการสร้างโดมหลังคาใหม่ แต่แล้วสิ่งที่ไม่คาดคิดก็เกิดขึ้นอีกครั้ง คือ เกิดฟ้าผ่าลงมายังยอดโดมซ้ำอีก ทำให้เขานึกถึงคำสาปแช่งของน้องสาวขึ้นมาได้ จึงเกิดความท้อใจ และเลิกล้มการก่อสร้างมัสยิด โดยทิ้งไว้เช่นนั้น เพราะคิดว่าคำสาปแช่งของน้องสาวมีความศักดิ์สิทธิ์

ต่อมาฮวงซุ้ยและต้นมะม่วงหิมพานต์ได้เกิดนิมิตรอภินิหารให้ชาวบ้านที่ได้ไปบนบานหายเจ็บไข้ได้ป่วย และมีโชคลาภ จึงเป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านเป็นต้นมา และได้มีการนำเอาต้นมะม่วงหิมพานต์มาแกะสลักเป็นองค์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว พร้อมกับสร้างศาลไว้ที่กรือเซะและเรียกขานว่า **“ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว”** เป็นที่สักการะบูชาของชาวบ้านเรื่อยมา

ต่อมาพระจีนคณานุรักษ์ (ตันจูล่าย ต้นสกุลคณานุรักษ์) เห็นว่าศาลเจ้าแม่ตั้งอยู่ที่บ้านกรือเซะไม่สะดวกในการประกอบพิธี จึงทำการบูรณะศาลเจ้าซูก๋งบนถนนอาเนาะรู ในตัวเมืองปัตตานี และได้อัญเชิญองค์เจ้าแม่ลิ้มก่อเหนี่ยวมาประทับ ภายหลังมีชื่อว่า **“ศาลเจ้าเล่งจูเกียง”** (ศาลเทพเจ้าแห่งความเมตตา) หรือที่ชาวบ้านเรียกกันว่า **“ศาลเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว”** มาจนถึงทุกวันนี้

ประวัติศาสตร์ที่ขาดหาย

ตำนานเรื่องเล่าในเบื้องต้นถูกเผยแพร่และบอกต่ออย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะทางรัฐทั้งส่วนกลางและภูมิภาค แต่บางความเชื่อบางตำราก็ไม่ได้กล่าวถึง “คำสาปแช่ง” ของลิ้มกอเหนี่ยวแต่อย่างใด เช่น “หนังสือมัสยิดกรือเซะ มรดกอารยธรรมปัตตานี” โดย ครองชัย หัตถา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ (พิมพ์ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๔๙) กล่าวถึงพงศาวดารเมืองปัตตานี ฉบับ พ.ศ. ๒๔๔๕ ว่าไม่มีข้อความกล่าวถึงคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว แต่ก็ได้กล่าวถึงมัสยิดกรือเซะ ว่าอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรม ตัวมัสยิดและพื้นชำรุดหมด โดยไม่ระบุว่าเป็นเพราะสาเหตุใด” ซึ่งข้อความเกี่ยวกับคำสาปแช่งของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวปรากฏขึ้นในช่วงใดไม่แน่ชัด

ส่วนประวัติเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวโดย “มูลนิธิเทพปูชนียสถาน” และฉบับที่เขียนโดย “นายสุวิทย์ คณานุรักษ์” นั้น เบื้องต้นในเชิงประวัติของลิ้มโต๊ะเคี่ยมและลิ้มกอเหนี่ยวจะคล้ายคลึงกัน แต่ต่างกันในตอนท้ายที่ฉบับของตระกูลคณานุรักษ์ พูดถึงคำสาปของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวไว้ด้วย

อย่างไรก็ตามชาวกรือเซะ และชาวปัตตานีต่างก็ศรัทธาและยอมรับในบุญญาบารมีของเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว เห็นได้จากประเพณีและความเชื่อต่าง ๆ ในอดีตกระทั่งปัจจุบัน

พิธีลุยไฟที่ลานกว้างหน้าศาลเจ้า สร้างความตื่นเต้นและศรัทธาต่อผู้ชม

หลายครั้งหลายคราที่ความเข้าใจในประวัติศาสตร์คลาดเคลื่อนและนำไปสู่ความขัดแย้งในพื้นที่ เช่น ตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยวที่เกี่ยวพันกับมัสยิดกรือเซะ ส่งผลให้ชุมชนในพื้นที่เสียโอกาสการพัฒนาจากหน่วยงานภาครัฐ รวมถึงความไม่พอใจในมัคคุเทศก์ต่างถิ่น ที่ให้ความสำคัญเรื่องราวเชิงอภินิหารมากกว่าความสำคัญของมัสยิด ในฐานะศาสนสถานของชาวมุสลิม

แท้จริงแล้วที่ผ่านมา ไม่ว่าจะเป็นนักประวัติศาสตร์ นักโบราณคดี และชาวมุสลิมโดยทั่วไป พวกเขาต่างก็รับรู้เรื่องมัสยิดกรือเซะในฐานะที่เป็น “ศาสนสถานอันสำคัญของศาสนาอิสลาม” ตั้งแต่เมื่อครั้งที่ชาวปัตตานีได้รับเอาวิถีอิสลามเข้ามาในชีวิต ก็เป็นที่ยอมรับกันว่า กรือเซะเป็นมัสยิดแห่งแรกในภูมิภาคนี้ที่สร้างแบบสถาปัตยกรรมตะวันออกกลาง และยังถือเป็นต้นแบบของมัสยิดสมัยใหม่ที่แพร่หลายในเวลาต่อมา

อย่างไรก็ตามในปัจจุบันมัสยิดกรือเซะกลายเป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นโบราณสถาน และในขณะเดียวกันก็เป็นสถานที่ปฏิบัติศาสนกิจของพี่น้องมุสลิม พร้อม ๆ กับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐด้านต่าง ๆ โดยมีคนในชุมชนร่วมด้วยอย่างใกล้ชิด เช่น “มหกรรมท่องเที่ยวปัตตานีอาเซียน มหาสมโภชน์เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว” ที่สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัด ร่วมกับ มูลนิธิเทพปูชนียสถาน เทศบาลเมืองปัตตานี องค์การบริหารส่วนจังหวัดปัตตานี การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) สำนักงานนราธิวาส และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) ที่ได้จัดขึ้น ณ ศาลเจ้าเล่งจูเกียง จังหวัดปัตตานีทุกปี เพื่อเป็นการส่งเสริมและพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น สร้างสีสันและคืนชีวิตชีวาให้แก่ปัตตานี และประชาสัมพันธ์ภาพลักษณ์ที่สวยงามของจังหวัดสู่สายตาบุคคลภายนอก ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดความเชื่อมั่นในการเดินทางมาท่องเที่ยว อันจะส่งผลต่อเศรษฐกิจโดยรวมของปัตตานี เมื่อเราหยิบยกบอกต่อแต่เรื่องดี ๆ เชื่อว่า นั่นจะนำพาเราไปสู่ทัศนคติที่ดีต่อกันในที่สุด

เอกสารการอ้างอิง

เจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว ปัตตานี. มูลนิธิเทพปูชนียสถาน. (http://www.limkoneaw.com/index.php)

รองศาสตราจารย์ มัลลิกา คณานุรักษ์. (๒๕๔๔). หนังสือรวมเรื่องน่ารู้ : ภาคใต้.

ทองแถม นาถจำนง และพรพล ปันเจริญ เรียบเรียง. (๒๕๔๔). สืบตำนานเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว. กรุงเทพฯ : เสียดฟ้า.

รศ.ดร.ครองชัย หัตถา. (๒๕๔๙). มัสยิดกรือเซะ มรดกอารยธรรมปัตตานี. ปัตตานี : ภาควิชาภูมิศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/1g6zeLh

การแสดงดนตรีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

กระทรวงวัฒนธรรม
Ministry of Culture

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Department of Cultural Promotion

GREAT ARTISTS CONCERT SERIES 2014

CLARA KANG

plays Mendelssohn

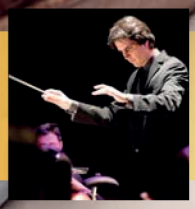

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Carlos Izcaray
Soloist : Clara Kang, violin

Programme : Bach: Suite (Overture) No. 2 in B minor, BWV1067
Mendelssohn: Violin Concerto in E minor, Op. 64
Beethoven : Symphony No. 4 in B-flat major, Op. 60

TUESDAY 25 FEBRUARY 2014 AT 8:00 PM **THAILAND CULTURAL CENTRE, MAIN HALL**

For more information please contact:
Thailand Cultural Centre : 02 247 0028
or Bangkok Symphony Orchestra : 02 255 6617-8

E-mail : bsof@bangkoksymphony.org www.bangkoksymphony.org /bangkoksymphony

ศิลปะ

ไม่มีชาติใดในทวีปเอเชีย ที่ไม่มีศิลปะการต่อสู้และทักษะในการรบของตนเอง ด้วยเหตุนี้ จึงทำให้ศิลปะการต่อสู้เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมการรบของทุกๆ ชนชาติในเอเชีย ซึ่งมีค่าเทียบเท่าชีวิตและความอยู่รอดของผู้คนในภูมิภาคนี้ทีเดียว

พันเอกอำนาจ พุกศรีสุข

ศิลปะการต่อสู้ของหมู่ชนเชื้อสายมาลายูในภาคพื้นเอเชียอาคเนย์ ได้แก่ **สิละ (Silat)** ซึ่งเป็นชื่อเรียกรวม ๆ ของศิลปะการต่อสู้ที่มีการฝึกฝนและสืบสานกันอยู่ใน มาเลเซีย อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ บรูไน และพื้นที่ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย เป็นศิลปะการต่อสู้ทำนองเดียวกันกับ คาราเต้ ยูโด กังฟู และมวยไทย โดยเน้นลีลาการเคลื่อนไหวที่สง่างาม แต่มีความร้ายกาจไม่แพ้ศิลปะการต่อสู้ใด ๆ สิละ ได้กำเนิดขึ้นมาเป็นเวลานับพันปีมาแล้ว ดังมีหลักฐานเป็นภาพแกะสลักศิลปะการป้องกันตัวของชาวมลายูอยู่ที่ Borobudur ประเทศอินโดนีเซีย

กำเนิดของคำว่า **“สิละ”** นั้นยังไม่ทราบแน่ชัด แต่มีร่องรอยว่ามาจากภาษาทมิฬเนื่องจากชาวทมิฬ เคยมีอิทธิพลในภูมิภาคนี้ แต่ผู้รู้บางท่านเข้าใจว่ามีรากศัพท์มาจาก “ศิละ” ในภาษาสันสกฤต เพราะดินแดนชวา มลายูในอดีตเป็นดินแดนของอาณาจักรศรีวิชัย ซึ่งมีวัฒนธรรมอินเดียเป็นแม่บทสำคัญดังปรากฏมีการใช้คำสันสกฤตอยู่โดยทั่วไปในภาษาท้องถิ่น

ปัจจุบัน “สิละ” มีแบบต่าง ๆ มากกว่า ๑๐๐ แบบ และกำลังได้รับความนิยมแพร่หลายไปยังประเทศต่าง ๆ ทั่วโลกกว่า ๓๐ ประเทศและได้พัฒนาเป็น **“กีฬาปันจักสิละ”** ที่มีการแข่งขันในระดับนานาชาติ ซึ่งอยู่ภายใต้กติกาและระเบียบการแข่งขันของสหพันธ์ปันจักสิละนานาชาติ ที่ได้จัดให้มีการแข่งขันปันจักสิละชิงแชมป์โลก และได้รับบรรจุให้มีการแข่งขันในกีฬาซีเกมส์

ประวัติความเป็นมาของ "สิละ" ในประเทศไทย

“สิละ” เป็นศิลปะการต่อสู้พื้นเมืองที่เก่าแก่ที่สุดชนิดหนึ่งที่เล่นกันแพร่หลายทั่วไปในหมู่ชาวไทยเชื้อสายมลายูในภาคใต้ของประเทศไทยโดยเฉพาะในจังหวัดที่อยู่ใกล้ชายแดนภาคใต้ เช่น ปัตตานี ยะลา นราธิวาส สตูล และสงขลา เป็นศิลปะการต่อสู้ที่ถูกสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบและละเอียดอ่อน โดยใช้ศิลปะของการเคลื่อนไหวร่างกายและแขนขาเพื่อป้องกันตัว จากการโจมตีของศัตรูด้วยลีลาท่าทาง และการเคลื่อนไหวที่สง่างาม ในพจนานุกรมภาษาถิ่นใต้ ให้ความหมายว่า *สิละ หมายถึง การต่อสู้ด้วยมือเปล่าแบบหนึ่งของชาวมลายูคล้ายมวย* มีชื่อเรียกที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่น เช่น สีลัต สิหลาด บือสิละ ดีกา บือดีกา หรือซีละ ซึ่งในที่นี้จะเรียกศิลปะนี้ว่า “สิละ”

“สิละ” ในประเทศไทยจัดอยู่ในกลุ่มของ **สิละมลายู** ซึ่งแต่เดิมเป็นศิลปะการต่อสู้ด้วยมือเปล่า ที่คิดค้นขึ้นเพื่อใช้ต่อสู้ในการสงคราม ต่อมาจึงมีการใช้ควบคู่กับอาวุธ เช่น กริช และกระบี่ เมื่อวิทยาการด้านอาวุธยุทโธปกรณ์เจริญขึ้น สิละจึงกลายเป็นเพียงศิลปะการป้องกันตัว แล้วได้พัฒนามาเป็นศิลปะการรำ และการแสดงการต่อสู้ แต่ก็ยังมีการฝึกสิละเพื่อการต่อสู้กันจริง ๆ อยู่บ้างเหมือนกัน

ลักษณะเฉพาะที่แสดงอัตลักษณ์ของสิละ

“สิละ” เน้นลีลาการเคลื่อนไหวที่สง่างามขณะต่อสู้ ประหนึ่งการแหวกว่ายของมัจฉา คอยหาจังหวะเข้าประชิดตัว ใช้มือหรือเท้าจู่โจมและตอบโต้คู่ต่อสู้อย่างรวดเร็ว ปานสายฟ้าแลบ ซึ่งมีทั้ง การต่อยตี การจับหัก การทุ่ม การใช้อาวุธฟันแทง และการผสมผสานหลักการต่าง ๆ ดังกล่าวเข้าด้วยกัน ซึ่งการฝึกสิละใช้ทฤษฎีการฝึกจิตวิญญาณ โดยมุ่งศิลปะการร่ายรำมากกว่าศิลปะการต่อสู้แบบสมจริง อีกทั้งการฝึกวิชานี้เป็นการส่งเสริมความเป็นสุภาพบุรุษอีกทางหนึ่งด้วย เพราะผู้ที่เรียนวิชา **“สิละ” ต้องปฏิญาณว่าจะใช้วิธีนี้ป้องกันตนเองเท่านั้น ไม่ข่มเหงรังแกใคร**

“สิละ” มีการเคลื่อนไหวทั้งการเคลื่อนตัวและการเคลื่อนเท้า **การโจมตี**หรือไม้รุก คือจังหวะลีลาจะใช้มือและเท้าในการโจมตีคู่ต่อสู้ **การป้องกัน** คือการเคลื่อนไหวของร่างกายในการป้องกันตัวจากการโจมตีของคู่ต่อสู้ **การตอบโต้** คือการตอบโต้คู่ต่อสู้หลังจากทำการป้องกันตัวจากการโจมตีของศัตรูแล้ว ซึ่งหลักวิชาการโจมตี การป้องกันและการตอบโต้เหล่านี้ มีความแตกต่างกันตามความรู้ความชำนาญของครูของแต่ละสำนัก

การแสดงสิละทางภาคใต้ของไทย

การแสดงการต่อสู้ “สิละ” ของทางภาคใต้ เดิมมักแสดงในงานพิธีการ งานรื่นเริง งานประเพณี และงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น แสดงในงานมงคลสมรส เป็นการแสดงในพิธีรับเจ้าบ่าว หรือรับเจ้าสาว หรือจะแสดงทั้งสองสถานที่หรือแสดงต่อหน้าเจ้าสาว-เจ้าบ่าวในคราวเดียวกัน เพื่อให้แขกที่มาร่วมงานได้ชมฝีไม้ลายมือการต่อสู้ ในบางท้องถิ่นมีการแสดงสิละในการหมั้นก่อนแต่งงานเรียกว่า **สิละมีดาน** และยังนิยมแสดงในงานต้อนรับแขกผู้ใหญ่อีกด้วย ในปัจจุบันจะมีการแสดงศิลปะแขนงนี้ในงานต่าง ๆ มากมาย เช่น งานแก้บน งานฮารีรายอ พิธีเข้าสุหนัต และงานเฉลิมฉลองพิธีการต่าง ๆ เป็นต้น สามารถแสดงได้ทั้งกลางวันและกลางคืน

ซึ่งผู้แสดงสิละ เล่นได้ทั้งชายและหญิง ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่ส่วนมากจะเล่นกันในหมู่ผู้ใหญ่ที่เป็นผู้ชาย ผู้แสดงสิละคณะหนึ่ง ๆ มีอย่างน้อย ๖ คน ผู้เล่นดนตรี ๔ คน ผู้เล่นสิละ ๒ คน การเล่นสิละจะเป็นการแสดงศิลปะการต่อสู้เป็นคู่ ต่อสู้ตัวต่อตัว ผู้เล่นจึงเล่นกัน ครั้งละ ๒ คนเป็นคู่ ๆ จะเล่นกี่คู่ก็ได้

เสื้อผ้าและเครื่องแต่งกาย

ลักษณะการแต่งกายของผู้แสดงหรือผู้เข้าแข่งขัน “สิละ” มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวไทยเชื้อสายมลายูในภาคใต้ มุ่งที่ความสวยงามเป็นประการสำคัญ เสื้อผ้าที่สวมใส่จะเน้นสีสันที่สวยงามสะดุดตา และเนื่องจากการแสดง “สิละ” เป็นทั้งศิลปะการป้องกันตัว และศิลปะการแสดง ดังนั้นการแต่งกาย “สิละ” จึงแบ่งได้เป็น ๒ กลุ่ม คือ การแต่งกายแบบ *“สิละนักสู้”* ใช้สำหรับการต่อสู้แข่งขันที่มีกติกาและการตัดสินแพ้ชนะกัน การแต่งกายชนิดนี้จึงเป็นการแต่งกายที่เรียบง่าย ผู้แสดงนิยมแต่งกายแบบพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวไทยเชื้อสายมลายู โดยจะสวมเสื้อยืดคอกลม แขนสั้นเหนือศอก มักเป็นเสื้อที่มีจำหน่ายทั่วไป และการแต่งกายแบบ *“สิละเพื่อการแสดง”* คือ “สิละ” ที่แสดงศิลปะการต่อสู้ ที่มีดนตรีบรรเลงประกอบอย่างคึกคักสนุกสนาน มีการแสดงท่าทุ่มทับจับหัก การแต่งกายจึงเน้นความสวยงามมากกว่า นักแสดงมักสวมเสื้อที่เรียกว่า ตือโละบลางอ ลักษณะเป็นเสื้อคอกลม อาจมีคอตั้งแบบคอสั้นหรือไม่มีก็ได้ผ่าครึ่งหนึ่งติดกระดุม ๓ เม็ด แขนเสื้อกระบอกยาวจรดข้อมือ สวมกางเกงขายาว ขากว้างคล้ายกางเกงจีน มีแถบข้างตั้งแต่เอวถึงปลายขาและรอบปลายขากางเกงที่ใช้แสดง “สิละ” ไม่มีการกำหนดตายตัว ส่วนใหญ่มุ่งความสะดวกสบายในการแสดงท่าทางต่าง ๆ สวมผ้าปาลิกัต ทับกางเกงสั้นเหนือเข่าเล็กน้อย สมัยก่อนนิยมผ้า “ลิกัต” ซึ่งเป็นผ้ามาจากอินเดียมีลักษณะเป็นผ้าถุงลายขวางหรือตาหมากรุก ใช้วิธีพันรอบเอวทับซ้อนกันด้านหน้าท้อง หรือขมวดไว้ที่เอว ปัจจุบันนิยมใช้ผ้าซอแกะ คือผ้าทอยกด้วยดิ้นเงินดิ้นทองหรือผ้าปาเต๊ะ แล้วใช้ผ้าคาดสะเอว เรียกว่า ผ้าลือปัค ผูกคาดทับผ้าปาลิกัตอีกชั้นหนึ่ง เพื่อป้องกันไม่ให้ผ้าหลุด เนื่องจากท่าทางของ “สิละ” ที่โลดโผนมากอาจทำให้ผ้าลิกัตหลุดได้ หรือไม่ก็คาดเข็มขัดแทนผ้าคาดเอว แล้วโพกศีรษะด้วยผ้าสตาแงที่พับเป็นรูปสามเหลี่ยม

การแต่งกายของนักดนตรีหรือลูกคู่ ลูกคู่ “สิละ” เป็นผู้ชายล้วน มักแต่งกายแบบธรรมดาอย่างการแต่งกายในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ นุ่งโสร่งหรือนุ่งกางเกงขายาว ใส่เสื้อธรรมดาแขนยาวหรือแขนสั้นเหมือนที่เคยใส่ปกติ ไม่พิถีพิถันมากนัก ยกเว้นงานต้อนรับแขกบ้านแขกเมืองหรืองานเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้ที่ส่วนราชการหรือเอกชนจัดขึ้นเจ้าภาพมักจะสนับสนุนให้นักดนตรี คณะ “สิละ” แต่งกายแบบพื้นบ้านของชาวไทยเชื้อสายมลายูดั้งเดิม นอกจากนั้นในกรณีที่มีการจัดการแข่งขันประลองยุทธ์แบบ “สิละ” เพื่อชิงรางวัลในงานเทศกาลต่าง ๆ นักดนตรี “สิละ” มักแต่งกายด้วยชุดพื้นบ้านกันทั้งวง

เครื่องดนตรี ประกอบการแสดงสิละ มีความจำเป็นมากในการเรียกร้องความสนใจจากคนดูทำให้การแสดงสนุกสนานคึกคัก การแสดงสิละจึงต้องมีดนตรีประกอบตลอดเวลา จังหวะในการเล่นดนตรีเปลี่ยนแปลงไปตามลีลาการต่อสู้ ในการไหว้ครูก็จะใช้ท่วงทำนองช้า ๆ ตอนคู่ต่อสู้เข้าประชิดกันก็จะเปลี่ยนเป็นจังหวะเร็ว เร้าใจทั้งผู้แสดงและผู้ชม ซึ่งมักจะใช้**ผู้เล่นดนตรี ๔ คน คือตีกลอง ๒ คน ตีฆ้อง ๑ คน และเป่าปี่ซูนาอีก ๑ คน**

ปกติสิละจะแสดงกันบนพื้นดิน สนามหญ้า หรือลานบ้าน หรือลานกว้างทั่วไป อาจเขียนเส้นลงที่พื้นเป็นรูปสี่เหลี่ยมหรือวงกลมให้มีขนาดกว้างพอสมควรเพื่อเป็นขอบเขตสนามหรืออาจมีการทำสังเวียนเป็นเวที ก็ได้ แต่มักนิยมทำการแสดงบนลานดินมากกว่าบนเวที เนื่องจากการแสดงสิละนี้จะใช้พื้นที่มาก และการต่อสู้ในบางครั้งอาจบาดเจ็บได้

รูปแบบการแสดงสิละ

การเล่นสิละทางภาคใต้ของไทย มีจุดประสงค์ส่วนใหญ่มุ่งแสดงความงามของศิลปะการร่ายรำมากกว่าศิลปะการต่อสู้แบบสมจริง มีวิธีการเล่นอยู่ ๓ ประเภท คือ

สิละยาโต๊ะ (สิละตก)

สิละประเภทนี้ เป็นการแข่งขันประชันฝีมือกันด้วยทักษะการต่อสู้ โดยให้ฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายรุก อีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายรับ ถ้าฝ่ายรุกโจมตีแล้ว ฝ่ายรับรับไม่ได้ก็จะตกไป หรือแพ้ไป “ยาโต๊ะ” แปลเป็นไทยว่า “ตก” จึงเรียกว่าสิละยาโต๊ะ การเล่นต้องผลัดกันเป็นฝ่ายรุกและฝ่ายรับคนละ ๔ ครั้ง การแสดงเป็นฝ่ายรุกจะต้องแสดงท่ารุกต่าง ๆ ให้ฝ่ายตรงข้ามแพ้ ขณะเดียวกันฝ่ายรับก็จะต้องปัดป้องมิให้ฝ่ายรุกทำอะไรตัวเองได้เช่นกัน

สิละกายอ หรือ สิละกาหยง (สิละกริช)

สิละประเภทนี้ใช้อาวุธในการต่อสู้ หรือการแสดงการต่อสู้ด้วยอาวุธ ซึ่งปกติคือ กริช ยังมีการเล่นกันอยู่ในบางพื้นที่ของจังหวัดสตูล ที่ใช้การร่ายรำกริชเพื่ออวดลีลาการต่อสู้กัน ไม่ใช่การต่อสู้จริง ๆ แต่เป็นการอวดลีลากระบวนท่าการต่อสู้ สิละกริชจะมีท่าทางขึงขังเอาจริงเอาจังมากกว่าสิละตารี ในการแข่งขันคู่ต่อสู้จะถือกริชคนละเล่ม หรือถือไม้ไผ่เหลาแบน ๆ ยาวประมาณ ๑ เมตร (ถึงแม้จะถือไม้ไผ่ก็เรียกทั่วไปว่า สิละกริช) มีการวางท่าแสดงการแทง การหลบหลีกปัดป้อง ถีบ รับ และการทำลายพลังกล้ามเนื้อคู่ต่อสู้เพื่อให้กริชหลุดจากมือ มักจัดแสดงเป็นการประชันฝีมือกันในเวลากลางคืน

สิละตารี (สิละรำ)

สิละที่แข่งขันกันโดยใช้ความชำนาญในลีลาการร่ายรำ ใช้เฉพาะมือ แขน ขา ใช้จังหวะลีลา ความอ่อนช้อยและความรวดเร็วในการเคลื่อนไหวปัดป้องและทำร้ายคู่ต่อสู้ผู้เล่นสิละจะไม่กำหมัดแน่นเหมือนมวยไทย เพราะในการเล่นสิละมีการตบแขนจับขาคู่ต่อสู้เพื่อเหวี่ยงให้ล้มลง ไม่มีลวดลายพลิกแพลงและหนักหน่วงอย่างมวยไทย สิละมือเปล่าในปัจจุบันค่อนข้างไปทางการแสดงท่าร่ายรำเสียมากกว่าการต่อสู้อย่างจริงจัง ส่วนใหญ่การแสดงสิละตารีจะเป็นการแสดงต่อหน้าเจ้าเมือง หรือเจ้านายชั้นสูง

สิละนั้นถือเป็นศิลปะการต่อสู้ ที่เน้นลีลาการเคลื่อนไหวที่สวยงาม ซึ่งฝึกด้วยทฤษฎีการฝึกจิตวิญญาณ โดยมุ่งศิลปะการร่ายรำมากกว่าศิลปะการต่อสู้แบบสมจริง เรียงร้อยท่าทางอันเกิดจากกระบวนความคิดฉับพลันในการแก้ไขสถานการณ์เฉพาะหน้า โดยใช้พลังปัญญาที่สุขุมเยือกเย็น ซึ่งมีผลพวงมาจากการรวมพลัง ๓ ฐานเข้าด้วยกัน คือ *พลังกาย พลังจิต พลังปัญญา* ร่ายรำเป็นท่าทางต่าง ๆ ด้วยจิตสมาธิอันแน่วแน่

ทุกวันนี้ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย มีการอนุรักษ์และส่งเสริม "สิละ" ให้กับเยาวชนในชุมชน ได้เรียนรู้ศิลปะการต่อสู้ชนิดนี้และในภาครัฐโดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรมก็ยังได้จัดให้มีการประกวดสิละอยู่เสมอ สิละจึงเป็นมากกว่าการต่อสู้เพื่อเอาชนะทุกย่างก้าว ทุกท่วงท่าของผู้เล่นสิละ คือการสืบทอดวัฒนธรรมด้านกีฬาพื้นบ้านที่มีมาแต่ในอดีตให้คงก้าวต่อไปในอนาคต พร้อมกับการเติบโตของนักสิละรุ่นเยาว์ผู้สืบสานกีฬาแห่งวิถีลูกผู้ชาย

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/1ieDXwT

เอกสารการอ้างอิง

ประพันธ์ เรืองณรงค์, "สิละ" สารานุกรมวัฒนธรรมไทยภาคใต้เล่มที่ ๑๖ (๒๕๔๒)

ประพนธ์เรืองณรงค์, บุหงาปัตตานี คติชนไทยมุสลิมชายแดนใต้. พิมพ์ครั้งแรก สำนักพิมพ์มติชน มิถุนายน ๒๕๔๐

ประทุม ชุ่มเพ็งพันธุ์, ศิลปวัฒนธรรมภาคใต้. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น, ๒๕๔๘

การแสดงดนตรีเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

กระทรวงวัฒนธรรม
Ministry of Culture

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Department of Cultural Promotion

GREAT ARTISTS CONCERT SERIES 2014

Gala Italiano

OPERA HIGHLIGHT ARIAS

by Donizetti, Bellini, Rossini and Verdi-Concluding with the rousing "Chorus of the Hebrew Slaves"

Lucia Conte

Paola Cacciatori

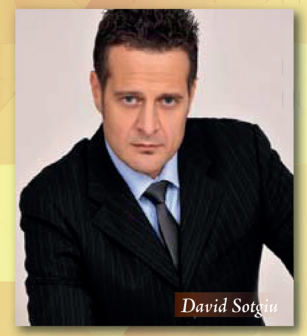
David Sotgiu

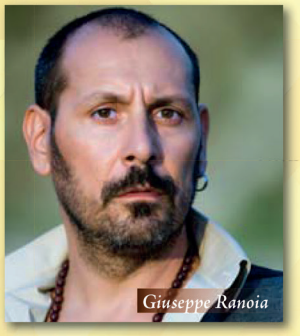
Giuseppe Ranoia

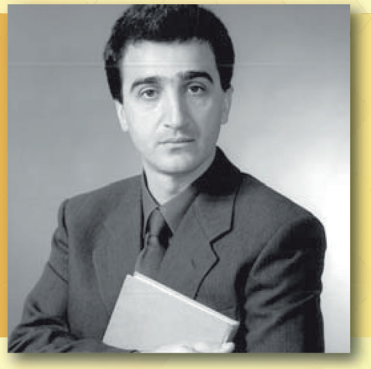

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Carlo Magni
Soprano : Lucia Conte
Mezzo-soprano : Paola Cacciatori
Tenor : David Sotgiu
Bass : Giuseppe Ranoia

Magic love elixirs and rousing tempests will light up the stage of the TCC for this alluring programme of Italian opera's most irresistible arias.

A unique *bel canto* collaboration between the BSO and a stunning all-Italian singing cast and conductor, this will be an evening to remember, full of exquisitely conjured comedy and drama.

SUNDAY 25 MAY 2014 AT 8:00 PM

THAILAND CULTURAL CENTRE, MAIN HALL

ประเพณีลงเล

พิธีกรรมเป็นการแสดงออกทางสังคมที่ถูกจัดระเบียบอย่างมีแบบแผนและมีความหมาย การประกอบพิธีกรรมไม่ใช่สิ่งบังเอิญหากแต่มีการกำหนดกฎเกณฑ์และขั้นตอนไว้อย่างชัดเจน พิธีกรรมวางอยู่บนพื้นฐานของความศรัทธาในพลังอำนาจเหนือธรรมชาติหรือผี อันเป็นคติความเชื่อของผู้คนในดินแดนสยามประเทศมาแต่โบราณ คำว่าผีไม่ได้หมายถึงวิญญาณหรือผี หากแต่หมายถึงอำนาจเหนือธรรมชาติที่มนุษย์ควบคุมไม่ได้ พิธีกรรมคือสะพานเชื่อมโยงระหว่างมโนสำนึกในสิ่งศักดิ์สิทธิ์หรืออำนาจเหนือธรรมชาติและสิ่งอันเป็นสามัญ ทั้งยังยึดโยงโลกแห่งวิญญาณหรือเมืองฟ้าเมืองบนกับโลกมนุษย์หรือเมืองดินไว้ ณ พื้นที่และห้วงเวลาเดียวกัน

ปลายด้ามขวานของประเทศไทย ในพื้นที่จังหวัดปัตตานี ยังคงพบพิธีกรรมของกลุ่มชาวพุทธอีกพิธีกรรมหนึ่งที่ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดมาถึงปัจจุบัน เรียกกันว่า **“พิธีลงเล”** หรือ **“พิธีลงทะเล”**

พิธีลงเล เป็นพิธีบูชาเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายที่เชื่อว่าเป็นผู้คุ้มครองดูแลปกปักษ์รักษาชีวิตผู้คนในชุมชน อันได้แก่ เท้าอัฐโลกบาล (เทวดาประจำทิศทั้งแปด) นามว่า พระอินทร์ ประจำทิศตะวันออก พระอัคนี ประจำทิศตะวันออกเฉียงใต้ พระยม ประจำทิศใต้ พระนิรฤติ ประจำทิศตะวันตกเฉียงใต้ พระวรุณ ประจำทิศตะวันตก พระวายุ ประจำทิศตะวันตกเฉียงเหนือ พระกุเวร (เวสสุวรรณ) ประจำทิศเหนือ พระอิศวร (อีศาน) ประจำทิศตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนโอปาติกะ อันได้แก่ เทวดา พรหม ภูตผี เปรต อสูรกาย และมนุษย์ต้นกัลป์ รวมถึงเจ้าที่เจ้าทางและผีที่คนในชุมชนเคารพ เช่น พ่อแก่โต๊ะเมือง โต๊ะหมอเสน โต๊ะหมอน้อย โต๊ะชายเพียร แม่โต๊ะนาง เป็นต้น ในพิธีนี้ให้น้ำหนักกับการกล่าวถึงการบูชาเท้าเวสสุวรรณ (พระกุเวร) อาจจะเนื่องมาจากพื้นฐานความเชื่อของชุมชนบ้านเมืองเราเชื่อว่าเท้าเวสสุวรรณ เป็นเทพผู้ขับไล่ปีศาจ เสนียดจัญไร คุณไสยต่าง ๆ อีกทั้งเป็นผู้บันดาลโชคลาภและความร่ำรวย

พิธีลงเลจะจัดขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ ซึ่งตรงกับวันจันทร์หรือวันพฤหัสบดีเท่านั้น สองวันนี้ถือเป็นฤกษ์ยามสำหรับการประกอบพิธีลงเล หากตรงกับวันอื่น ๆ ก็จะจัดขึ้นไม่ได้และในปีใดมีเดือน ๘ สองหน ต้องจัดในวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ หลัง ซึ่งคนรุ่นปัจจุบันเองก็ไม่ทราบนัยว่าเพราะเหตุใดจึงกำหนดเป็นวันและเวลานี้ เพียงแต่เป็นการปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาของชุมชน อาจเป็นไปได้ว่าในวันและเวลานี้คือวันฟ้าเปิดเชื่อมโยงมิติภพภูมิซึ่ง

คนโบราณได้กำหนดไว้ก็เป็นได้ ทุกวันนี้พบการทำพิธีลงเลอยู่ในสามชุมชนของอำเภอไม้แก่น ได้แก่ บ้านสารวัน ตำบลไทรทอง บ้านใหญ่ ตำบลไม้แก่น และบ้านดินเสมอ ตำบลตะโละไกรทอง เท่านั้น

พิธีลงเลถือเป็นพิธีสำคัญของคนในชุมชนทั้งสามแห่ง ปีใดที่มีฤกษ์ยามในการจัดพิธีลูกหลานและคนในชุมชนจะกลับมากันพร้อมหน้าเพื่อร่วมกันประกอบพิธี เชื่อกันว่าหากไม่มีการประกอบพิธีหรือไม่มาร่วมพิธีก็จะทำให้มีเหตุเภทภัยกับหมู่บ้านหรือสมาชิกชุมชน พิธีนี้นอกจากเป็นการแสดงความเคารพต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้วยังถือว่าเป็นการปัดเป่าทุกข์โศกโรคภัย เคราะห์กรรมทั้งหลายให้พ้นไปจากสมาชิกและชุมชนด้วย

การประกอบพิธีลงเล

พิธีลงเลจะเริ่มขึ้นตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๘ ในวันนี้คนในชุมชนจะตระเตรียมข้าวต้ม ข้าวสาร เครื่องคาว เครื่องหวานเพื่อใช้ประกอบพิธี การแบ่งบทบาทในการทำหน้าที่สร้างศาลเพื่อประกอบพิธีและตระเตรียมสิ่งของที่ต้องใช้ในพิธีเป็นสิ่งที่ปฏิบัติโดยความร่วมมือร่วมใจกันทุกฝ่าย

ศาลเล็ก ๆ ที่สร้างขึ้นชั่วคราว มีลักษณะสองชั้นคล้ายศาลปู่ตาถูกตั้งขึ้นเพื่อประกอบพิธี บริเวณข้างศาลจะตั้งแท่นขึ้นมา ๑ แท่น เมื่อศาลสร้างเสร็จหมอพิธีจะนำเสื่อผืนเล็กปูพื้นศาล พานหมากพลูและดอกไม้จัดวางไว้บนผ้าขาว กระถางธูป ข้าวต้ม ข้าวสาร และเครื่องคาวหวานถูกจัดวางในศาลพร้อมสรรพ ส่วนแท่นข้างศาลจะนำมะพร้าววางไว้บนแท่นและปักช่อดอกมะพร้าวไว้ที่ฐานแท่นนั้น

ในยามบ่ายจะมีการนิมนต์พระสงฆ์จำนวน ๙ รูป มาประกอบพิธี สมาชิกทั้งชายหญิงนับตั้งแต่เด็กเล็กจนถึงแก่เฒ่าต่างมารวมกันในบริเวณพิธี ในค่ำคืนหมอพิธีจะทำการจุดเทียนบูชาและสวดชุมนุมเทวดาและอันเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายมาร่วมในพิธีและให้มารับเครื่องเซ่นไหว้ที่ได้จัดไว้ การประกอบพิธีนี้ต้องจัดสำรับเครื่องคาวหวานต่างหากจากที่วางบนศาล นำมาวางไว้ข้าง ๆ เพื่อให้แก่โอปาติกะและผีบรรพบุรุษ จากนั้นพระสงฆ์สวดเจริญพระพุทธมนต์ หลังจากเสร็จพิธีจะมีการร้องรำทำเพลง การละเล่นพื้นบ้าน เช่น รำมโนราห์ หรือเล่นเกมส์เพื่อความสนุกสนานรื่นเริงร่วมกัน

เล่ากันว่าในอดีตนั้นสมาชิกชุมชนจะต้องไปทำบุญบริเวณทะเลและต้องค้างคืนในอาณาบริเวณพิธี สมาชิกชุมชนจะสร้างขนำเล็ก ๆ เป็นลักษณะคล้ายตัว L เพื่อพักอาศัยร่วมกันในบริเวณนั้น

เช้าตรู่ของวันขึ้น ๑๕ ค่ำเดือน ๘ ฝ่ายสมาชิกหญิงตระเตรียมอาหารกันคึกคักก่อนตะวันจะเป็นสีเงินยวง เนื่องจากในเช้าของวันต้องถวายภัตราหารทั้งเช้าและเพลแด่ภิกษุสงฆ์ ฝ่ายชายจะช่วยกันทำแพเล็ก ๆ จากวัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่น เช่น ต้นกล้วย ใบตาล กิ่งไม้ในป่าเถาวัลย์ต่าง ๆ วัสดุเหล่านี้จะถูกนำมารวมกันบริเวณพิธีและทำการประกอบเป็นแพเล็ก ๆ เพื่อลอยในทะเล บนแพนั้นจะทำการสร้างเรือนหลังเล็ก ๆ คล้ายที่อยู่อาศัยจริงมีผนังหลังคามุงเรียบร้อย ใบตาลทั้งก้านถูกนำมาประกอบเป็นใบพัดต้านลม

ช่วงบ่ายของวัน เป็นช่วงของพิธีลงเล เรือนแพขนาดเล็กประกอบเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระสงฆ์จะสวดมนต์ปัดเป่าเคราะห์และให้พรแก่สมาชิก จากนั้นสมาชิกทั้งชายและหญิงจะนำของเซ่นไหว้ของครอบครัวที่เตรียมไว้อันได้แก่ ข้าวต้ม ข้าวสาร ซึ่งเชื่อว่าเป็นเสบียงกรังในการออกเดินทาง และตัดเล็บ ผม เพื่อเป็นการปล่อยเคราะห์ปล่อยโศก ใส่ไว้บนแพ เพื่อให้นำพาทุกข์โศกโรคภัยลอยไปด้วย หมอพิธีจะขึงสายสิญจน์ที่แพ และฝ่ายชายจะช่วยกันยกแพลงทะเลส่งออกจากฝั่ง จากนั้นพระสงฆ์จะทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์รดน้ำมนต์เพื่อเป็นสิริมงคลแก่สมาชิกในชุมชนที่มาร่วมพิธี จึงถือว่าเป็นการเสร็จพิธี

การทำพิธีลงเลในปัจจุบันของชาวปัตตานีได้ปรับเปลี่ยนรูปแบบพิธีไปตามความเหมาะสม จากเหตุการณ์บ้านเมืองที่ไม่เอื้อเพื้อทำให้ชุมชนที่เคยจัดพิธีลงเลแบบดั้งเดิมที่ต้องจัดบนชายหาดทะเลได้ปรับเปลี่ยนมาประกอบพิธีในบริเวณวัดแทน และทำการลอยแพในแม่น้ำ แม้ว่ารูปแบบการทำพิธีจะเปลี่ยนแปลงไปแบบใดก็ตาม แก่นแกนความเชื่อและการถือปฏิบัติตามขั้นตอนพิธีสมาชิกชุมชนยังคงรักษาคุณค่าของพิธีกรรมไว้เพื่อสืบต่อและเป็นขวัญกำลังใจแก่สมาชิกลูกหลานที่กำลังเติบโตขึ้นมา

พิธีลงเลอาจไม่เป็นที่รู้จักนักในโลกของคนทั่วไป แต่พิธีของคนกลุ่มเล็ก ๆ นี้คือเครื่องยึดโยงคุณค่าทางจิตใจของคนในชุมชนให้เข้มแข็งในความอ่อนไหวของสังคมปัจจุบัน

เอกสารการอ้างอิง

วัฒนธรรมจังหวัดปัตตานี

วัฒนธรรมอำเภอไม้แก่น จังหวัดปัตตานี

ฐิติมา สิงห์แก้ว

ข้าวยำ
วัฒนธรรมการกิน ณ ถิ่นใต้

กลับจากใต้ในครั้งนี้ นอกจากจะได้เก็บภาพท้องทะเลสีครามหาดทรายสีขาวกับฝูงปลาเล็กปลาน้อยที่แหวกว่ายสวนกันไปมา มันช่างสวยงามราวกับสรวงสวรรค์ สมกับคำขนานนาม "สวรรค์แดนใต้" โดยแท้ แล้วมาถึงภาคใต้ครั้งนี้จะพลาดลิ้มลองต้นตำรับอาหารปักษ์ใต้ไปได้อย่างไร ด้วยรสชาติที่มีเอกลักษณ์และส่วนผสมที่หลากหลายด้วยสมุนไพรต่าง ๆ เมนูเด็ดที่ว่านี้มาพร้อมกับคุณค่าทางโภชนาการอย่างครบถ้วน คงเป็นอะไรไปไม่ได้นอกเสียจาก **"ข้าวยำปักษ์ใต้"** *หรือ* **"ข้าวยำน้ำบูดู"** *นั่นเอง*

เปิดเมนูสู่ครัวใต้

"ข้าวยำ" เป็นอาหารไทยภาคใต้ และอาหารมาเลเซียที่รู้จักกันในชื่อ **"นาซิกาบู" (Nasi kerabu)** ซึ่ง "นาซิ" แปลว่า "ข้าว" ส่วน "กาบู" แปลว่า "ยำ" เป็นภาษามลายูท้องถิ่นของพี่น้องชาวมุสลิม โดยข้าวยำนั้นรับประทานกันอย่างแพร่หลายในจังหวัดทางภาคใต้ของไทย รวมถึงแถบคาบสมุทรมาเลย์ และประเทศอินโดนีเซีย ต้นกำเนิดนั้นสันนิษฐานว่าอยู่ทางภาคใต้ของไทยและประเทศมาเลเซีย ส่วนในแถบเอเชียยังมีข้าวยำที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน อย่างเช่น "บิบิมบับ" (Bibimbap) หรือข้าวยำ ของเกาหลี ที่รสชาติไม่จัดจ้านมากนัก มีไข่ดิบและเนื้อสัตว์เป็นวัตถุดิบรวมอยู่ด้วย

ข้าวยำเป็นมากกว่าอาหารประจำท้องถิ่นของคนใต้ แต่ข้าวยำยังมีกลิ่นอายของวิถีชีวิต รวมถึงวัฒนธรรมที่ฝังลึกมายาวนานจากรุ่นสู่รุ่น สะท้อนผู้คน พืชผัก และทรัพยากรพื้นถิ่น แล้วอะไรที่ทำให้ใครต่อใครหลายคนถึงติดอกติดใจเมื่อได้ลิ้มชิมรสข้าวยำ นั่นก็คือ "น้ำบูดู" หัวใจสำคัญของข้าวยำนั่นเอง น้ำบูดูไม่ใช่ว่าจะทำกันได้ง่าย ๆ เพราะต้องใช้กระบวนการในการหมักบ่มรวมถึงระยะเวลาที่พอเหมาะ จึงจะทำให้น้ำบูดูอร่อยกลมกล่อมเมื่อใช้ประกอบกับข้าวยำ ซึ่งข้าวยำในแต่ละถิ่นฐานนั้นก็ไม่เหมือนกันเสียทีเดียว ต่างสูตรบ้าง ต่างวัตถุดิบบ้างไปตามท้องถิ่น แม้จะอยู่ในภาคใต้ด้วยกันเอง

ข้าวยำน้ำบูดูที่ขึ้นชื่อซึ่งหากใครได้แวะเวียนผ่านไปภาคใต้เป็นต้องแวะชิม นั่นก็คือ "ข้าวยำสายบุรี" จังหวัดปัตตานีของเรานี่เอง ส่วนข้าวยำในจังหวัดสตูลจะแตกต่างกับข้าวยำในจังหวัดอื่น ๆ เนื่องจากข้าวยำจังหวัดสตูลจะเน้นข่า ซึ่งเรียกกันว่า "ข้าวยำหัวข่า" โดยจะเป็นการนำข้าวมาคลุกกับเครื่องแกงและผัก ซึ่งจะไม่ใช้น้ำบูดูเหมือนทั่ว ๆ ไป

บิบิมบับ ข้าวยำชาวเกาหลี

น้ำบูดูชูรสข้าวยำ

น้ำบูดูนั้นสามารถนำไปปรุงร่วมกับอาหารได้หลากหลาย จะทำเป็นน้ำพริกเครื่องเคียงทานร่วมกับผักสดก็ได้ หรือจะปรุงเป็นน้ำราดข้าวยำก็ดี ซึ่งก่อนที่เราจะเริ่มต้นทำข้าวยำนั้น อันดับแรกจะต้องรู้จักการทำน้ำบูดูเสียก่อน แม้ในความเป็นจริงเวลาทำข้าวยำเราอาจซื้อน้ำบูดูมาใช้เพื่อความสะดวกก็ตาม สำหรับน้ำบูดูนั้นก็ได้มาจากการหมักปลากับเกลือเช่นเดียวกับการหมักน้ำปลา โดยอาศัยกระบวนการหมักตามธรรมชาติ ใช้เวลาในการหมัก ๘ - ๑๒ เดือน ที่ต่างจากน้ำปลาก็คือ น้ำบูดูจะเป็นของเหลวข้นซึ่งเป็นสารแขวนลอย ต้องเขย่าให้เข้ากันก่อนรับประทานจึงจะเข้มข้น ส่วนน้ำปลานั้นไม่มีชิ้นส่วนของตะกอน และปริมาณเกลือของน้ำปลาก็สูงกว่าน้ำบูดู

สำหรับการทำน้ำบูดูนั้น เริ่มจากนำปลาทะเลสดฯ ซึ่งสามารถใช้ปลาชนิดใดก็ได้ (แต่น้ำบูดูขึ้นชื่อในอำเภอสายบุรี จังหวัดปัตตานีมักใช้ปลากะตักเนื่องจากเชื่อว่าจะได้น้ำบูดูที่มีกลิ่นและรสชาติดี) จากนั้นก็นำปลามาล้างให้สะอาด แล้วนำไปใส่กระบะไม้ขนาดประมาณ ๐.๕ x ๒ เมตร และเติมเกลือสมุทรประเภทหยาบลงไปในอัตราส่วนปลากะตักต่อเกลือเป็น ๓ : ๑ โดยน้ำหนัก แล้วคลุกเคล้าให้เข้ากันด้วยไม้พาย เมื่อคลุกปลากับเกลือเข้ากันได้ที่ดีแล้วก็จะนำไปใส่ในโอ่งดินหรือบ่อซิเมนต์ ที่ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “บ่อบูดู” ซึ่งมีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑ เมตร สูง ๑ เมตร แล้วใช้กระสอบหรือผ้าคลุมปิดไว้ จากนั้นก็คอยให้ปลายุบตัวลง แล้วจึงเติมปลาและเกลือที่คลุกแล้วลงไปอีกจนเกือบเต็ม โดยจะเว้นพื้นที่บางส่วนของบ่อบูดูไว้เผื่อก๊าซที่เกิดจากการหมักดันฝาบ่อ

เมื่อปลาในบ่อบูดูอัดแน่นได้ที่ดีแล้วจะทำการปิดบ่อบูดูให้มิดชิดด้วยกระสอบเกลือ และใช้ไม้ไผ่สาน หรือกระเบื้องหลังคาปิดทับ และอาจใช้วัตถุหนัก ๆ ปิดทับไว้อีกที ทิ้งระยะเวลาการหมักประมาณ ๘ - ๑๒ เดือนอย่างที่ได้กล่าวข้างต้น โดยในช่วงนี้จะไม่เปิดบ่อบูดูเลย และต้องไม่ให้น้ำฝนเข้าไปในบ่อบูดูได้ เพราะจะทำให้น้ำบูดูมีสีดำ และมีกลิ่นเหม็น เมื่อครบกำหนดเวลาก็จะเปิดบ่อบูดู ซึ่งจะมีน้ำบูดูและเนื้อบูดูปะปนกันอยู่ โดยบูดูที่มีน้ำบูดูเป็นส่วนใหญ่จะเรียกว่า ***"บูดูใส"*** ส่วนบูดูที่มีเนื้อบูดูปะปนอยู่มากจะถูกนำไปผลิตเป็น ***"บูดูข้น"*** คราวนี้ใครชอบรับประทานแบบใสหรือแบบเข้มข้นก็สามารถเลือกรับประทานได้ตามใจชอบ ปัจจุบันมีการแปรรูปน้ำบูดูบรรจุขวดจำหน่ายหลายยี่ห้อ ซึ่งสามารถซื้อหามาทำเองที่บ้านได้อย่างง่าย ๆ

ข้าวยำอาหารผสานโภชนาการ

เมื่อได้น้ำบูดูกันแล้วเราก็จะดูส่วนประกอบอื่น ๆ ที่สำคัญไม่น้อยกว่ากัน ซึ่งอาจจะแตกต่างกันไปบ้างตามสูตรตามความชอบ แต่โดยรวมก็จะมีรูปแบบหน้าตาไม่ต่างกันนัก ขึ้นอยู่กับวัตถุดิบที่ใช้ประกอบการทำข้าวยำนั่นเอง โดยวิธีการทำข้าวยำนั้นก็ไม่ยาก เริ่มจากการเตรียมวัตถุดิบต่าง ๆ ก่อน เช่น กุ้งแห้งโขลกละเอียด (หรือใครชอบรับประทานแบบกุ้งฝอยก็ไม่ว่ากัน) พริกป่น ถั่วฝักยาวหั่นชิ้นเล็ก ตะไคร้ ใบมะกรูด ใบชะพลู ใบยอ ใบขมิ้น ใบบัวบก ดอกดาหลา ถั่วงอก มะนาว ส้มโอ มะม่วงเปรี้ยว เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีผักท้องถิ่นทางภาคใต้อย่าง *“ใบกระพังโหมและใบหมุย”* ที่มีเฉพาะทางภาคใต้เท่านั้น และที่ขาดไม่ได้คือน้ำบูดูและข้าวสวยที่หุงจนขึ้นหม้อ เท่านี้ก็พร้อมสำหรับทำข้าวยำกันแล้ว

ก่อนอื่นเรามาเริ่มปรุงน้ำบูดูกันก่อน โดยนำน้ำบูดูกับน้ำสะอาด (หรือจะใช้น้ำบูดูล้วน ๆ ก็ได้สำหรับผู้ที่ชอบความเข้มข้น) และตะไคร้ ข่า หอมแดง และน้ำมะขามเปียกนำมาใส่หม้อตั้งไฟ เคี่ยวจนได้ที่กระทั่งน้ำบูดูลดลงกว่าครึ่ง และเข้ากับเครื่องปรุงต่าง ๆ ซึ่งก็แล้วแต่ว่าต้องการให้น้ำบูดูเข้มข้นมากน้อยเพียงใด จากนั้นลดไฟอ่อน ๆ เคี่ยวสักพักทิ้งให้เย็นแล้วกรองเอากากออกเหลือแต่น้ำบูดูล้วน ๆ

เมื่อได้น้ำบูดูเข้มข้นที่มีกลิ่นหอมสมุนไพรแล้วก็นำน้ำบูดูใส่น้ำตาลปี๊บ (อาจเคี่ยวน้ำตาลพร้อมกับสมุนไพรตั้งแต่ต้นก็ได้) น้ำตาลทราย และใบมะกรูด นำลงไปเคี่ยวกับไฟอ่อน ๆ จนได้ที่ จะได้รสเค็ม ๆ หวาน ๆ หอมกลิ่นสมุนไพร จากนั้นตักข้าวสวยใส่จานโรยด้วยผักสมุนไพรต่าง ๆ เช่น

สะตอ และผักที่หั่นไว้หรือเครื่องเคียงอื่นๆ อย่าง ตะไคร้ มะม่วง ส้มโอ ถั่วฝักยาว แตงกวา มะพร้าวคั่ว ปลาป่น ถั่วงอก พริกป่น และใบมะกรูด และที่สำคัญคือ ราดด้วยน้ำยำบูดูนั่นเอง นอกจากนั้นยังสามาถบีบมะนาวนิดหน่อย หรือถ้าคุณใส่ส้มโอกับมะม่วงเปรี้ยวอยู่แล้วก็ไม่ต้องเพิ่มมะนาวก็ได้ เสร็จแล้วเวลาจะรับประทานให้คลุกเคล้าส่วนผสมทุกอย่างให้เข้ากัน ซึ่งถือเป็นกระบวนการ “ยำ” นั่นเอง เท่านี้เราก็ได้ข้าวยำแสนอร่อยที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวปักษ์ใต้แล้ว

ข้าวยำปักษ์ใต้ที่ปรุงสำเร็จแล้วจะออกรสหลายรสด้วยกันได้แก่ รสมันของมะพร้าว รสเปรี้ยวจากมะม่วงดิบ ส้มโอ และน้ำมะนาว รสเค็มหวานจากน้ำบูดู รสเผ็ดของพริกป่น จะเรียกว่าเป็นอาหารที่บำรุงธาตุก็ไม่ผิดนัก อร่อยครบเครื่อง ดีต่อสุขภาพ และยังเชื่อว่าสามารถต้านมะเร็งลำไส้ใหญ่ได้อีกด้วย เนื่องจากข้าวยำเป็นอาหารที่มีเส้นใยจากผักหลายชนิด นอกเหนือจากนั้น ข้าวยำยังให้สรรพคุณทางยาหลายต่อหลายอย่าง จากผักนานาชนิดที่เรารับประทาน เรียกได้ว่าทั้งอร่อยและให้ประโยชน์ต่อร่างกาย

สถาบันการแพทย์แผนไทย กระทรวงสาธารณสุข ให้ข้อมูลคุณค่าทางโภชนาการว่า ในข้าวยำ ๑ ชุดนั้นจะให้พลังงานต่อร่างกาย ๑,๑๔๑ กิโลแคลอรี่ ซึ่งประกอบด้วย

- น้ำ	๕๘๙.๗	กรัม
- โปรตีน	๓๑.๑	กรัม
- ไขมัน	๑๘.๐	กรัม
- คาร์โบไฮเดรต	๒๑๗.๓	กรัม
- กาก	๑๑.๘	กรัม
- ใยอาหาร	๑.๘	กรัม
- แคลเซียม	๑๙๑.๙	มิลลิกรัม
- ฟอสฟอรัส	๓๖๓	มิลลิกรัม
- เหล็ก	๒๐๐	มิลลิกรัม
- เรตินอล	๑๓.๒	ไมโครกรัม
- เบต้า-แคโรทีน	๖๕.๘	ไมโครกรัม
- วิตามินเอ	๖,๗๗๒.๔	IU
- วิตามินบีหนึ่ง	๘๒๕.๑๘	มิลลิกรัม
- วิตามินบีสอง	๐.๖๑	มิลลิกรัม
- ไนอาซิน	๗.๗๗	มิลลิกรัม
- วิตามินซี	๖๘.๘๐	มิลลิกรัม

กล่าวได้ว่า ในการรับประทานข้าวยำเพียงหนึ่งจาน เราจะได้สารอาหารอย่างครบถ้วนทั้ง ๕ หมู่ก็ว่าได้ ข้าวยำจึงถูกดัดแปลงนำมาเป็นอาหารสำหรับผู้ที่ต้องการดูแลสุขภาพ ลดน้ำหนัก หรือแม้แต่การล้างพิษในร่างกาย รวมถึงทำให้เลือดลมเดินได้ดีอีกด้วย ข้าวยำจึงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายในหมู่ของผู้ที่รักและดูแลสุขภาพ

ข้าวยำในปัจจุบันได้ถูกปรับเปลี่ยนให้เข้ากับยุคสมัยมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นสีสันที่เปลี่ยนไปจากเดิม บ้างก็นำพืชผักที่มีสีต่างๆ มาคั้นเอาน้ำแล้วไปหุงกับข้าว นอกจากจะเพิ่มความสวยงามแล้วยังส่งผลให้แลดูน่ารับประทานขึ้นด้วย แต่คุณค่าทางโภชนาการ รวมถึงสรรพคุณทางยาของข้าวยำก็ยังคงอยู่ อาหารหนึ่งจานได้ให้อะไรมากมายกับเรา หากมองลงไปลึกๆ เราจะเห็นถึงวิถีชีวิตที่เกี่ยวพันกับธรรมชาติรอบตัว รวมถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันของท้องถิ่นสะท้อนชีวิตความเป็นอยู่ของชาวใต้ และภูมิปัญญาอันชาญฉลาดของบรรพบุรุษที่คิดค้นข้าวยำอาหารที่ทั้งอร่อยและมีคุณค่าทางโภชนาการมากมายจากส่วนผสมหลากหลายที่คลุกเคล้ากันจนเป็นข้าวยำที่ซิมแล้วต้องบอกว่า หรอยจังฮู้

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/1gnbyC4

เอกสารการอ้างอิง

เยาวภา ขวัญดุษฎี : บรรณาธิการ. (๒๕๕๔). ข้าวอบ ข้าวคลุก ข้าวยำ. กรุงเทพฯ : แสงแดด.

วินัย ดะห์ลัน. (๒๕๕๓). อาหารอัตลักษณ์มลายู-ไทย ครัวมุสลิมชายแดนใต้. กทม. ศูนย์วิทยาศาสตร์ฮาลาล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศศพินทุ์ ดิษนิล. (๒๐๐๔). นิตยสารหมอชาวบ้าน ฉบับที่ ๓๐๕ เดือนกันยายน. กรุงเทพฯ : หมอชาวบ้าน

จริยา สุขจันทรา กูรอซียะห์ ยามิรูเด็ง วิภาดา มุนินทร์นพมาศ และวิไลวัลย์ อินทรไชยมาศ. (๒๕๕๒). สถานการณ์การผลิตบูดูในจังหวัดปัตตานี. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.

ผศ.ดร.หทัยรัตน์ มาประณีต

อูรักลาโวยจ
ภาษาของคนแห่งทะเล

“ชาวเล” เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่อาศัยตามเกาะและริมฝั่งทะเลในประเทศไทย โดยเฉพาะทางภาคใต้ ซึ่งคำเรียกชาวเลอาจทำให้เกิดความเข้าใจผิด เนื่องจากชาวใต้ที่อาศัยริมชายฝั่งและประกอบอาชีพประมง โดยพึ่งพาท้องทะเลเป็นหลักก็มักถูกเรียกว่าชาวเลด้วยเช่นกัน แต่ในที่นี้เราจะกล่าวถึง “ชาวเล” ในความหมายด้านชาติพันธุ์เป็นหลัก โดยในประเทศไทยนั้นมีชาวเลอยู่หลายกลุ่ม แต่หลัก ๆ นักวิชาการได้แบ่งเป็น ๒ กลุ่ม คือ **๑. มอแกน** (แยกย่อยเป็นมอแกนเกาะ และมอแกนบกหรือมอแกลน) และ **๒. อูรักลาโวยจ** โดยชาวมอแกนนั้นถือได้ว่าเป็นที่คุ้นหูกันโดยทั่วไป ต่างจาก **“อูรักลาโวยจ”** ที่ผู้คนรู้จักน้อยกว่า แต่ทว่าพวกเขาก็มีภาษาและวัฒนธรรมของตัวเองที่สืบต่อกันมา โดยเฉพาะภาษาที่ถือเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน

ชาวอูรักลาโวยจคือใคร

ชาวอูรักลาโวยจ หรือ อูรักลาโว้ย (UrakLawoi) เป็นที่รู้จักกันในนามชาวเลอย่างที่ได้กล่าวมาข้างต้น (ปัจจุบันเรียกว่า ชาวไทยใหม่[๑]) อูรักลาโวยจ มาจาก “อูรัก” แปลว่า “คน” ซึ่งมาจากรากศัพท์คำเดียวกับคำว่า อุรัง (Orang) ในภาษามาลายูที่แปลว่า คน ส่วนคำว่า “ลาโวยจ” หมายถึง ทะเล มาจากรากศัพท์คำเดียวกับคำว่า ละอุต (Laut) ในภาษามาลายูที่แปลว่า ทะเล แต่เดิมชาวอูรักลาโวยจใช้ชีวิตเร่ร่อนในเรืออาศัยอยู่ในทะเลมากกว่าที่จะอยู่ชายฝั่ง อีกทั้งมีการย้ายแหล่งทำกินไปตามฤดูกาล ยังชีพด้วยการหาปลาและแลกเปลี่ยนสิ่งของกับคนกลุ่มอื่น ๆ ภายหลังได้อพยพขึ้นมาอาศัยบนบกชายฝั่งทะเล

หลักฐานทางวัตถุและคำบอกเล่าสืบต่อกันมาเชื่อกันว่า ชาวอูรักลาโวยจได้เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยที่เกาะลันตาเป็นแห่งแรก เมื่อชาวอูรักลาโวยจขึ้นมาอาศัยอยู่บนฝั่ง ก็ได้ละทิ้งวิถีชีวิตเร่ร่อนทางทะเล โดยมีการตั้งบ้านเรือนเป็นหลักแหล่ง เข้ารับการศึกษาในระบบโรงเรียน มีทะเบียนบ้าน กระทั่งได้รับสัญชาติไทยในที่สุด

ในปัจจุบันชาวอูรักลาโวยจส่วนใหญ่ประกอบอาชีพประมงชายฝั่ง และกระจายตัวอาศัยอยู่บนเกาะสิเหร่ และที่หาดราไวย์ จังหวัดภูเก็ต จนถึงทางใต้ของเกาะพีพีดอน เกาะลันตาใหญ่ จังหวัดกระบี่ เกาะอาดัง เกาะหลีเป๊ะ เกาะราวี จังหวัดสตูล และบางส่วนอยู่ที่เกาะลิบง จังหวัดตรัง

๑

๒

๑. ชาวอูรักลาโวยจเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เกาะลันตา
๒. แผนที่แสดงการอาศัยอยู่ของชาวอูรักลาโวยจ

[๑] คำว่า **“ชาวไทยใหม่”** เป็นคำที่ทางราชการกำหนดให้เรียกแทนคำว่า **“ชาวเล”** หรือ **“ชาวน้ำ”** เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเคยเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมและพระราชทานสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นต่าง ๆ ให้แก่ชาวทะเล และโปรดให้เรียกชาวทะเลว่า **“ไทยใหม่”** ทำให้ชาวทะเลปลื้มปิติมากและต้องการให้เรียกพวกเขาตามนามพระราชทาน (ประชุม ชุ่มเพ็งพันธ์. ๒๕๒๑; อ้างถึงในเยาวลักษณ์ ศรีสุกใส. ๒๕๔๕:) เพราะพวกเขารู้สึกว่าได้รับการยกย่องให้มีความเสมอภาคเท่าเทียมกันกับชาวบก

การฟื้นฟูภาษาอูรักลาโวยจ

กระบวนการฟื้นฟูภาษาพูดต้องเริ่มจากการพัฒนาระบบตัวเขียนเพื่อให้กลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ ได้ใช้สำหรับการบันทึกภาษา ตั้งแต่คำศัพท์ เรื่องเล่า นิทาน ตลอดจนภูมิปัญญาและองค์ความรู้ต่าง ๆ เพื่อการสืบทอดและการดำรงอยู่ของภาษาของตน การสร้างระบบตัวเขียนที่ได้ประสิทธิภาพนั้นต้องอาศัยหลักสำคัญ ๒ ประการคือ หลักเทคนิค คือ หลักเกณฑ์การเขียนถูกต้องด้วยตัวอักษรไทยตามการออกเสียง และหลักความมีจิตสำนึกในการปกป้องภาษาของเจ้าของภาษาเอง

พยัญชนะในภาษาอูรักลาโวยจ ประกอบด้วยพยัญชนะต้น ๒๒ ตัว ได้แก่ ก- กฺ- ค- ง- จ- ช- ซ- ญ- ด- ต- ท- น- บ- ป- พ- ม- ย- ร- ล- ว- อ- ฮ- ยกตัวอย่างเช่น ก = เกอตับ (ปู) ต = ตางัน (มือ) และ ย = ยาโตก (หัวใจ) เป็นต้น พยัญชนะท้ายหรือตัวสะกด มี ๑๑ ตัว คือ -ก -ง -ด -น -บ -ม -ย -ยจ -ยฮ -ว -ฮ อาทิเช่น -ก = ฮูรัก (กุ้ง) -ม = เคอนัม (กระต่าย) และ -ยฮ = นูยฮ (ปลาหมึก) สำหรับสระมี ๑๙ รูป ได้แก่ อะ อา อิ อี อุ อู เอะ เอ แอะ แอ โอะ โอ ดังตัวอย่าง เช่น นากา (ขนุน) กามุง (มุ้ง) และ ญาโตะ (เครื่องมือเจาะหอย)

โดยปกติเสียงสระในพยางค์ที่ไม่มีตัวสะกดจะยาวกว่าเสียงสระในพยางค์ที่มีตัวสะกด ภาษาอูรักลาโวยจไม่มีระบบเสียงวรรณยุกต์ แต่การเปลี่ยนทำนองเสียงในท้ายประโยคจะทำให้ความหมายของประโยคเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าพยางค์ท้ายเป็นเสียงตกแสดงว่าเป็นประโยคบอกเล่า แต่ถ้าพยางค์ท้ายเป็นเสียงสูงแสดงว่าเป็นประโยคคำถาม ส่วนการเรียงคำในประโยคจะประกอบด้วย ประธาน - กริยา - กรรม เช่น กู มากัด นาซี ซามา บาบี เรอนัก = ฉัน-กิน-ข้าว-กับ-หมู-ทอด ส่วนประโยคปฏิเสธจะมีคำว่า ฮอยเตด นำหน้าคำกริยา เช่น กู ฮอยเตด มากัด นาซี = ฉัน-ไม่-กิน-ข้าว

พยัญชนะต้นภาษาอูรักลาโวยจ ๒๒ ตัว

ก เกอตับ	กฺ กฺีกฺี	ค คอด	ง งาจิ	จ จีเจด	ช เชอนีง	ซ ซีโปยจ	ญ ญาเมาะ
ด ดาโวยจ	ต ตางัน	ท ทก	น นูยฮ	บ บาบี	ป ปราฮู	พ พาเพะ	ม มาทู
ย ยาโตก	ร รากฺา	ล ลีปัด	ว วัยจ	อ อีกัด	ฮ ฮูรัก		

สระภาษาอูรักลาโวยจ ๑๙ ตัว

- ะ กฺาวะ	- า นากา	-ิ อีติ	-ี บาบี	-ุ กามุง	-ู มาทู
เ - ะ พาเพะ	เ - กาเม	แ - ะ ดาแมะ	แ - แกฺรก	โ - ะ ญาโตะ	โ - ราโมยจ
เ - าะ ญาเมาะ	- อ ตีกอ	เ - อ เตอเลอ	-ัวะ ลัวะ (ช่องลม)	-ัว เบอนัว	เ - า 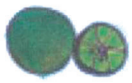 ลีเมา
เ ี - ย เมียว					

พยัญชนะตัวสะกดภาษาอูรักลาโวยจ ๑๑ ตัว

-ก ฮูรัก	-ง ปีนัง	-ด เดียด	-น ตางัน	-บ ฮาญับ	-ม เคอนัม
-ย ตูปัย	-ยจ มูโลยจ	-ยฮ นูยฮ	-ว เมียว	-ฮ รูมะฮ	

อีกทั้ง ยังสามารถแบ่งหมวดคำศัพท์ออกเป็น ๗ หมวด ได้แก่

๑. **หมวดอวัยวะในร่างกาย** มี ๕๖ คำ เช่น กากี (เท้า) ตูลัก (กระดูก) โบะ (ผม)
๒. **หมวดเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน** มี ๒๑ คำ เช่น ตาลี (เชือก) ปูกัยจ (อวน) ปาฮู (เรือ)
๓. **หมวดเครื่องใช้ในครัวเรือน** มี ๓๖ คำ เช่น ญาบ (จาน) ตูกู (เตาไฟ) อาเยจูกา (น้ำปลา)
๔. **หมวดธรรมชาติ** มี ๓๙ คำ เช่น กอมมวง (ก้อนเมฆ) เตอโละ (อ่าว) บูลัด (ดวงจันทร์)
๕. **หมวดพืช ผัก ผลไม้** มี ๒๓ คำ เช่น ซรัย (ตะไคร้) เตอบู (อ้อย) ยามูอาแย (ชมพู่)
๖. **หมวดสัตว์บกและสัตว์ทะเล** มี ๓๐ คำ เช่น อีติ (เป็ด) มาทู (ผึ้ง) อีกัด กากะ (ปลากะพง)
๗. **หมวดคำกริยาหรืออาการ** มี ๑๔ คำ เช่น จูแบะ (หยิบ) บารี (วิ่ง) เปอกัก (จับ)

นอกจากการเขียนเป็นหมวดคำศัพท์แล้ว ยังมีการเขียนจำนวนนับในภาษาอูลักลาโวยจด้วย ตัวอย่างเช่น ซา = ๑ ดูวา = ๒ ตีกฺา = ๓ ปัยจ = ๔ หากจะเขียนว่า ปู ๑ ตัว ในภาษาอูลักลาโวยจ จะเขียนว่า เกอตับ ซา อีเกอ ถ้าเป็นปลาหมึก ๒ ตัว จะเขียนว่า นูยฮ ดูวา อีเกอ เป็นต้น จากการที่ชาวอูรักลาโวยจได้มาอาศัยอยู่บนบก ทำให้มีการหยิบยืมภาษาไทยทางภาคใต้มาใช้ด้วย ดังนั้น บางคำจึงเกิดการผสมหรือการใช้ทับศัพท์ในภาษาอูรักลาโวยจ แต่มีบางครั้งที่ในหนึ่งประโยคจะมีการพูดภาษาไทยปนไปกับภาษาอูรักลาโวยจ นอกจากนี้ยังมีคำที่ใช้เรียกเครือญาติ ได้แก่ ทวด = มูญัง ปู่และตา = แจ ย่าและยาย = แย พ่อตาและพ่อสามี = ปะบีตูฮา แม่ยาย-แม่สามี = มะบีตูฮา อาและน้าผู้หญิง = ไมนีมีนี อาและน้าผู้ชาย = มากีลากี

นิทานของชาวอูรักลาโวยจ

เรื่องโดย เตือนใจ คบคน

ปารี กาซี (ปลากระเบนยักษ์)

ลามาดะ อาดา อูรักลาโวยจ เซอรูมะฮ ปี บาโวยจ. ปี งาแญน บือเละฮ อีกัด ดูวา รากฺา. กูญา ลาเปอ นาซี. กูญา ลัยจ กฺารี บูเฮอ เดะ เตองะฮ อารอก. กูญา ซีงะฮ บวยจ นาซี. กูญา รูโมด อาปี เต็ดดัด นะ ตืองะ นาซี. กุญา บราซา ซูปา ตานะฮ เบอกฺายะ. กูญา รารี ญาแญะ ปราฮู. กูญา เกอแลฮ ปี ลัยจ บูเฮอ ซีงี ญา ยาดี ปารี กฺาซี.

ความหมาย

นานมาแล้วมีชาวเลบ้านเหนือไปตกเบ็ด ตกเบ็ดได้ปลาสองตะกร้า พวกเขาหิวข้าว พวกเขามองเห็นสันดอนที่กลางทะเลลึก พวกเขาจอดเรือทำกับข้าว ก่อไฟ ยังไม่ทันจะหุงข้าว พวกเขารู้สึกเหมือนแผ่นดินไหว พวกเขาวิ่งหนีขึ้นเรือ พวกเขาหันกลับไปมองที่สันดอนอีกครั้ง ปรากฏว่ามันเป็นปลากระเบนยักษ์

วิกฤติของภาษาอูรักลาโวยจ

ชาวอูรักลาโวยจมีวัฒนธรรมภาษาเป็นเอกลักษณ์เฉพาะชาติพันธุ์ของตน โดยใช้ **“ภาษาอูรักลาโวยจ”** เป็นภาษาพูด ซึ่งจัดอยู่ในภาษามาลาโย-โพลินีเซียน (Malayo-Polynesian) เป็นสาขาย่อยในตระกูลออสโตรนีเซียน (Austronesian) ที่มีผู้พูดกระจายไปทั่วหมู่เกาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้และมหาสมุทรแปซิฟิก ภาษาอูรักลาโวยจมีความคล้ายคลึงกับภาษามาเลย์มาตรฐานในด้านคำและเสียง

โดยปกติแล้ว ชาวอูรักลาโวยจจะใช้ภาษาดั้งเดิมของตนในการติดต่อกับเพื่อนบ้าน ซึ่งจำกัดอยู่ในวงผู้อาวุโสพูดเท่านั้น คนหนุ่มสาวรุ่นใหม่และเด็กๆ เขินอายไม่กล้าที่จะพูดภาษาของตน เป็นเพราะผลพวงจากการมาตั้งถิ่นฐานอย่างถาวรบนบก ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพวิถีชีวิต มีการปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ของคนบนบก เช่น การเสียภาษีอากร การเกณฑ์ทหาร การตั้งนามสกุล การส่งบุตรหลานเข้าเรียนในระบบ และการแต่งกาย เป็นต้น พ่อแม่จึงสอนให้ลูกๆ หัดพูดภาษาไทย ด้วยกลัวว่าลูกจะมีปัญหาในการเข้าเรียนในโรงเรียนรัฐบาล อีกทั้ง ระบบการคมนาคมขนส่งที่สะดวกกว่าเดิม และเทคโนโลยีสารสนเทศก้าวหน้าขึ้นเกิดการรับรู้ข่าวสารจากสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ โทรศัพท์มือถือ ทำให้เด็กได้เรียนรู้ภาษาไทยเพื่อใช้ติดต่อสื่อสารกับคนภายนอก ด้วยกระแสความทันสมัยได้พัดพาวัฒนธรรมภายนอกเข้าสู่วิถีชีวิตของชาวอูลักลาโวยจมากขึ้น ส่งผลกระทบถึงการละเลยหลีกเลี่ยงที่จะพูดภาษาดั้งเดิมของตน มิหนำซ้ำภาษาอูรักลาโวยจไม่มีระบบตัวเขียนหรือตัวหนังสือ ยิ่งเข้าสู่ภาวะเสี่ยงต่อการสูญหายมากขึ้น

สืบทอดก่อนจะสูญหาย

ภาษาบ่งบอกถึงระบบภูมิปัญญาและเป็นอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มคนที่ใช้ภาษานั้นๆ ในปัจจุบันการใช้ภาษาชาติพันธุ์ในประเทศไทยกำลังอยู่ในภาวะวิกฤติ สาเหตุมาจากกระแสโลกาภิวัฒน์ที่เป็นตัวเร่งการสูญหาย ความสะดวกรวดเร็วของระบบโทรคมนาคมที่เข้าถึงผู้คนโดยไม่จำกัดเวลาและสถานที่ สื่อต่างๆ เข้าถึงทุกที่ คนฟังวิทยุดูทีวีทุกวัน ซึ่งสื่อเหล่านี้ใช้ภาษาไทยในการสื่อสารทั้งนั้น ฉะนั้น ภาษาชาติพันธุ์เริ่มหมดความหมายลงไปทุกทีในชีวิตประจำวัน ยิ่งไปกว่านั้น นโยบายทางด้านการศึกษาของรัฐที่สนับสนุนการพูด อ่าน เขียนภาษาไทยกลางในโรงเรียน ทำให้เยาวชนรุ่นหลังที่เข้าสู่ระบบโรงเรียนไม่เห็นความสำคัญของภาษาชาติพันธุ์ของตัวเอง หรือแม้แต่พ่อแม่เองก็กลัวว่าลูกๆ จะพูดภาษาไทยกลางไม่ได้สื่อสารกับผู้อื่นไม่รู้เรื่องเช่นกัน

พิธีลอยเรือปาจักของชาวอูรักลาโวยจ

ภาษาอูรักลาโวยจเป็นหนึ่งในภาษาชาติพันธุ์ที่มีแต่ภาษาพูดไม่มีภาษาเขียนหรือตัวหนังสือ ยิ่งมีความเสี่ยงต่อการสูญหายมากขึ้น ถ้าหากภาษาอูรักลาโวยจสาบสูญไปเท่ากับว่าสูญเสียภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไปด้วย เพราะภูมิปัญญาเหล่านั้นผูกติดอยู่กับภาษา เช่น การสูญหายของความรู้ในการสร้างเรือปาจักที่ใช้ในพิธี อารี ปาจัก หรือลอยเรือ “ปาจัก” ซึ่งเป็นพิธีที่สำคัญและมีการสืบทอดต่อ ๆ กันมาของชาวอูรักลาโวยจ มีวัตถุประสงค์เพื่อเซ่นไหว้และส่งวิญญาณบรรพบุรุษไปสู่ดินแดนศักดิ์สิทธิ์ “กูนุงยีรัยจ” รวมถึงการขอขมาลาโทษและส่งวิญญาณสัตว์ที่เคยถูกกินเป็นอาหารคืนให้กับเจ้าของเดิม และเพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ให้แก่ชุมชนปราศจากสิ่งชั่วร้ายทั้งหลายทั้งปวง

ดังนั้น การฟื้นฟูและสืบทอดภาษาอูรักลาโวยจจึงต้องเริ่มจากการกระตุ้นจิตสำนึกในการอนุรักษ์ของเจ้าของภาษาชาติพันธุ์ คนในพื้นที่ต้องพูดภาษาอูรักลาโวยจด้วยกัน รวมถึงการผลักดันของภาครัฐในการนำภาษาอูรักลาโวยจเข้าสู่ระบบโรงเรียน เช่น ให้มีการเรียนการสอนในโรงเรียนพร้อมกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ถ้าเด็กสามารถทำได้ ๒ อย่างพร้อมกัน เรียนรู้ได้มากภาษาย่อมเป็นเรื่องดี ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาสมองและความคิด ภาษาอูรักลาโวยจสะท้อนถึงอัตลักษณ์ของชาวอูรักลาโวยจ หากสูญหายไปก็นับว่าน่าเสียดายเพราะเท่ากับว่าสูญเสียรากเหง้าและภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมที่บรรพบุรุษได้คิดค้นและรักษาไว้เพื่อให้เป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานตลอดไป

เอกสารการอ้างอิง

นฤมล อรุโณทัย. (๒๕๔๙). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ “ประชาสังคมและชุมชนเข้มแข็ง” ในบริบทของกลุ่มชายขอบ: กรณีศึกษากลุ่มชาวเล ในประเทศไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย

เครือข่ายกาญจนาภิเษก. ม.ป.ป. กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเล อูรักลาโว้ย.

นฤมล อรุโณทัย. ๒๕๔๕. ความรู้และมายาคติเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเลมอแกน.

พชรวรรณ รุ่งแสงอโณทัย. ๒๕๔๗. ปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของชุมชนชาวเล : กรณีศึกษากลุ่มอูรักลาโว้ย บริเวณแหลมตุ๊กแก ตำบลรัษฎา อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต.

มยุรี ถาวรพัฒน์. ๒๕๕๖. ภาษาอูรักลาโวยจ. พิธีประกาศขึ้นทะเบียนมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖. กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม.

เยาวลักษณ์ ศรีสุกใส. ๒๕๔๕. การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ-สังคมและวัฒนธรรมของชาวเล กรณีศึกษาชาวเลสังกาอู้ อำเภอเกาะลันตา จังหวัดกระบี่.

ศูนย์ศึกษาและฟื้นฟูภาษาและวัฒนธรรมในภาวะวิกฤต. ม.ป.ป. ความสำเร็จของการพัฒนาระบบตัวเขียนกลุ่มชาติพันธุ์อูรักลาโวยจ.

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกระบี่. ม.ป.ป. เอกสารส่งเสริมการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมชาวเลจังหวัดกระบี่.

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://bit.ly/1f3QjsJ

ศิลปินแห่งชาติ
ศ.ดร.รื่นฤทัย สัจจพันธุ์

สถาพร ศรีสัจจัง
นักบอกเล่าแห่งทะเลอันดามัน

เมื่อกล่าวถึงสถาพร ศรีสัจจัง จะเห็นภาพนักต่อสู้ ๑๔ ตุลา ๑๖ และ ๖ ตุลา ๑๙ ที่ไม่แปรเปลี่ยนอุดมการณ์ทางการเมือง เห็นภาพนักวิชาการวัฒนธรรมภาคใต้ และเหนืออื่นใด เห็นภาพของกวีและนักเขียนผู้มีผลงานโดดเด่น จึงได้รับยกย่องเป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘

สถาพร ศรีสัจจัง เกิดวันที่ ๑๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๓ ที่จังหวัดพัทลุง หลังจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ จากโรงเรียนในจังหวัดพัทลุง ก็ย้ายมาเรียนต่อที่จังหวัดตรัง จนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จากนั้นเข้าศึกษาระดับปริญญาตรี จบศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาภาษาไทย จากคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และเข้าศึกษาต่อระดับปริญญาโท ได้รับปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาไทยคดีศึกษาและสังคมศาสตร์ จากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

หลังจบการศึกษาปริญญาตรี สถาพร ศรีสัจจัง ได้ทำงานประจำกองบรรณาธิการและเป็นบรรณาธิการสำนักพิมพ์หลายแห่ง ต่อมาในช่วง พ.ศ. ๒๕๒๕ - ๒๕๔๕ เข้าทำงานเป็นนักวิชาการประจำสถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ จังหวัดสงขลา จนดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันทักษิณคดีศึกษา ในช่วงระหว่างนั้นจนถึงทุกวันนี้ ได้อุทิศเวลาเป็นวิทยากรบรรยายงานวรรณกรรมและเป็นอาจารย์สอนนักศึกษาระดับปริญญาตรีและปริญญาโท ให้แก่มหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในส่วนกลางและส่วนภูมิภาคหลายแห่งด้วย

สถาพร ศรีสัจจัง สนใจเรื่องภาษา วรรณคดี และกวีนิพนธ์มาตั้งแต่เยาว์วัย ได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดกลอนระดับจังหวัด ประกวดฉันท์ และเรื่องสั้น มาตั้งแต่ยังเรียนชั้นมัธยม มีบทกวีลงพิมพ์ในนิตยสารสตรีสาร และเรื่องสั้นเรื่องแรกลงพิมพ์ในนิตยสารชัยพฤกษ์ ในระหว่างเป็นนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ได้เป็นหัวหน้าทีมกลอน ชมรมวรรณศิลป์ และมีผลงานตีพิมพ์ในหนังสือที่ออกเผยแพร่ในมหาวิทยาลัยอย่างสม่ำเสมอ บทกลอนเด่นในช่วงนี้คือเรื่อง *“นิยายพื้นเมืองกรุงสยาม”* ซึ่งวิพากษ์การใช้ชีวิต

ไร้สาระของนักศึกษามหาวิทยาลัย สถาพร ศรีสัจจัง เป็นหนึ่งในผู้ก่อตั้งกลุ่มวลัญชทัศน์ ซึ่งเป็นกลุ่มนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่มีกิจกรรมการเคลื่อนไหวทางการเมืองในยุคแสวงหาหรือยุคฉันจึงมาหาความหมายเช่นเดียวกับกลุ่มนักศึกษาในมหาวิทยาลัยส่วนกลางและส่วนภูมิภาคอื่น ๆ งานร้อยแก้วชื่อ *"โศลกมืดจากภูเขาบรรทัด"* เป็นผลงานที่โดดเด่นในยุคนี้เพราะได้สะท้อนภาพความโหดร้ายและการใช้อำนาจรัฐอย่างไม่เป็นธรรมแก่ประชาชนผู้บริสุทธิ์ในท้องถิ่นชนบทภาคใต้อันเป็นปัญหาเรื้อรังมาจนถึงปัจจุบัน งานเขียนชิ้นนี้ทำให้ถูกสอบสวนและเกือบถูกลบชื่อจากสถาบันการศึกษา แต่สถาพร ศรีสัจจัง ก็ยังเขียนบทกวีแสดงอุดมการณ์ความคิดและวิพากษ์สังคมต่อมาอีกหลายเรื่อง ดังปรากฏในหนังสือ**เจ้าชื่อทองกวาว** และ **ต้องฝนยามแล้ง** ที่เขียนร่วมกับเพื่อน ๆ รวมทั้งเรื่องสั้นและบทกวีจำนวนมากที่เขียนหลังจบการศึกษาแล้ว เช่น *"พญานกไฟ" "คนสั่นระฆัง" "คนในนา" "ก่อนไปสู่ภูเขา" "นาน้ำฟ้า"* ฯลฯ บทกวี เช่น *"สิบสี่เดือนตุลา วันมหาประชาชัย" "กู่ขานวีรชน" "สงครามประชาชน" "คำประกาศกบฏ จากหมู่บ้านเคียวเกี่ยวดาวแห่งเทือกเขาผาเพ"* และงานร้อยกรองเรื่องยาว เช่น *"ลิลิตพัฒนาโองการประกาศฟ้า"* เป็นต้น ซึ่งต่อมารวมเล่มในชื่อว่า ก่อนไปสู่ภูเขา

สถาพร ศรีสัจจัง ใช้เรื่องสั้นและบทกวีเป็นดั่งคำร้องทุกข์ที่บอกเล่าเรื่องราวและความรู้สึกของประชาชนที่ถูกรังแกจากอำนาจอธรรม ดังบทกวี *"คำประกาศกบฏจากหมู่บ้านเคียวเกี่ยวดาวแห่งเทือกเขาผาเพ"* ซึ่งเคยลงพิมพ์ในหนังสืออธิปัตย์ของศูนย์กลางนิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย พ.ศ. ๒๕๑๘ สถาพรกล่าวถึงหมู่บ้านซับแดงหรือหมู่บ้านเคียวเกี่ยวดาวที่กำลังจะถูกกวาดล้างจากอำนาจรัฐด้วยข้อหาชาวบ้านมีการกระทำอันเป็นคอมมิวนิสต์ไว้ตอนหนึ่งว่า

ลางข่าวลือผาเพจะพับพ่าย ซับแดงเดือดเลือดรายกระจายร่อน
ประชาชนอกสั่นจะสัญจร มัญจาคีรีนครจะครวญคราง
เพื่อนจะเผายุ้งข้าวเป็นเถ้าถ่าน เพื่อนขนานนามไปได้ต่างต่าง
ว่า-เป็นแดงเป็นดำ,เล่ห์อำพราง ตามแนวทางทุรชาติทุรชน

อีกตอนหนึ่ง สถาพรประกาศแทนประชาชนผู้ถูกกดขี่ว่า

ก็เป็นเพียงประชาชนธรรมดา ที่อดอยากตีนหนาอย่างเต็มขั้น
ที่กรำลมแดดกล้ามานานวัน ที่ส่งส่วนภาษีกันมานานปี
เชิญมาฆ่าเชิญมาเผาเอากันเถิด เราจะตายเราจะเกิดอยู่ที่นี่
ให้เลือดโลมซับแดงแจ้งคดี ว่าผาเพป่นปี้-เพราะมือพาลฯ

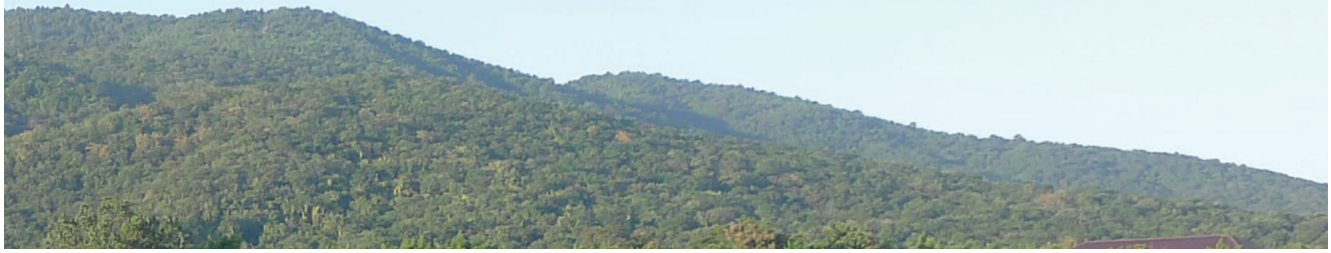

และ**ดงคนดี** แม้จะเขียนไม่มาก แต่ทุกเรื่องได้รับรางวัลจากคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และได้รับยกย่องจากองค์กรวรรณกรรมหลายองค์กรให้เป็น ๑ ใน ๑๐๐ เล่มหนังสือดีที่เด็กและเยาวชนควรอ่าน ส่วนกวีนิพนธ์นับเป็นผลงานโดดเด่นของสถาพร ศรีสัจจัง มีลีลาการเล่าเรื่องคล้ายเรื่องสั้น และ แสดงน้ำเนื้อของชีวิตในถ้อยคำที่สรรสร้างอย่างมีวรรณศิลป์ ทำให้

หลังเหตุการณ์ ๖ ตุลา ๑๙ สถาพร ศรีสัจจัง เขียนงานประพันธ์ในนามปากกาใหม่อีกนามปากกาหนึ่งว่า *พนม นันทพฤกษ์* ประเดิมด้วยเรื่องสั้น **“คลื่นหัวเดิ่ง”** ลงพิมพ์ในนิตยสารช่อการะเกด และได้รับรางวัลช่อการะเกดประจำปี ๒๕๑๙ ต่อมาเรื่องสั้นเรื่องนี้ได้รับรางวัลดีเด่นประจำปี ๒๕๒๒ จากสมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ในพระบรมราชูปถัมภ์ *“คลื่นหัวเดิ่ง”* เป็นเรื่องที่จับใจคนหนุ่มสาวนักอุดมคติเพราะยืนหยัดความเป็นนักสู้ที่เผชิญหน้ากับปัญหา ไม่ยอมพ่ายแพ้ต่ออุปสรรคและชะตากรรมที่โหมกระหน่ำอย่างรุนแรง หลังจากนั้นมีเรื่องสั้นอีกจำนวนมากในนามปากกานี้ทยอยสู่สายตาผู้อ่าน เป็นเรื่องสั้นสะท้อนภาพสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่นชนบทภาคใต้ที่ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาที่เน้นวัตถุนิยมและบริโภคนิยม เรื่องสั้นเหล่านี้ต่อมารวมเล่มในชื่อว่า **คืนฟ้าฉ่ำดาว รอยเปื้อน และทางเดิน ยืนต้านพายุ ดาวที่ขีดเส้นฟ้า** นอกจากนี้ ยังเขียนนวนิยายเรื่อง **ทุ่งหญ้าขาว ป่าสูง และวันรุ้งทอสาย** และ**ดั่งผีเสื้อเถื่อน** ผลงานร้อยแก้วอีกประเภทหนึ่งที่สถาพร ศรีสัจจัง เขียนไว้คือวรรณกรรมเยาวชน มี ๓ เรื่อง คือ **เด็กชายชาวเล บองหลา** สถาพร ศรีสัจจัง เป็นกวีต้นแบบ หรือ เป็นต้นตระกูลช่างชาวใต้ที่สลักเสลาถ้อยคำเป็นบทกวีที่สัมผัสใจผู้อ่าน มีผลงานกวีนิพนธ์รวมเล่มหลายเล่ม เช่น **“คือนกที่ว่ายเวิ้งฟ้า” “ณ เพิงพักริมห้วย” “ทะเล ป่าภูและเพิงพัก” “คือรับรู้เห็น คือเป็น คือรัก”** บทกวีเสียดสีการเมืองรุนแรงในนามปากกา *อินถา ร้องวัวแดง* ชื่อ **ฟ้องนายหัว** และร้อยแก้วเชิงกวี ชื่อ **ที่ว่ารัก..รักนั้น...** กวีนิพนธ์ของสถาพร ศรีสัจจัง มีเนื้อหาแบ่งเป็น ๒ กลุ่มใหญ่ คือ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับสังคมและการเมือง และ กวีนิพนธ์เกี่ยวกับชีวิตและธรรมชาติ

กวีนิพนธ์เกี่ยวกับสังคมและการเมือง เป็นงานเขียนที่สถาพรมุ่งเปิดโปงความเลวร้ายของสังคม วิพากษ์ความชั่วร้ายและฉ้อฉลของการเมืองและนักการเมืองอย่างห้าวหาญ บทกวีเช่นนี้มีจำนวนมาก อย่างเช่น *“ในความต่าง”* แสดงข้อเปรียบเทียบระหว่าง *“นักการเมือง”* กับ *“นักกานเมือง”* ซึ่งเป็นคำที่ คำสิงห์ ศรีนอก หรือ *“ลาว คำหอม”* ศิลปินแห่งชาติสาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. ๒๕๓๕ ใช้เป็นชื่อเรื่องสั้นเรื่องหนึ่ง คำว่า *กาน* มีความหมายว่า *ตัด* คำว่า *นักกานเมือง* จึงมีความหมายว่าเป็นผู้ทำลายบ้านเมือง

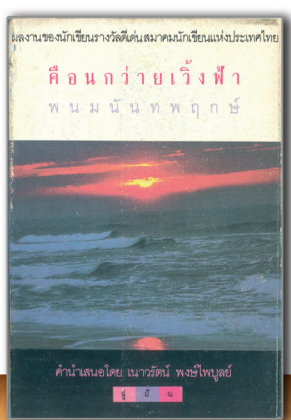

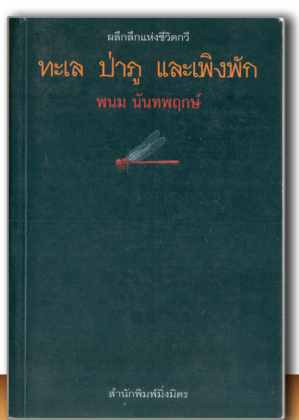

สถาพร ศรีสัจจัง เป็นนักเดินทาง ทั้งเดินทางในภูมิภาคต่าง ๆ และทั้งในภูมิประเทศบทกวีเกี่ยวกับชีวิตและธรรมชาติของเขาจึงบอกเล่าภาพของป่า ภู ห้วย นา หมอก ลม นก ต้นไม้ ดอกไม้ ฯลฯ ที่หมุนเปลี่ยนสร้างอารมณ์ความรู้สึกต่าง ๆ ดังบทที่ชื่อ *“เหตุการณ์ในหุบเขา”* ซึ่งเขียนที่ขุนยวม แม่ฮ่องสอน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ พรรณนาภาพของธรรมชาติที่แปรเปลี่ยนในแต่ละฤดูกาลซึ่งชวนให้ผู้อ่านรำลึกถึงความเปลี่ยนแปลงของชีวิตว่าเมื่อความเลวร้ายผ่านไป ชีวิตที่งดงามแสนสุขก็กลับคืนมา กวีพรรณนาด้วยถ้อยคำภาษาที่เลือกสรรอย่างเห็นภาพ มีความเคลื่อนไหว มีแสง สี เสียง ครบครัน เล่นเสียงสัมผัสและอวดฝีมือการแต่งฉันทลักษณ์หลายชนิดเพื่อเปลี่ยนลำนำจังหวะไม่ให้ซ้ำซาก

เป็นฤดูเดือนแดดกำลังดุ
ร้อนร้ายลมร้อนก็รันโรม
เสียงใสไม้สี กีชีดสี
เรื่อเรื่อรายราย ระมายลาม
และห้อยน้ำริกริกเคยเริงร่า
เดือนฤดูแดดร้อน พายุร้อ

สาดทอมะทุลงดาโถม
ตระโมมลามหุมที่เคยงาม
ร่องไม่เร้นหนีลงล้นหลาม
กล่นพื้นเกลื่อนตามใต้ต้นตัว
ก็จะเหือดแห้งรา เหมือนน้ำร่อ
กีชีดมือแห้งไหม้เสมอมา ฯ

เป็นฤดูลมโหมพนา
กฎเพลิงพลุ่งพรายโดยพลัน
หมอกน้ำ, เหมยฟ้า–หมอกดอน ลามล้อมฤดูอัน–
หนาวแล้งที่ไล่โลมลง
นกป่าขงร้องมงมง
ยืนต้นตระหง่านต้านไฟ
ฤดูหนึ่ง–คงมัดเลี่ยวใจ
เต็งรังก็ผลิเขียวพราว ฯ

เปรี๊ยะเปรี๊ยะแล้วปรา–
เต็งรังยังคง
คลี่กาลผ่านไป

แล้วห้อยน้ำก็หลากกรีนหลั่ง
ลามลายแดดอุ่นมนปีกอาว
เร่งร้องเพลงร้องที่เคยร้อง
ดังมิเคยผ่านกาลฤดู–

นกพญาไฟก็นั่งรายงานข่าว
มนกิ่งเกี๊ยะยาว ณ สันภู
กู่ก้องเสียงก้องที่เคยกู่
ไม้ใหม่ร่องพรู ณ ป่าไพร!

เช้านั้น,ราวหญ้า–ผ้าล้อมผี
ทุ่งหญ้า–ป่าภู, ดูกระไร

อัมสอยอาวสีเป็นเกร็ดใส
สอยดอกงามใหม่ได้มานนั้น! ฯ

สถาพร ศรีสัจจัง เป็นกวีและนักเขียนที่เป็นนักคิด นักอุดมคติ และนักต่อสู้เพื่อสังคม ผลงานวรรณศิลป์ของสถาพรผูกติดอยู่กับความเคลื่อนไหวทางการเมืองและความเปลี่ยนแปลงทางสังคมทุกยุคทุกสมัย เขาเข้าร่วมกระบวนการต่อสู้เพื่อประเทศชาติและประชาชนที่ถูกรังแกจากอำนาจอันไม่เป็นธรรม ด้วยพลังกาย พลังใจ พลังปัญญาที่กลั่นออกมาเป็นบทกวีและเรื่องสั้น แม้จะสะท้อนอัตลักษณ์ของท้องถิ่น แต่สร้างประสบการณ์ร่วมแก่ผู้อ่านทั่วไป

ผลงานของเขามีความลุ่มลึกในด้านเนื้อหา สร้างจิตสำนึกในการต่อสู้กับความไม่ถูกต้องเป็นธรรมอย่างไม่ย่อท้อหวาดหวั่น มีกลศิลป์ที่งดงาม คมคาย และเข้มข้นด้วยพลังสะเทือนใจ ในขณะเดียวกันมีความหวานซึ้งของอารมณ์กวีที่เล่นคำล้อเสียง ทำให้มีรสเข้มข้นทั้งเนื้อหาและลีลาทางวรรณศิลป์ นักบอกเล่าแห่งทะเลอันดามันผู้นี้จึงได้รับความเคารพศรัทธาจากวงวรรณกรรม เป็นแรงบัลดาลใจแก่นักเขียนและกวีรุ่นน้อง และได้รับความนิยมยกย่องจากนักอ่านร่วมสมัยมาจนทุกวันนี้

โนรายก ชูบัว

อัตลักษณ์ถิ่นใต้ร่ำร่ายโนราห์

ความอ่อนช้อยผสมผสานความแข็งแกร่งของร่างกาย ถ่ายทอดผ่านท่าร่ายรำในเครื่องแต่งองค์โนราห์อันประณีตงดงาม ภายใต้จังหวะของเครื่องดนตรีเบญจสังคีต ซึ่งประกอบด้วย โหม่ง ฉิ่ง ทับ กลอง และปี่ยอด ถือเป็นเอกลักษณ์โดดเด่นของชาวใต้ที่ใครๆ ต้องจดจำ ยิ่งเมื่อครั้ง “โนรายก ชูบัว” ได้เยื้องย่างรำร่ายอยู่บนเวทีการแสดง เนื่องด้วยความสามารถอันครบเครื่องในการแสดงโนรา ทั้งการรำ ร้องกลอน และแสดงออกได้อย่างชำนาญ อีกทั้งเคยประชันกับโนราที่มีชื่อเสียงในภาคใต้มากมาย จนผลงานการแสดงโนรามีชื่อเสียงร่ำลือไปทั่ว และได้มีโอกาสทำการแสดงใน ๑๔ จังหวัดภาคใต้ และบางจังหวัดทางภาคกลาง ส่งให้ชื่อ “โนรายก” เป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

โนราห์เอกลักษณ์ใต้

“โนราห์” ศิลปะการแสดงพื้นถิ่น ซึ่งเป็นอีกหนึ่งเอกลักษณ์ทางภาคใต้ โดยมีแม่บทท่าร่ายรำอย่างเดียวกับการแสดงละครชาตรี ชาวใต้เรียกมโนราห์สั้น ๆ ว่า **“โนรา”** บ้างก็เขียนว่า **“มโนห์รา”** ก็มี

ทั้งยังเชื่อว่าโนราเกิดขึ้นครั้งแรกที่หัวเมืองพัทลุง แล้วค่อย ๆ แพร่ขยายไปยังหัวเมืองอื่น ๆ ของภาคใต้ กระทั่งมีศิลปินโนราที่มีชื่อเสียงสืบทอดกันมา โดยเฉพาะโนรายก ซึ่งถือเป็นบุคคลสำคัญคนหนึ่งของภาคใต้ ในฐานะศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (โนรา) ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ซึ่งผลงานด้านโนราของท่านก็เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลทั่วไป และท่านยังคงรักษาแบบแผนของโนราแบบดั้งเดิมเอาไว้ได้เป็นอย่างดี

“โนรายก ชูบัว” หรือ **“นายยก ชูบัว”** นั้น ท่านเป็นบุตร “นายเลิศ นางเอี่ยม ชูบัว” เมื่อย้อนกลับไปในอดีต โนรายกเกิดที่บ้านทะเลน้อย อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ซึ่งเหตุที่ได้ชื่อว่า “ยก” นั้น เนื่องจากเมื่อตอนที่ท่านเกิด ท่านเป็นเด็กที่มีสุขภาพไม่ค่อยจะแข็งแรง บิดามารดาและญาติพี่น้องต่างก็คิดว่าท่านคงจะไม่รอดชีวิตอย่างแน่นอน จึงได้นำท่านห่อด้วยผ้าขาวเพื่อจะนำไปฝังแล้ว แต่เมื่อข่าวนี้รู้ไปถึงตาชื่อ “อ้น” หรือที่ชาวบ้านรู้จักกันทั่วไปในนามของ “โนราถั่วเขียว” ซึ่งเป็นโนราที่มีชื่อเสียงมากคนหนึ่งของจังหวัดพัทลุงในสมัยนั้น

โนราถั่วเขียวจึงได้บนบานกับครูหมอตายายโนรา(เชื่อกันว่าเป็นวิญญาณของบรรพบุรุษซึ่งเป็นที่นับถือของโนรา) เพื่อขอให้หลานชายมีชีวิตรอด โดยได้บนบานไว้ว่า ถ้ารอดชีวิตแล้วจะให้แสดงโนราสืบทอดต่อไป เพราะตนเองแก่มากแล้วคงจะรำโนราไปได้อีกไม่นาน ดังนั้นเมื่อหลานชายรอดชีวิต โนราถั่วเขียวจึงเชื่อว่า เป็นเพราะอำนาจของครูหมอตายายโนราได้ช่วยชีวิตไว้ ด้วยเหตุนี้เองโนราถั่วเขียวจึงตั้งชื่อหลานชายว่า “ยก” หมายถึงการยกให้เป็นลูกของครูหมอตายายโนรานั่นเอง

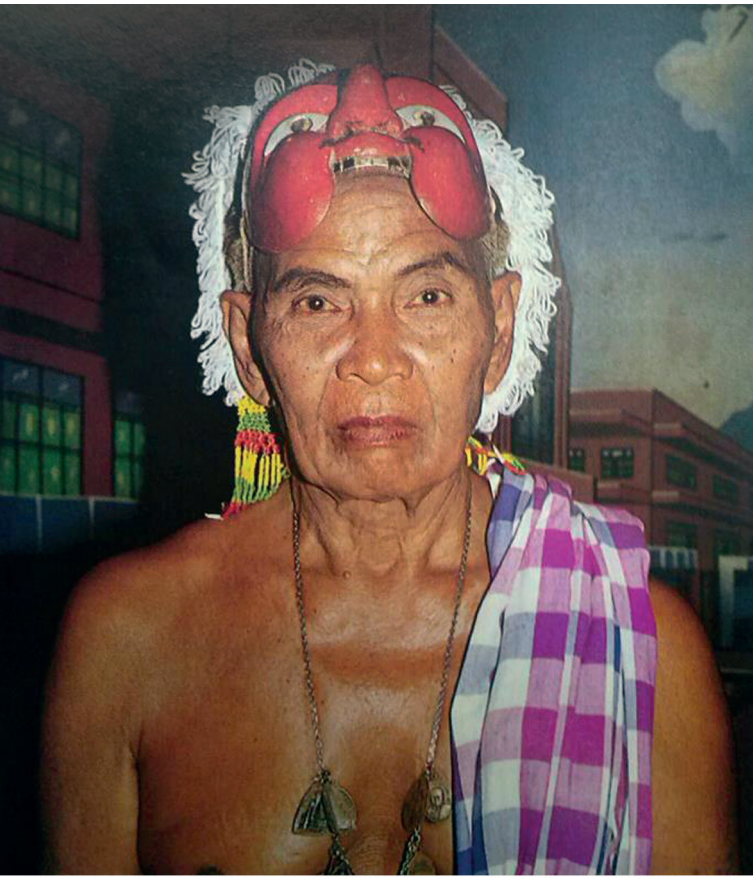

โนรายกได้ฝึกโนราตั้งแต่อายุ ๘ ขวบ และได้ฝึกกับ “โนราเลื่อน พงศ์ชนะ” กระทั่งแยกออกไปตั้งคณะของตัวเองตั้งแต่อายุ ๑๖ ปี โดยช่วงตั้งคณะใหม่ ๆ นั้น พอหน้าแล้งก็นำคณะไปแสดงในเขตจังหวัดภูเก็ตและพังงาเป็นประจำ เมื่อหน้าฝนก็นำคณะกลับพัทลุง และช่วงที่ว่างเว้นจากการแสดงก็ได้ไปฝึกรำทำบทกับโนราวัน (เฒ่า) นครศรีธรรมราช ซึ่งฝึกอยู่ประมาณ ๖ เดือนก็ชำนาญ และได้เข้าพิธีครอบเทริด หรือพิธีผูกผ้าใหญ่กับโนราวัน (เฒ่า) ด้วย ซึ่งถือเป็นพิธีศักดิ์สิทธิ์และมีความสำคัญมากต่อผู้ที่มีอาชีพเป็นโนรา โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่จะเป็นนายโรงโนราหรือหัวหน้าคณะโนราต่อไป จากนั้นโนรายกก็กลับมาบวช ๑ พรรษาและรับราชการตำรวจตามลำดับ หลังออกจากราชการก็รำโนราหาเลี้ยงชีพแต่เพียงอย่างเดียว

ปกติการรำโนราหากจัดขึ้นเพื่อการชมในฐานะมหรสพจะเรียกว่า **“โนรารำ”** แต่ถ้าคณะโนราเดินทางไปแสดงยังต่างถิ่นในลักษณะแสดงเร่ไปเรื่อย ๆ จะเรียกว่า **“โนราเดินโรง”** และโนราตั้งแต่ ๒ คณะมาแสดงประชันขันแข่งกันก็เรียกว่า **“โนราโรงแข่ง”** ซึ่งโนรายกเคยรำทั้ง*โนราโรงครู*[๑] โรงแข่ง ไปจนถึงรำสาธิต และฝึกศิษย์ทั้งในนามส่วนตัว และในนามของสถาบันการศึกษาเป็นจำนวนมาก ทั้งได้ประพันธ์บทกลอนโนราเพื่อใช้ประกอบการรำมากมาย เช่น “ธรรม-ในท่ารำ” “ละครของโลก” “เตือนไทย” “บทพราน” “บทเพลงกับเพลงโทน” เป็นต้น

[๑] **โนราโรงครู** เป็นพิธีกรรมที่มีความสำคัญในวงการโนราเป็นอย่างยิ่ง ทั้งนี้เพราะเป็นพิธีกรรมเพื่อเชิญครูหรือบรรพบุรุษของโนรามายังโรงพิธี เพื่อรับการเซ่นสังเวย เพื่อรับของแก้บน และเพื่อครอบเทริดหรือผูกผ้าแก่ผู้แสดงโนรารุ่นใหม่ ด้วยเหตุที่ต้องทำการเชิญครูมาเข้าทรง (หรือมา “ลง”) ยังโรงพิธี จึงเรียกพิธีกรรมนี้อีกชื่อหนึ่งคือ **“โนราลงครู”**

ผลงานการแสดงครั้งสำคัญ

โนรายกได้พยายามรักษาแบบแผนของโนราดั้งเดิมเอาไว้อย่างมั่นคง โดยพยายามแทรกความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโนราให้แก่ผู้ชม รวมทั้งได้สอนลูกศิษย์ไว้มากมาย ทั้งยังช่วยเหลือสังคมอยู่ตลอดมา โดยเป็นครูสอนโนราให้แก่นักเรียน นักศึกษาและผู้ที่สนใจในสถาบันการศึกษาอีกหลายแห่ง นอกจากนั้นก็ยังมีผลงานสำคัญ ๆ ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๐๓	รำให้ทูตวัฒนธรรมของ ๒๕ ประเทศชมที่กรุงเทพฯ
พ.ศ. ๒๕๑๘	รำถวายพระราชชนนีในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้รับพระราชทานเหรียญที่ระลึก และได้รับเชิญจากกรมศิลปากรให้ไปรำที่โรงละครแห่งชาติ พร้อมกับขุนอุปถัมภ์นรากร และในครั้งนี้ได้รับเกียรติบัตรจากกรมศิลปากร และพระบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้า เฉลิมพลทิฆัมพร ได้ประทาน*เทริด*[๒] ให้ ๑ ยอด
พ.ศ. ๒๕๒๖	ได้รับเชิญพร้อมด้วยโนรา อีก ๗ คณะ ไปรำในรายการ มหกรรมโนรา ที่สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

[๒] **เทริด** เป็นเครื่องประดับศีรษะโนรา รูปมงกุฎอย่างเตี้ย มีกรอบหน้า รูปแบบคล้ายชฎา แต่รูปทรงจะสั้นกว่า ทำด้วยโลหะหรือไม้ไผ่สาน ตกแต่งด้วยการปั้นรักติดเป็นลวดลาย ลงรักปิดทอง ตกแต่งด้วยกระจกสีหรือวัสดุอื่น ๆ

ฝากตำนานสานสืบโนราห์

ศาสตร์และศิลป์ในการสอนศิษย์ของโนรายกนั้นนับได้ว่าท่านเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในศาสตร์ด้านต่าง ๆ ของโนราเป็นอย่างดียิ่ง เรียกได้ว่าเป็นอีกผู้หนึ่งที่มีความรู้ความสามารถ ทั้งการแสดงและการถ่ายทอดศิลปะการรำโนราให้แก่ผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้ถ่ายทอดศิลปะการรำโนราให้กับศิษย์ทั้งในและนอกสถานศึกษาต่าง ๆ เป็นเวลากว่า ๕๐ ปี

ผลงานโดดเด่นอีกอย่างของโนรายกก็คือ “การประพันธ์บทโนราหรือการสร้างวรรณกรรมโนรา” ซึ่งมีทั้งที่เป็นบทที่ท่านใช้แสดงเองและประพันธ์ให้ผู้อื่น โดยวรรณกรรมโนราของโนรายกส่วนใหญ่จะมีเนื้อหาเกี่ยวกับคติคำสอนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้ชมได้แง่คิดและนำไปปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวัน สำหรับรูปแบบคำประพันธ์ส่วนใหญ่จะใช้กลอนสุภาพหรือกลอนแปด และกลอนสี่

นอกจากรำโนราและเป็นครูสอนโนราแล้ว ในชีวิตของโนรายกยังเคยรับราชการเป็นประโยชน์แก่ท้องถิ่นหลายหน้าที่ด้วยกัน นอกจากเคยเป็นตำรวจดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ท่านก็ยังเคยเป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยกำนัน นายทะเบียนประจำตำบล และเป็นผู้สื่อข่าวประจำตำบล ถือเป็นบุคคลที่อุทิศตนเพื่อสังคมอย่างเต็มเปี่ยม กระทั่งโนรายกได้ถึงแก่กรรมด้วยโรคชรา เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ รวมอายุได้ ๘๓ ปี ๑๐ เดือน และงานพระราชทานเพลิงศพก็ถูกจัดขึ้นอย่างสมเกียรติศิลปินแห่งชาติ ณ วัดราษฎร์บำรุง อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา

โนรายกมีผลงานด้านการแสดงโนราที่มีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักกันดีแม้ท่านจะจากไปแล้วก็ตาม ด้วยผลงานที่ท่านได้สั่งสมมาทั้งชีวิต จนถือได้ว่าเป็นโนราชั้นครูคนหนึ่งที่ยากจะหาผู้ใดเสมอเหมือน ด้วยความที่ท่านรักการรำโนราเป็นชีวิตจิตใจ แม้ว่าช่วงบั้นปลายจะไม่ได้รำโนราแสดงเป็นเรื่องเป็นราว แต่ท่านก็เต็มใจที่จะรำโนราสาธิต เพื่อให้คนทั่วไปได้เห็นการรำโนราที่ถูกต้องตามแบบดั้งเดิมของชาวภาคใต้ ซึ่งนั่นถือเป็นการฝากฝังวัฒนธรรมโนราภาคใต้ เพื่อให้ลูกหลานได้สืบทอดต่อไป

เอกสารการอ้างอิง

หนังสือชีวิตและผลงาน โนรายก ชูบัว ศิลปินแห่งชาติ สาขาศิลปะการแสดง (โนรา) สารานุกรมวัฒนธรรมไทย ภาคใต้. (๒๕๔๒). กรุงเทพฯ : มูลนิธิสารานุกรมวัฒนธรรมไทย ธนาคารไทยพาณิชย์.

สมพงษ์ ชูจิต

ผู้แกะผืนหนังสู่ วัฒนธรรมตะลุง

เอกลักษณ์ด้านวัฒนธรรมทางภาคใต้มีหลากหลายแขนง หนึ่งในนั้นก็คือ **“หนังตะลุง”** ซึ่งเป็นการแสดงมหรสพอย่างหนึ่งที่ใช้หนังแกะเป็นรูปตัวละครต่างๆ ดีบด้วยไม้ตับอันเดียว เชิดภายในโรง โดยให้แสงไฟส่องผ่านตัวหนัง สร้างเงาให้ปรากฏบนจอผ้าขาวด้านหน้าโรง ประกอบกับเสียงดนตรี ปี่ กลองฆ้องคู่ ซึ่งผู้เชิดหนังจะเป็นผู้พากย์เสียงประกอบมหรสพจรรโลงใจเช่นนี้จะเกิดขึ้นไม่ได้เลย หากปราศจากตัวหนังที่สวยงามโดยเฉพาะอย่างยิ่งจากฝีมือการแกะหนังของ**“สมพงษ์ ชูจิต”** ผู้สืบทอดศิลปหัตถกรรมการแกะหนังตะลุง ที่ต้านทานกระแสนิยมของยุคสมัยอย่างไม่ย่อท้อ

จากภูมิปัญญาสู่อัตลักษณ์และศักยภาพ

ย้อนกลับไปในอดีต วัฒนธรรมการเล่นหนังหรือละครเงาปรากฏอยู่ในอารยธรรมเก่าแก่ของโลกมาแต่โบราณ เช่น อียิปต์ จีน อินเดีย เป็นต้น และอาจจะเรียกได้ว่าแทบทุกประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างก็มีการละเล่นชนิดนี้อยู่ โดยรูปแบบหนังที่เล่นกันจะมี ๒ แบบ คือ ชนิดที่ส่วนแขนติดกับลำตัว มีขนาดใหญ่ เช่น หนังใหญ่ของไทย และหนังแสบก (Nang Sbek) ของเขมร และชนิดที่ส่วนแขนแยกส่วนจากลำตัวแต่ร้อยหมุดให้ติดกัน ซึ่งจะสามารถเคลื่อนไหวได้ เช่น หนังอยอง (Nang Ayoung) ของเขมร วายังกุลิต (Wayang Kulit) ของมาเลเซีย วายังยาวอ (Wayang Jawa) ของชวา และหนังตะลุงของไทย

ก่อนที่เราจะได้เห็นตัวหนังโลดแล่นเล่นเงาอยู่หลังฉากเพื่อให้ความเพลิดเพลินอยู่นั้น จะต้องมีหลายองค์ประกอบที่มาเกี่ยวข้องกัน ไม่ว่าจะเป็นนายหนังหรือคนเชิดหนัง นักดนตรี และช่างแกะหนัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่างแกะหนังที่นับวันจะลดน้อยถอยลง และหาผู้ที่มีความชำนาญในการแกะหนังได้ยาก นั่นทำให้ “ครูสมพงษ์ ชูจิต” ช่างแกะหนังกังวลในเรื่องนี้อยู่ไม่น้อย เพราะนั่นไม่ใช่แค่อาชีพที่เขาทำมาหาเลี้ยงครอบครัว แต่ด้วยหัวใจนักอนุรักษ์งานศิลปะการแกะหนังที่มีอยู่ในตัวเขานั่นเอง

ครูสมพงษ์ ชูจิต เป็นคนจังหวัดพัทลุง ภูมิลำเนาอยู่ตำบลท่ามะเดือ อำเภอบางแก้ว จังหวัดพัทลุง ปัจจุบันอายุ ๕๗ ปี ด้วยความชอบเขียนรูปหนังตะลุงมาตั้งแต่เด็ก ๆ สมัยอยู่โรงเรียนก็ชอบขอกระดาษสมุดเพื่อน ๆ เพื่อวาดรูปหนังตะลุงอยู่บ่อย ๆ เขาเรียนรู้การแกะหนังด้วยตัวเองมาตั้งแต่เด็ก กระทั่งยึดเป็นอาชีพหลักมาจวบจนปัจจุบัน

จากประสบการณ์ในการฝึกหัดแกะหนังมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ ของครูสมพงษ์ ทำให้เขาเชี่ยวชาญศาสตร์ทางด้านนี้อย่างหาตัวจับยาก เริ่มต้นการฝึกฝนแรก ๆ นั้นเป็นไปด้วยความยากลำบาก จากการดูแบบที่ช่างแกะหนังคนอื่น ๆ ทำไว้และดูแบบจากผนังโบสถ์ตามวัดวาอารามต่าง ๆ รวมถึงการไปขอเรียนรู้จากช่างแกะหนังตะลุงด้วยตัวเอง แต่ก็ไม่มีใครที่จะสามารถถ่ายทอดเคล็ดลับให้จนหมดเปลือก จนกระทั่งครูสมพงษ์ได้พบกับ “อาจารย์เขียว สุวรรณ” ที่รับเขาเข้าเป็นศิษย์ ซึ่งถือเป็นอาจารย์ที่ถ่ายทอดศาสตร์และศิลป์ด้านการแกะหนังให้กับเขาอย่างละเอียดทุกขั้นตอน ตั้งแต่การขึ้นลายแกะหนัง ไปจนถึงสามารถแกะลายวาดเส้นได้ จากนั้นครูก็มีผลงานการแกะหนังออกมามากมายจนเป็นที่ยอมรับจากช่างส่วนใหญ่

ตั้งแต่นั้นครูสมพงษ์ก็แกะหนังตามรูปแบบของตนเองเรื่อยมา ซึ่งเอกลักษณ์การแกะหนังของครูจะบ่งบอกถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนาน แสดงถึงถิ่นกำเนิดในจังหวัดพัทลุง มีความเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นภาคใต้ และมีความวิจิตรงดงามประณีต

เนื่องจากการแกะรูปหนังตะลุงจะมีเอกลักษณ์พิเศษของช่างแต่ละคนแฝงอยู่ เสมือนหนึ่งลายมือที่หาคนลอกเลียนกันได้ยาก ซึ่งนายหนังหรือคนเล่นหนังจะจ้างให้ช่างแกะรูปหนังเพื่อนำไปใช้ในการแสดง โดยพิจารณาตามความชอบในเอกลักษณ์ของช่างแต่ละคน ถือว่าเป็นงานที่ต้องใช้ความอดทนสูง ละเอียดอ่อน และใจรักต้องใส่ใจทุกขั้นตอน ซึ่งครูสมพงษ์มีสิ่งเหล่านั้นอยู่ครบถ้วน

สำหรับขั้นตอนการแกะหนังแบบดั้งเดิมกับปัจจุบันก็ไม่ต่างกันมากนัก จะมีก็แต่รูปแบบตัวหนังและการเพิ่มสีสันลงไป หรืออาจจะมีการสร้างรูปแบบมาตรฐานไว้ซึ่งสามารถคัดลอกสำเนาไว้ใช้ได้หลาย ๆ ครั้ง เพื่อเป็นการประหยัดเวลาในการสร้างแบบ โดยพอจะสรุปคร่าว ๆ ในขั้นตอนการแกะหนังได้ดังนี้

เริ่มจากการเตรียมหนัง ซึ่งหนังสัตว์ที่นิยมนำมาแกะเป็นตัวหนังตะลุงจะมี ๒ อย่าง คือ หนังวัวและหนังควาย เนื่องจากหนังมีความเหนียวและทนทานพอเหมาะ เมื่อฟอกแล้วจะโปร่งแสง ทำให้สามารถลงสีสันได้สวยงาม ไม่มืดทึบ เมื่อได้หนังที่ต้องการแล้วจะทำการหมักไว้ ๓ - ๔ วัน เพื่อให้กรดจากน้ำหมักกัดหนังให้ขาวและนิ่ม จากนั้นก็ค่อยล้างและขูดขนสัตว์ออก และล้างด้วยน้ำสะอาด แล้วเอาไปขึงกับกรอบไม้เพื่อผึ่งให้หนังค่อย ๆ แห้ง จนกระทั่งแห้งสนิท ก็ทำการตัดแต่งรอบขอบหนังให้สวยงาม ก่อนที่จะร่างแบบและแกะหนังเป็นรูปต่าง ๆ ตามต้องการ

ขบวนการและขั้นตอนดังที่กล่าวในข้างต้นนั้น ครูสมพงษ์ได้ปฏิบัติซ้ำแล้วซ้ำเล่าจนชำนาญ กระทั่งมีผลงานออกมาอย่างต่อเนื่อง พร้อมทั้งมีรางวัลการันตีความเป็นมืออาชีพของครูอยู่หลายรางวัล แต่ที่โดดเด่น คือ รางวัลชนะเลิศการประกวดภาพหนังแบบมีขนและไม่มีขน ในงานประเพณีเดือนสิบจังหวัดนครศรีธรรมราช ปี พ.ศ. ๒๕๓๑ - ๒๕๓๓ รางวัลชนะเลิศการประกวดภาพเอกลักษณ์อันดามัน และรางวัลช่างหัตกรรมศิลป์ไทยยอดเยี่ยมกลุ่มงานหนังในปี พ.ศ. ๒๕๕๕ เป็นต้น

ความสำคัญของงานช่างแกะหนังนั้น จะอยู่ที่การทำตัวหนังที่สามารถสะท้อนรูปลักษณะตัวละครในวรรณกรรมต่าง ๆ ซึ่งช่างแกะหนังนอกจากจะต้องมีความรู้ความชำนาญทางช่างแล้ว ยังต้องรู้และเข้าใจถึงวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับตัวหนังแต่ละตัว พร้อมไปกับกรรมวิธีในการแกะสลักหนัง จึงจะทำให้ผลงานออกมาสมบูรณ์ และมีคุณค่า และด้วยความคิดสร้างสรรค์ผนวกกับฝีมือชั้นยอดครูได้ต่อยอดและพัฒนางานแกะสลักหนังเป็นรูปสัตว์ในวรรณคดีที่เป็นมงคลเพื่อใช้ประดับตกแต่งบ้านจนกลายเป็นสินค้าโอท็อปที่ได้รับรางวัลอย่างมากมาย

ผลงานแกะหนังสำหรับการประดับตกแต่งสถานที่
ต่อยอดจากความสามารถแกะหนังตะลุง

ส่งต่อมรดกภูมิปัญญาสู่ลูกหลาน

ปัจจุบันครูสมพงษ์ได้ก่อตั้ง **“กลุ่มแกะรูปหนังตะลุงหน้าถ้ำพระ”** บริเวณหน้าถ้ำพระเขาชัยสน หมู่ ๓ ตำบลเขาชัยสน อำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง ตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๓๕ เพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นที่สะท้อนถึงการดำรงชีวิตในด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของอาชีพ รายได้ ความเป็นอยู่ ศาสนา รวมไปถึงความเชื่อและวัฒนธรรม เพื่อให้ศาสตร์การแกะหนังนี้ยังคงอยู่ และเพื่อเป็นการส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ ๆ ที่สนใจได้เรียนรู้จากผู้ชำนาญการแกะหนังโดยตรงซึ่งครูสมพงษ์ได้นำความรู้ของตนมาถ่ายทอดต่อผู้ที่สนใจโดยไม่หวงวิชา เพราะครูคิดว่า วิชาการแกะหนังที่ครูยึดเป็นอาชีพหลักนั้นได้รับการถ่ายทอดมาจากอาจารย์ครูจึงต้องการที่จะถ่ายทอดต่อไป โดยกลุ่มแกะรูปหนังตะลุงหน้าถ้ำพระไม่เพียงแต่จะเป็นกลุ่มอาชีพที่ผลิตสินค้าคุณภาพออกสู่ชุมชนเท่านั้น แต่ทางกลุ่มยังได้ฝึกหัดอาชีพให้กับผู้ที่สนใจ และมีใจรักในศิลปะแขนงนี้สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ และได้เป็นวิทยากรให้ความรู้กับประชาชนที่เข้ามาศึกษาดูงานจากสถานที่ต่าง ๆ ซึ่งก็มีกลุ่มเด็ก นักเรียน นักศึกษา และประชาชนทั่วไปต่างแวะเวียนเข้ามาเรียนรู้การแกะหนังอยู่เป็นประจำ

นอกจากจะมีการถ่ายทอดศิลปะการแกะหนังในวงกว้างแล้ว ครูสมพงษ์ยังได้ถ่ายทอดการแกะหนังให้กับลูกชายของครูด้วย เพื่อจะได้เป็นหนึ่งในคนรุ่นใหม่ที่เห็นในคุณค่าและความสำคัญของศิลปะการแกะหนัง ซึ่งเป็นมรดกตกทอดจากบรรพบุรุษ นี่ถือเป็นเจตนาการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จากบรรพบุรุษสู่ลูกหลานของชาวใต้ทุกวันนี้ **“ครูสมพงษ์ ชูจิต”** ยังคงแกะหนังด้วยความมุ่งมั่นเพื่อสืบสานภูมิปัญญาบรรพชน ให้ศิลปะการแกะหนังหยั่งรากเป็นศาสตร์และศิลป์อีกแขนงหนึ่งที่ยังคงอยู่ตลอดไป

เมธาพร รังทะษี

พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

มองอัตลักษณ์ปักษ์ใต้ ผ่านอดีต ปัจจุบัน สู่อนาคต

“โอ้โอ ปักษ์ใต้บ้านเรา แม่น้ำภูเขาทะเลกว้างไกล อย่าไปไหน กลับใต้บ้านเรา อย่าไปไหน กลับใต้บ้านเรา” เมื่อนึกถึงแดนดินด้ามขวานทองของไทยเมื่อใด หลายคนคงแว่วเสียงเพลงปักษ์ใต้บ้านเรา ที่ขับร้องโดยวงแฮมเมอร์ขึ้นมาในทันที ไม่เฉพาะท่วงทำนองที่ติดหูเท่านั้น แต่เนื้อหาสาระร่วมกับเครื่องดนตรีก็ยังบ่งบอกถึงวิถีชีวิตและตัวตนของคนใต้ได้เป็นอย่างดี อย่างไรก็ตาม การที่จะทำความเข้าใจวิถีชีวิต รวมไปถึงจิตวิญญาณวัฒนธรรมของปักษ์ใต้ในระยะเวลาอันสั้นและครบถ้วนมากที่สุดนั้นคงไม่มีสถานที่อื่นใดเหมาะสมไปกว่า “พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา”

ประติมากรรมโนรากำลังร่ายรำท่าต่อตัวที่มีขนาดเท่าครึ่ง
ตั้งอยู่หน้าพิพิธัณฑ์คติชนวิทยา หันหน้าไปทางสะพานติณสูลานนท์

ก่อเกียรติภูมิใต้สู่นานาอารยะ

พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา มีเป้าหมายในการเป็นศูนย์ข้อมูลภาคใต้ที่มีคุณภาพสมบูรณ์แบบ และมีมาตรฐานในระดับสูง รวมถึงการเป็นสถาบันชั้นนำในการศึกษาวิจัยและการประยุกต์ใช้ข้อมูลเพื่อพัฒนาผู้คนและสังคมในภาคใต้อย่างเหมาะสม นั่นทำให้หลาย ๆ คนที่อยากจะเข้าใจถึงวิถีชาวใต้ต่างมุ่งหน้ามาที่นี่

พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา จัดตั้งขึ้นด้วยแนวความคิดและความเชื่อพื้นฐานที่ว่า *“สังคมและประเทศชาติจะเจริญกว่าคุณภาพของประชากรไม่ได้ และระดับคุณภาพของประชากรก็มีอิทธิพลของวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นตัวกำหนด ไม่ว่าจะเป็นพฤติกรรม ค่านิยม ชีวทัศน์* และโลกทัศน์ ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม ดังนั้น การแก้ปัญหาและพัฒนาสังคมจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องศึกษาวัฒนธรรมพื้นบ้าน แล้วเลือกเฟ้นเอามาใช้พัฒนาคุณภาพของประชากรอย่างถูกต้องเหมาะสม”*

ประวัติการเริ่มต้นก่อตั้งสถาบันทักษิณคดีศึกษานั้นมีมาตั้งแต่เมื่อครั้งที่วิทยาลัยวิชาการศึกษาได้เปิดวิทยาเขตประจำภาคใต้ขึ้นที่จังหวัดสงขลาใน พ.ศ. ๒๕๑๑ เนื่องจากนิสิตที่เรียนจะต้องมีการออกปฏิบัติภาคสนามใน *“วิชาคติชนวิทยา”* ที่อำเภอสทิงพระและอำเภอระโนด จังหวัดสงขลา ซึ่งการลงพื้นที่นั้นทำให้ได้ข้อมูลวัฒนธรรมจำนวนมาก ทั้งที่เป็นวัตถุ สมุดข่อย และข้อมูลเรื่องเล่าหรือมุขปาฐะ เหล่านั้นถือว่าเป็นข้อมูลที่มีค่ายิ่ง จึงนำไปสู่การตั้ง **“ห้องวรรณกรรมท้องถิ่นภาคใต้”** และเกิดโครงการ “ศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้” ใน พ.ศ. ๒๕๑๘ และปลายปีเดียวกันนี้เองก็ได้รับงบประมาณในการก่อสร้าง “อาคารเรียนไทยคดีศึกษา และศูนย์ส่งเสริมภาษาและวัฒนธรรมภาคใต้” โดยสร้างขึ้นในบริเวณมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จังหวัดสงขลา กระทั่งแล้วเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๒๑ ต่อมาทบวงมหาวิทยาลัยได้เห็นชอบให้ยกฐานะศูนย์ฯ ขึ้นเป็น **“สถาบันทักษิณคดีศึกษา”**

จากนั้นได้มีการเตรียมขยายงานของสถาบันทักษิณคดีศึกษา ซึ่งในระหว่างที่โครงการเข้าสู่การพิจารณานั้น สะพานติณสูลานนท์ที่เชื่อมระหว่างเกาะยอกับแผ่นดินใหญ่ได้ก่อสร้างแล้วเสร็จ สถาบันทักษิณคดีศึกษา ซึ่งขณะนั้น *“ศาสตราจารย์สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์”* ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการสถาบันฯ ได้พิจารณาเห็นว่าจะต้องย้ายสถานที่ ตั้งสถาบันฯ ไปยังที่แห่งใหม่ที่สามารถดำเนินงานด้านวัฒนธรรมได้รอบด้าน โดยเฉพาะการตั้ง “พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา” ซึ่งจะต้องใช้พื้นที่ในการดำเนินการมาก และจากการศึกษาก็พบว่าบริเวณเกาะยอเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุด จึงได้เลือกที่นั่นเป็นที่ตั้ง

การก่อสร้างพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษาได้มีพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๐ โดย ฯพณฯ พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ นายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เป็นประธานประกอบพิธี เมื่อการก่อสร้างแล้วเสร็จสถาบันฯ ก็ได้ย้ายที่ทำการจากมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒมาอยู่ที่เกาะยอในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ และได้ทำพิธีเปิดอย่างเป็นทางการเมื่อวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารีได้ทรงพระกรุณาเสด็จฯ เป็นองค์ประธานในพิธี

*ชีวทัศน์ หมายถึง ทัศนะที่มองชีวิต หรือ การรู้จักตัวตน ที่แท้ของตัวเราเอง พร้อมกำหนดรู้ต่อการเอาตัวตนเข้าไปเกี่ยวข้องกับสรรพสิ่งทั้งปวงอย่างถูกต้องตามเป็นจริง

อู่วัฒนธรรมปักษ์ใต้ ในพิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา

ปัจจุบันที่นี่เป็นหน่วยงานราชการมีฐานะเทียบเท่าคณะวิชาในสังกัดมหาวิทยาลัยทักษิณ ในเนื้อที่ประมาณ ๒๕ ไร่ บนยอดเขาบ้านอ่าวทราย เชิงสะพานติณสูลานนท์ ท่ามกลางบรรยากาศธรรมชาติและทัศนียภาพอันงดงาม และด้วยทำเลที่ตั้งซึ่งเป็นยอดเขาและไหล่เขา จึงทำให้การออกแบบพื้นที่ใช้สอยอาคารลดหลั่นเป็นชั้นเป็นเชิงได้อย่างสวยงาม ผนวกกับความพิถีพิถันในการตกแต่งด้วยสวนไม้ดอกไม้ประดับ ความประณีตในการออกแบบและตกแต่งอาคารต่าง ๆ ตามแบบสถาปัตยกรรมภาคใต้ ทั้งอาคารหลังคาบลานอ[๒] หลังคาปั้นหยา และหลังคาจั่ว

โดยตั้งแต่แรกเริ่มสถาปนาสถาบันทักษิณคดีศึกษา ปณิธานหนึ่งที่สำคัญนั่นก็คือ *“จะต้องหาวิธีการให้คนตระหนักถึงคุณค่าของวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างรวดเร็วกว้างขวาง สัมผัสได้จริงอย่างเป็นรูปธรรม”* ซึ่งแนวทางดังกล่าวจึงทำให้เกิด “พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา” ขึ้นเพื่อเป็นคลังข้อมูลที่สมบูรณ์ รวบรวมมรดกภูมิปัญญาทั้งที่อยู่ในรูปวัตถุของจริงและสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่จะต้องรวบรวมในลักษณะหอเอกสาร และวรรณกรรมท้องถิ่น พิพิธภัณฑ์ศิลป์ และพิพิธภัณฑ์ผ้า ด้วยความสำคัญดังกล่าว พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยาจึงเกิดขึ้นและพัฒนาเคียงคู่มาพร้อม ๆ กันกับสถาบันทักษิณคดีศึกษาตั้งแต่เมื่อเริ่มจนกระทั่งปัจจุบัน

ลักษณะโดยทั่วไปอาคารภายในสถาบันทักษิณคดีศึกษาจะเป็นกลุ่มอาคารสถาปัตยกรรมแบบภาคใต้อย่างที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยแต่ละอาคารจะแบ่งออกเป็นห้อง ๆ เพื่อแสดงเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และชาติพันธุ์ โบราณวัตถุที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น เครื่องประดับศาตราวุธที่ใช้กันในภาคใต้ เช่น กริช มีดชายธง มีดหางไก่ แสดงผ้าทอพื้นเมือง เช่น ผ้าทอพุมเรียง ผ้าทอปัตตานี ห้องแสดงกระต่ายขูดมะพร้าวรูปทรงต่าง ๆ ที่มีรูปแบบหาชมได้ยาก ห้องแสดงการละเล่นพื้นเมือง เช่น หนังตะลุง โนรา ลิเกป่า ห้องแสดงวิถีชีวิตชาวใต้ เช่น การแสดงการละเล่นและของเล่นเด็ก เช่น การเล่นชัดราว การเล่นว่าว ลูกข่าง ห้องแสดงประเพณีการบวช ห้องแสดงการรักษาพยาบาลแบบโบราณ โดยแยกย่อยการจัดแสดงในแต่ละกลุ่มอาคารเบื้องต้นได้ดังนี้

อาคารนวมภูมินทร์

จัดแสดงข้อมูลทางประวัติศาสตร์ และโบราณคดี เช่น โบราณวัตถุที่เกิดจากภูมิปัญญาของคนในท้องถิ่น และโบราณวัตถุที่แสดงว่ามีการติดต่อระหว่างคนพื้นเมืองภาคใต้กับกลุ่มชนภายนอก เป็นต้น

[๒] **หลังคาบลานอ** บ้างก็ว่า บรานอร์ หรือหลังคามนิลา ซึ่งเป็นหลังคาที่มีการการผสมผสานระหว่างหลังคาจั่วและหลังคาปั้นหยา หลังคาแบบนี้ส่วนใหญ่พบอยู่ในจังหวัดปัตตานีตามเป็นจริง

กลุ่มบ้านหลังคาบลานอ

ที่นี่โดดเด่นมากในการจัดแสดงเหล็กขูด หรือกระต่ายขูดมะพร้าวรูปทรงต่าง ๆ ตลอดจนเครื่องมือและอุปกรณ์ที่จะนำเนื้อมะพร้าวมาใช้ประโยชน์ นอกจากนี้ยังมีผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องดนตรี (ซออู้) เป็นต้น รวมถึงจัดแสดงเครื่องใช้ช่างไม้ชนิดต่าง ๆ ด้วย

กลุ่มบ้านหลังคาปั้นหยา

จัดแสดงเครื่องใช้ที่ทำด้วยโลหะและโลหะผสม รวมถึงจัดแสดงเกี่ยวกับประวัติ พัฒนาการ การแพร่กระจายของศาสนาอิสลามในภาคใต้ และวิถีชีวิตของชาวใต้ที่นับถือศาสนาอิสลาม การละเล่นและดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ด้วยระบบมัลติมีเดีย ที่สำคัญ ๆ ได้แก่ หนังตะลุง โนรา กาหลอ ลิเกป่า เป็นต้น

กลุ่มบ้านหลังคาจั่ว

จัดแสดงประเพณีการบวช และวิถีชีวิตตั้งแต่เด็กจนชรา โดยใช้หุ่นเป็นตัวบอกเล่าเรื่องราว เช่น การลาบิดามารดาไปบวช การโกนผม การแห่นาค พิธีบวชภายในอุโบสถ และการออกบิณฑบาตร เป็นต้น

มุมมองจากพิพิธภัณฑ์ฯ บรรยากาศยามอาทิตย์อัศดงของทะเลสาบสงขลา

ฐานที่มั่นวัฒนธรรมใต้

สถาบันฯ ได้พัฒนาและดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่อง จนเป็นที่รู้จักและยอมรับของทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดยเฉพาะในภูมิภาคอาเซียนทำให้ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ ทางสถาบันฯ ได้รับรางวัลดีเด่น **"ประเภทแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและโบราณสถาน"** จากการจัดประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ก็ได้รับรางวัล **"หน่วยงานดีเด่นของชาติ สาขาเผยแพร่เกียรติภูมิของไทย"** และในปี พ.ศ. ๒๕๕๓ ได้รับรางวัลดีเด่น **"ประเภทแหล่งท่องเที่ยวนันทนาการเพื่อการเรียนรู้"** จากการจัดประกวดรางวัลอุตสาหกรรมท่องเที่ยวไทย ครั้งที่ ๘ ซึ่งถือเป็นความภาคภูมิใจที่ได้ทำหน้าที่ในการเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ทางศิลปะและวัฒนธรรมภาคใต้ และการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ

นอกจากพิพิธภัณฑ์เพื่อการเรียนรู้เรื่องราววัฒนธรรมของภาคใต้แล้ว ทางสถาบันฯยังมีห้องพักไว้บริการนักท่องเที่ยว ห้องสัมมนา และร้านขายสินค้าพื้นเมือง เช่น หัตถกรรมกระจูด หัตถกรรมปาหนัน หัตถกรรมย่านลิเพา ผ้าทอเกาะยอ ผลิตภัณฑ์จากเปลือกหอย ผลิตภัณฑ์จากกะลามะพร้าว เครื่องเงิน เป็นต้น และจากจุดชมวิวของสถาบันฯ เราจะสามารถมองเห็นทัศนียภาพที่สวยงามของทะเลสาบสงขลา มองเห็นผู้คนที่กำลังทำมาหากินบนท้องทะเล ที่นี่ถือเป็นแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา วัฒนธรรม รวมไปถึงความเชื่อความศรัทธาด้านต่าง ๆ ของพี่น้องชาวปักษ์ใต้ได้อย่างรวดเร็วและครบถ้วนสมบูรณ์เป็นอย่างยิ่ง

ด้วยความตั้งใจในการเก็บรวบรวมจัดหาวัตถุสิ่งของ ความบรรจงในการตกแต่งพิพิธภัณฑ์ รวมทั้งการระดมภูมิปัญญาของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้านมาช่วยในเชิงวิชาการ และการนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมมาใช้ จึงทำให้สถาบันทักษิณคดีศึกษามิใช่เป็นเพียงสถาบันทางวิชาการในระดับสูงเท่านั้น แต่ที่นี่ได้กลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของประเทศไทย

พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา
หมู่ที่ ๑ บ้านอ่าวทราย ตำบลเกาะยอ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา
โทร. ๐-๗๔๕๙-๑๖๑๑ ถึง ๘

เวลาทำการ
เปิดให้ผู้สนใจเข้าชมทุกวัน
ระหว่างเวลา ๘.๓๐ - ๑๗.๐๐ น.

อัตราค่าเข้าชม
- ผู้ใหญ่ ๕๐ บาท
- นิสิตนักศึกษา ๒๐ บาท
- เด็ก ๑๐ บาท

ข้อมูลเพิ่มเติม
http://bit.ly/PgWOiy

แผ่นดินเดียว
ศรัณย์ บุญประเสริฐ

บริเวณด้านหน้าของโรงเก็บราชรถ
วัดเชียงทอง สปป.ลาว
แกะสลักไม้เป็นเรื่องรามายณะ

รามายณะแห่งอุษาคเนย์

มักมีคนชอบถามว่า การที่ผมเป็นคน ‘ชีพจรลงเท้า’ ต้องเดินทางไปนั่นมานี่ในละแวกอุษาคเนย์บ่อย ๆ เห็นความเหมือน-ความต่างของผู้คน บ้านเมือง ภูมิประเทศ กระทั่งวัฒนธรรมในละแวกย่านนี้บ้างไหม?

...ก็ต้องตอบว่า เห็นซิครับ แม้มองเผิน ๆ อาจจะเห็นว่า บรรดาประเทศต่าง ๆ ในอุษาคเนย์ หรือถ้าเรียกแบบทันสมัยก็ต้องเรียกว่า ประเทศในกลุ่มประชาคมอาเซียน แม้มองผิวเผินอาจจะเห็นว่ากลุ่มประเทศเหล่านี้ ประกอบด้วยกลุ่มที่อยู่บนทวีปกับหมู่เกาะ บ้างก็แบ่งตามศาสนาที่หลัก ๆ เป็นพุทธกับอิสลาม มีคริสต์บ้างในเวียดนามและฟิลิปปินส์

ถูกแหละ หากมองให้แตกต่าง ประเทศในภูมิภาคอุษาคเนย์ ล้วนมีความแตกต่างกันตามพื้นฐานทางวัฒนธรรม ทว่าหากมองอย่างลึกซึ้งลงไปในมิติทางประวัติศาสตร์ ก็จะพบว่า ทุกประเทศล้วนมีความเชื่อมโยงกันทางประวัติศาสตร์ทั้งโดยตรง หรือทางอ้อม โดยผ่านประเทศที่สามในภูมิภาคนี้

การเชื่อมโยงกันทางประวัติศาสตร์นี่แหละ ที่ทำให้เรามองเห็นห่วงโซ่ที่ร้อยเกี่ยววัฒนธรรมไว้ด้วยกัน

๑. วาระสุดท้ายของทศกัณฐ์หรือเดซามุกกะของชวา ที่วิหารปรัมบานัน
๒. หนุมาณในภาพสลักนูนสูงที่ผนังปราสาทนครวัด มีร่องรอย 'ปิดทองล่องชาด'
๓. ชุดการแสดงรามเกียรติ์ในแบบฉบับลาว โดยคณะแอน้อย
ภาพโดย อดุลย์ ตัณฑโกศัย

หลายปีก่อน ผมมีโอกาสนำคณะจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหรือ ททท. เดินทางไปทัศนศึกษายังประเทศอินโดนีเซีย ตามโครงการเรียนรู้เพื่อนบ้าน เพื่อนำมาปรับแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับแผนหลักของชาติ นั่นคือ การเตรียมตัวเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างสมบูรณ์ ในปีพ.ศ.๒๕๕๘

คณะเราจำเป็นต้องใช้มัคคุเทศก์ท้องถิ่นพาเราไปดูแหล่งท่องเที่ยวต่างๆ ซึ่งเกือบทุกแห่งก็เคยผ่านตาผมมาแล้วทั้งนั้น และอย่างที่ทราบ ประชากรส่วนใหญ่ของอินโดนีเซียเป็นมุสลิม แต่สถานที่ท่องเที่ยวซึ่งโด่งดังที่สุดของที่นั่นคือ **'โบโรบูดูร์'** หรือ **'บูโรพุทโธ'** พุทธสถานซึ่งมีขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ดังนั้นนายไกด์เวลาอธิบายเรื่องราวที่นี่ ก็ลองนึกภาพให้มุสลิมอธิบายพุทธประวัติ อะไรๆ ของหมอนี่จึงมักมีคำว่า "You God" อยู่ในประโยคเสมอ

แต่จากโบโรบูดูร์พอต่อไปที่ 'เทวาลัยปรัมบานัน' ซึ่งเป็นศาสนสถานของฮินดูซึ่งใหญ่ที่สุดในอินโดนีเซีย คราวนี้ชักสนุก เพราะภาพสลักที่รายรอบวิหารเป็นเรื่องราวมหากาพย์ **'รามายณะ'** ซึ่งบ้านเราเรียกชื่อว่า **'รามเกียรติ์'** และเป็น ๑ ใน ๒ มหากาพย์สำคัญที่สุดของศาสนาฮินดู

เรารู้มาก่อนแล้วว่า ในวัฒนธรรมชวา มีมหรสพรูปเงาแบบที่ภาคใต้บ้านเราเรียกว่า 'หนังตะลุง' อยู่เช่นกัน และที่นั่นเรียกว่า 'วายัง กุลิต' เป็นภาพฉลุบนหนังเป็นรูปร่างมีลวดลายผิดปกติธรรมดา หรือผิดสัดส่วนของคนทั่วไป ภาพสลักอย่างนี้ พบว่าประดับตามศาสนสถานบนเกาะชวาตั้งแต่หลัง พ.ศ. ๑๗๐๐ และเรื่องที่นิยมนำมาเล่นก็คือรามายณะนั่นเอง

ในขณะที่นายไกด์อธิบายเรื่องราวในภาพสลักรอบปรัมบานัน ผมก็มาสะดุดกับคำว่า 'เดซามุกกะ' ขอให้ออกเสียงใหม่ชัดๆ เขาก็ออกเสียงมาเช่นนี้ แถมบอกอีกว่า เจ้านี่เป็นพระราชาของยักษ์ หรือ the King of Demon

แค่คำนี้คำเดียวก็แทบจะทำให้ผม 'บรรลุธรรม' ทีเดียว เพราะไม่ว่าจะเป็นความเหมือนหรือความต่างในอุษาคเนย์ ซึ่งที่พวกเรามีร่วมกันคือ 'รากวัฒนธรรม' ครับ นั่นคือสืบเข้าไปเถอะ แล้วที่สุดจะรู้ว่า รากสำคัญอันหนึ่งในดินแดนแถบถิ่นนี้คือ รากวัฒนธรรมสันสกฤต อันมีที่มาจากอินเดีย

๓

เดซา **เป็นภาษาสันสกฤตสำเนียงชวา ถอดเป็นสันสกฤตสำเนียงไทยก็คือ ทศ ซึ่งอ่านว่า ‘ทด-สะ’ และแปลว่า สิบ ส่วน มุกกะ สันสกฤตแบบไทยก็คือ มุข ที่แปลว่า หน้าหรือระเบียงที่ยื่นออกมา รวมความแล้ว เดซามุกกะ ของชวาก็คือ ‘ทศมุข’ ซึ่งแปลว่า สิบหน้า ตรงตัวเป๊ะ แต่ทำไมไทยกลับนิยมเรียก ‘ทศกัณฐ์’ ซึ่งแปลว่า สิบคอ มากกว่า ทศมุข ก็ไม่ทราบได้**

...ครับ อย่างที่ว่าไปแล้ว ‘รามายณะ’ เป็นมหากาพย์สำคัญของศาสนาฮินดู และภาษาที่มาพร้อมกับศาสนานี้คือ สันสกฤต และแม้กาลเวลาได้คร่าเอาศาสนาฮินดูไปจากอุษาคเนย์นานมากแล้ว แต่อิทธิพลของสันสกฤตกลับยังเห็นอยู่ได้มาก แม้แต่ในชื่อเสียงเรียงนาม

หากคนในอุษาคเนย์มีถึง ๖๐๐ ล้านคนจริง ผมว่ากว่าครึ่งแหละครับ ที่ใช้ชื่อซึ่งมีที่มาจากภาษาสันสกฤต

หากจะถามว่า อะไรเป็นรากวัฒนธรรมร่วมของผู้คนส่วนใหญ่ในอุษาคเนย์ ผมก็ว่าเป็นภาษาสันสกฤตนี่แหละครับ อาจมิใช่ทั้งหมด แต่ก็มีเป็นจำนวนมากทีเดียว และรูปรอยอันจับต้องได้ของสันสกฤตอย่างหนึ่งก็คือ รามายณะ หรือ รามเกียรติ์ นี่แหละครับ

ปัจจุบันประชาคมอาเซียนมีทั้งหมด ๑๐ ประเทศ แต่อย่างน้อยมีถึง ๗ ประเทศที่มีเรื่องของรามายณะปรากฏอยู่ในวัฒนธรรม คือ ไทย ลาว กัมพูชา พม่า มาเลเซีย อินโดนีเซีย และบรูไน ที่เหลือก็อาจจะมีร่องรอยอยู่บ้าง แต่ไม่โดดเด่นจนอาจหลงหูหลงตาผมไปบ้าง

ในเมืองไทยเราไม่ต้องอธิบายมาก คนไทยส่วนใหญ่ แม้แต่ลูกเล็กเด็กแดงน่าจะรู้จัก พระราม พระลักษณ์ นางสีดา ทศกัณฐ์ และขาดไม่ได้คือ หนุมาน เรื่องของรามเกียรติ์ปรากฏอยู่ในนาฏกรรมเก่าแก่อย่าง ‘โขน’ และจิตรกรรมตามที่ต่าง ๆ

ในประเทศลาวก็เช่นกัน การละเล่นที่เรียกว่าฟ้อน ‘พะลัก-พะลาม’ ก็คือ รามายณะ นั่นเอง สมัยก่อนถือเป็นนาฏศิลป์ชั้นสูง ที่ฝึกสอนกันแต่ในพระราชวัง ปัจจุบันเขาก็กำลังพยายามฟื้นฟูขึ้นมาใหม่

ประเทศกัมพูชาซึ่งใกล้ชิดทางวัฒนธรรมกับไทยอย่างยิ่ง เขาเรียกรามายณะว่า ‘เรียมเกร์’ เห็นไหมว่าแทบจะเหมือนที่ไทยเรียก รามเกียรติ์ เลย คำถามคือเขมรเรียกตามไทย หรือ ไทยเรียกตามเขมร

เขมรเองเขาก็มีนาฏศิลป์สำคัญที่นิยมนำเอาเรื่องเรียมเกร์หรือรามเกียรติ์มาแสดง ถือว่าเป็นต้นแบบของโขนละคร นั่นคือการแสดงที่เรียกว่า “แสบกธม” (อ่านว่า สะ-แบก-ทม) ซึ่งมีร่องรอยในราชสำนักกัมพูชาตั้งแต่ราวหลัง พ.ศ. ๑๕๐๐

๔. ภาพสลักสีดาลุยไฟอันเลื่องลือ โรงเก็บราชรถ วัดเชียงทอง หลวงพระบาง ฝีมือเพี้ยตัน

๕. ‘แสบกธม’หรือ ‘หนังใหญ่’ เขมร เล่นเหมือนไทยไม่ผิดเพี้ยน

แสบก ในภาษาเขมรแปลว่าหนังสัตว์ เช่น หนังควาย หนังวัว เมื่อตากแห้งแล้วเอามาฉลุเป็นรูปร่างมีลวดลาย ใช้เล่นบังไฟให้มีเงาไปทาบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ให้เห็นเป็นรูปเงาเรียกว่า “เล่นเงา” เป็นวัฒนธรรมทั่วไปของคนยุคแรกๆ ในอุษาคเนย์ ส่วนธมแปลว่าใหญ่ รวมความแล้ว แสบกธม ถอดเป็นคำไทยก็คือ หนังใหญ่ บ้านเรานั่นเอง

และขาดไม่ได้ก็ต้องที่ประเทศพม่าหรือเมียนมาร์ ในปัจจุบัน เขาก็มีการแสดงนาฏศิลป์เช่นนี้เหมือนกัน เรียกว่า ‘ยามะ ซั๊ตตอว์’ (Yama Zatdaw) ยามะ ก็คือรามาหรือพระราม ส่วนซั๊ตตอว์ หมายถึง ชาดก บางครั้งก็เรียกนาฏกรรมนี้ว่า ‘ยามะ แหละคะนา’ (Yarma LetKhaNar) หรือ รามา-ลักขณา แน่นอนว่าเป็นศิลปะการแสดงชั้นสูงซึ่งเดิมเล่นกันในราชสำนัก และกล่าวกันว่า แบบแผนการละเล่นยามะ ซั๊ตตอว์ในปัจจุบัน สืบถอดมาจากชาวโยเดีย

หรือชาวอยุธยาที่ถูกกวาดต้อนไปกรุงอังวะเมื่อคราวเสียกรุงศรีอยุธยาครั้งที่สองเมื่อกว่า ๒ ศตวรรษมาแล้ว แต่ที่ผิดแผกไปจากรามายณะที่อื่นๆ คือ ตัวเอกของเรื่องแทนที่จะเป็นพระรามหรือหนุมาน แต่ของพม่านี่ถือว่า 'ด๊ะตะกิริ' (DhaThaGiri) หรือ ทศกัณฐ์ เป็นตัวเอกของเรื่อง

นี่คือเรื่องราวเล็กๆ น้อยๆ ของ 'รามายณะ' มหากาพย์ฮินดูที่แพร่มาสู่อุษาคเนย์เมื่อกว่าพันปีที่แล้ว และปัจจุบัน ได้แตกแขนงลูกหลาน ซึมซับอยู่กับวัฒนธรรมอุษาคเนย์ในแต่ละประเทศ จนอาจมองไม่ออกว่า แท้จริงแล้ว รากเหง้า รากวัฒนธรรมของเราล้วนไม่แตกต่างจากเพื่อนบ้านทั้งหลายในอาเซียน เพราะทั้งหมดบนดินแดนแถบนี้ ล้วนได้รับอิทธิพลจากอินเดีย ผ่านทางศาสนาฮินดูและภาษาสันสกฤต จนเกิดกลายเป็นตัวตนและจิตวิญญาณที่แท้จริงของ...อุษาคเนย์

๖. ฉากพาลีสอนน้อง ที่โคปุระด้านตะวันตกของปราสาทบันทายศรี
๗. สีดาลุยไฟรูปแบบชวา ทำด้วยปูนปั้น

คืนภาพถ่ายสู่สังคม

นิทรรศการ **“ดอกไม้กลางไฟใต้” Deep South Insight: Women Across Barriers** ซึ่งจัดแสดง ณ มิวเซียมสยาม ระหว่างวันที่ 11 มีนาคม ถึง 11 เมษายน 2557 ได้รับเสียงชื่นชมทั้งในด้านองค์ประกอบศิลป์และเนื้อหาสาระ เป็นการเผยภาพชีวิตสามจังหวัดชายแดนใต้ในหลากมิติมุมมองอย่างมีพลัง เราจึงได้ไปสัมภาษณ์ **“พี่จิ๊ด” จิระนันท์ พิตรปรีชา** กวีซีไรต์ นักเขียน นักแปล และช่างภาพ ผู้เป็นแม่งานใหญ่ เพื่อย้อนรอยเรื่องราวเบื้องหลังนิทรรศการชุดนี้ และยังได้ข้อคิดจากประสบการณ์การทำงานด้านศิลปะในฐานะสื่อสร้างสรรค์สังคมอีกหลายแง่มุมด้วย

จิระนันท์ พิตรปรีชา

ประธานกลุ่มสห+ภาพ : ชุมชนคนถ่ายภาพ
และที่ปรึกษามิวเซียมสยาม

ทำไมต้องเป็น "ดอกไม้กลางไฟใต้"?

จุดเริ่มต้นก็คือ เราเป็นที่ปรึกษาของมิวเซียมสยาม (เฟซบุ๊ก Museum Siam) ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้รากเหง้าและทิศทางสังคมไทยสำหรับคนรุ่นใหม่ แล้วมีหน่วยงาน Oxfam มาติดต่อให้ช่วยคิดกลยุทธ์จัดพิธีมอบรางวัลสตรีต้นแบบจากชายแดนใต้ ๑๐ คน ในวันสตรีสากล ตัวเราเองก็มีปัญหาคาใจอยู่แล้วว่าภาพข่าวความรุนแรงรายวัน ดูจะกลบมิติอื่น ๆ ของชีวิตในพื้นที่ไปเสียหมด ยังมีอีกหลายด้านที่เราไม่เคยรับรู้ เช่น ครอบครัวที่สูญเสียผู้นำไปเขาอยู่กันอย่างไร และกว่าจะได้รับการยกย่องเชิดชูจาก Oxfam ผู้หญิงทั้งสิบนี้ต้องเผชิญกับอะไร ฟันฝ่าอุปสรรคมาอย่างไร เราก็เลยขอนำเสนอนิทรรศการภาพถ่าย คัดเลือกช่างภาพสารคดีมือฉกาจ ๖ คน คือ *วินัย ดิษฐจร, อธิษฐ์ พีระวงศ์เมธา, หัสชัย บุญเนือง, วันชัย พุทธทอง, จรูญ ทองนวล, ดุสิต เสมาเงิน* ให้แต่ละคนลงไปคลุกคลีกับความเป็นจริง บางคนก็เป็นช่างภาพในพื้นที่อยู่แล้ว เพื่อนำเสนอในรูปแบบ “ภาพเล่าเรื่อง” ซึ่งในนั้นก็มีทั้งทุกข์สุข รอยยิ้มและน้ำตา วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม ศาสนาประเพณี ปะปนกันไป เพื่อให้ผู้เข้าชมได้ประจักษ์ว่า ความรุนแรงที่เป็นข่าวนั้นไม่ใช่ทั้งหมดของชีวิตจริงในพื้นที่ และการสืบทอดสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามเกิดขึ้นได้เสมอ เหยื่อความรุนแรงไม่ได้มีแค่ผู้เคราะห์ร้ายที่เสียชีวิต ครอบครัวยังต้องสู้ต่อไป จะต้องแบกรับภาระและความทุกข์ใจในระยะยาว แล้วมีบางรายที่ลุกขึ้นมาทำอะไรที่มีคุณค่าเพื่อตนเองและสังคมรอบข้าง ซึ่งตรงนี้คือความแกร่งกล้าสามารถของสตรีที่ไม่ต้องใช้กำลังอาวุธ แต่ยืนหยัดสู้เพื่อสร้างสันติภาพและชีวิตที่ดีกว่า

เมื่อคิดแผนงานได้แล้ว เวลาลงสู่การปฏิบัติ จัดเตรียม ก็ต้องอาศัยเครือข่ายผู้คนที่คุ้นเคยและรู้ฝีมือกัน ทั้งช่างภาพ ดีไซเนอร์ ออร์แกนไนเซอร์ ฝ่ายสถานที่ สื่อมวลชน ประชาสัมพันธ์ และหน่วยงานในท้องถิ่น เรียกได้ว่าต้องประสานสิบทิศในเวลาไม่กี่วันเพื่อจะเนรมิตงานนี้ขึ้นมา รายละเอียดเยอะมาก เอาเป็นว่าอดหลับอดนอนหามรุ่งหามค่ำกันทั้งทีม แต่ผลที่ออกมาน่าปลื้มใจ โดยเฉพาะการที่ผู้ได้รับรางวัลทั้ง ๑๐ มาแสดงตัวตน เล่าเรื่องราวของตน ในฐานะสตรีต้นแบบแห่งสามจังหวัดชายแดนใต้ แล้วกลายเป็นข่าวสารที่จุดประกายความหวังพลังใจให้ผู้หญิงทั้งประเทศ

นอกจากการเป็นผู้วางแนวคิดและลงมือทำแล้ว **ได้เรียนรู้อะไรจากงานนี้บ้าง?**

ได้เรียนรู้มากมายเลยค่ะ อันดับแรก เรื่องราวของสตรีสู้ชีวิตในสามจังหวัดชายแดนใต้ที่เราไม่เคยรู้มาก่อน แต่ละคนที่มารับรางวัลต้องผ่านอะไรมาเยอะเหลือเกิน ยกตัวอย่าง เช่น คุณแยน๊ะ สะแลแม ลูกชายตกเป็นหนึ่งใน ๕๘ จำเลย “คดีตากใบ” ทั้งที่แค่ไปรับจ้างขับรถให้เขาโดยไม่รู้เรื่องอะไรด้วย ทีแรกแยน๊ะสู้เพื่อลูก หัดพูดไทยไปฟังศาล ติดต่อทนาย เตรียมหลักฐาน แล้วระหว่างนั้นสามีก็ถูกยิงตายไปอีกคน เธอยืนหยัดเรียกร้องความเป็นธรรมจนต่อมาศาลยกฟ้อง และเดี๋ยวนี้เธอก็กลายเป็นแกนนำเครือข่ายผู้หญิงเพื่อสันติ แม้ตัวเองจะพ้นทุกข์แล้วก็ยังติดตามดูแลช่วยเหลือคนอื่น ๆ จนใคร ๆ ก็รู้จักและนับถือน้ำใจ อีกคน เป็นหญิงสาวชื่อ อารีด้า สาเม๊าะ คนนี้พ่อโดนยิงตายตอนเธอเรียนมหาวิทยาลัยปีสอง พอจบออกมาก็เข้าร่วมองค์กรต่าง ๆ เพื่อสร้างสันติภาพ และทำงานเป็นนักข่าว นักสื่อสาร ในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนใต้ จริง ๆ แล้วประวัติและผลงานของทั้งสิบคนน่าทึ่งมาก แต่เล่าทีเดียวไม่หมด เอาเป็นว่า ความเข้มแข็งและการลุกขึ้นมาทำงานเพื่อสังคมของพวกเธอ จุดพลังใจให้เรามากทีเดียว

เรื่องอื่น ๆ ที่ได้เรียนรู้ระหว่างทำงานก็คือ ต้องมีทีมที่รู้ใจ คิดทันกัน และเชื่อฝีมือกันด้วย ที่สำคัญ เราต้องตีโจทย์ให้ได้ก่อนว่า ทำอย่างไร เรื่องราวชีวิตที่เต็มไปด้วยปัญหาแต่กล้าแกร่ง ซึ่งอยู่นอกกระแสหลักของสังคมข่าวสาร จึงจะเรียกความสนใจจากสื่อมวลชนและคนทั่วไปได้ ซึ่งอันนี้ก็ต้องใช้ศิลปะภาพถ่าย และเนื้อหา บวกกับวิธีการจัดงาน คือทุกอย่างต้องออกมาดูดีมีระดับ เราโชคดีที่ได้คนเก่ง ๆ มาช่วย ทั้งช่างภาพ คนออกแบบนิทรรศการ และประชาสัมพันธ์ ตัวเราก็แค่รวบรวมเนื้อหาให้เขาเอาไปแปรรูปออกมาแล้วก็แจกงาน ใครทำอะไรแค่ไหน อย่างภาพถ่ายขาวดำของผู้ได้รับรางวัล เลือกตัวช่างภาพ จิระพงษ์ วงศ์วิวัฒน์ ที่หาดใหญ่ให้นัดถ่ายรวดเดียวสิบคนที่ปัตตานี แค่บอกว่าต้องการพอร์ตเทรตแนวไหน ช่างภาพก็ถ่ายออกมาได้สวยสง่ามาก พอส่งให้หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ เขาลงให้เต็มหน้าครึ่งเลย ทั้งประวัติผลงานและภาพถ่ายแต่ละคน หรือภาพชีวิตหลากมิติที่จัดนิทรรศการ ช่างภาพสองคนในนั้นรับงานสำนักข่าวต่างประเทศเป็นประจำ คุณภาพระดับนั้นเลย

ปัญหาชายแดนใต้ที่ซับซ้อนและเรื้อรังมาหลายปี **มีผลกระทบต่องานด้านศิลปวัฒนธรรมอย่างไรบ้าง?**

ถ้าเป็นเรื่องของศิลปะวรรณกรรม ต้องบอกว่างานเขียนดี ๆ มักเกิดขึ้นท่ามกลางสถานการณ์เลวร้าย ไม่ว่าที่ไหนในโลก ลองนึกดู เวลาเราอ่านข่าวความรุนแรงในสามจังหวัด ความรู้สึกจะเป็นแบบหนึ่ง พูดรวม ๆ ก็คือ “ไม่ชอบ” แต่พอมาอ่านงานวรรณกรรมที่นำเสนอเรื่องราวลึกลงไปอีก มีทั้งทุกข์สุข แง่มุมต่าง ๆ เราชอบเพราะได้อ่านชีวิต ไม่ใช่แค่ตัวเลขความตาย การสูญเสีย ระยะหลังตามเวทีประกวดบทกวี เรื่องสั้น ในส่วนกลาง เรื่องราวจากสามจังหวัดชายแดนใต้มักจะมาแรง ก็เพราะเขามีเรื่องที่ต้องเล่า และบอกเล่าอย่างหนักแน่น ไม่ใช่แค่จินตนาการขึ้นมา หรือหยิบอะไรเล็ก ๆ น้อย ๆ มาปั้นเป็นประเด็นใหญ่โต

แต่งานศิลปะประเภทที่ทำคนเดียวโดยลำพังไม่ได้อย่างพวกชมรมถ่ายภาพ อาจลำบากหน่อย ระยะหลังก็มีการรวมตัวในพื้นที่มาทำอะไรดี ๆ ใช้ภาพถ่ายเป็นสื่อปลุกสำนึกรักสันติ รักถิ่นเกิด เวลาไปจัดแสดงในที่ปลอดภัยก็มีคนมาดู ได้ผลดีในระดับหนึ่ง แต่ก็ยังจำกัดตรงที่ว่าขยายผลได้ไม่ทั่วถึง หรือการรวมกลุ่มของพวกศิลปินดนตรีกวี เพลง ในพื้นที่ก็ยังมีอีกมากที่คนนอกไม่เคยรับรู้ ที่โดดเด่นและโด่งดังมากก็คือ วงออร์เคสตราเยาวชนของเทศบาลเมืองยะลา ซึ่งนายกเทศมนตรีทุ่มเทจัดหาเครื่องดนตรีคลาสสิกร้อยกว่าชิ้น เปิดรับสมัครให้เด็ก ๆ มาฝึกฝนร่วมวงแสดงกันหลายรุ่นแล้ว เป็นการสร้างสรรค์ทางศิลปะและยังทำให้เด็ก ๆ ได้ใช้เวลาอย่างมีคุณภาพ ดนตรียังช่วยกล่อมเกลาให้จิตใจอ่อนโยน รักสงบสันติ อีกด้วย ในนิทรรศการของเราก็มีภาพวงออร์เคสตรานี้ พร้อมคำบรรยาย ให้คนกรุงได้ทึ่งกัน

เชื่อว่า สถานการณ์ในพื้นที่สามจังหวัดไม่ได้ขัดขวางการสร้างสรรค์ศิลปะ หรือสืบสานวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงาม แต่ปัญหาอยู่ที่ว่า โอกาสที่จะแสดงออกหรือเผยแพร่สู่โลกภายนอกอาจจะยังน้อยอยู่ เพราะโดนกลบด้วยอย่างอื่นเสียหมด จึงเป็นหน้าที่ของรัฐและฝ่ายบริหารท้องถิ่นที่จะต้องช่วยดูแล พัฒนา ส่งเสริมต่อไป

นิ่ง - ไหว

จิระนันท์ พิตรปรีชา

ดอกไม้กลางไฟใต้
Deep South Insight: Women Across Barriers

นิ่ง...หากไม่สงบ... คล้ายโลกจะจบ แต่ลมหายใจไม่สิ้น
บางอย่างคุ้นเคย แต่ไม่เฉยชิน อยู่ในแดนดินแห่งความกลัว

เด็กหญิงโซฟียะห์
สูญเสียป๊ะสองปีก่อน
ที่เมืองนราฯ คารอมฎอน
ทิ้งอะเนาะวัยอ่อนกับมะ,บัง
อีกนับพันกำพร้า - ไร้ที่พึ่ง
ครอบครัวจึงถอนรากมาฝากหวัง
หมู่บ้าน 'รอตันบาตู' ได้อยู่ยัง
กับรอยโศกหนหลัง...ทั้งชุมชน

จันทร์เคียวเกี่ยวดารา
ส่องแววตาซื่อใสในมุมหม่น
หมากขุมยังสนุกเล่นซุกซน
แต่น้อยนักจักได้ยล..รอยยิ้มเธอ
ลากูดูวอ - คลอเสียงใส
เพลงในใจที่เธอต้องร้องเสมอ
ในสำนึกลึกล้ำจดจำเจอ
"ป๊ะ"เคยนอนละเมอขับลำนำ

นิ่ง - ไหว เหตุใดหนอ?
จะทุกข์ สุข ท้อ ก็เกินพร่ำ
โซฟียะห์ไม่เคยเอ่ยถ้อยคำ
เพียงนิ่งงำ - โลกร่ำไห้ไหวสะเทือน

หมายเหตุ: โครงการหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ”รอตันบาตู” ที่จังหวัดนราธิวาส หรือ "หมู่บ้านแม่หม้าย" เป็นชุมชนสตรีที่สูญเสียสามีไปในสถานการณ์ชายแดนใต้กว่า ๑๐๐ หลังคาเรือน

คุณจิระนันท์ เป็นประธานกลุ่ม สห+ภาพ (FotoUnited) ซึ่งมีผลงานทั้งหนังสือภาพ นิทรรศการ ทั้งใน กทม.และหลายๆ จังหวัด **การรวมตัวของช่างภาพเช่นนี้ มีวัตถุประสงค์อย่างไร?**

กลุ่มเราตั้งมาได้หกปีแล้ว ตอนเริ่มต้นก็คุยกันในหมู่เพื่อน ๆ ที่รักการถ่ายภาพว่า วงการช่างภาพไทยมียอดฝีมืออยู่มากมาย แต่ไม่ค่อยเป็นที่ยอมรับในวงกว้าง และไม่ค่อยได้ทำอะไรที่มีความหมายหรือเกิดประโยชน์ต่อสังคมส่วนรวม ทั้ง ๆ ที่ภาพถ่ายคือสื่อศิลปะที่ชัดเจนเข้าใจง่ายที่สุดแล้วในบรรดาศิลปะสาขาต่าง ๆ ก็เพราะมัวถ่ายมาอวดกันเองในกลุ่มเดียวกัน หรือถ่ายเพื่อประกวดชิงรางวัล หรือถ่ายตามสั่ง ประเภทภาพลงนิตยสาร งานโฆษณา พรีเวดดิ้ง รับปริญญา อะไรเหล่านั้น เราก็เลยตั้งกลุ่มขึ้นมาโดยวางแนวทางว่า นี่คือกลุ่มนักกิจกรรมที่เราอยากเรียกว่าเป็น Photo activists เพื่อทำการ **“คืนภาพถ่ายสู่สังคม”** คือไปถ่ายภาพแล้วต้องใช้ภาพให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชนท้องถิ่น ที่เราไปบันทึกภาพด้วย

เราทำหนังสือภาพ นิทรรศการแสดงภาพถ่าย แต่เนื้อหาของงานไม่ใช่แค่โชว์ฝีมือช่างภาพ และไม่ได้จำกัดอยู่แค่หอศิลป์หรือแกลเลอรี ครั้งแรกสุดเราจัดในตลาดสามชุกเลย หัวข้อ “ตลาดยังไม่วาย” รวบรวมภาพตลาดพื้นเมืองจากทั่วโลก ขอเพื่อน ๆ มาคนละภาพสองภาพก็ได้เป็นชุดใหญ่แล้ว พรินท์แบบถูก ๆ เพราะออกเงินกันเอง อาศัยฝีมือดีเข้าว่า ตอนนั้นเป็นช่วงเปลี่ยนผ่านจากร้านชำโชว์ห่วยเป็นร้านสะดวกซื้อ จากตลาดเก่าเป็นซูเปอร์มาร์เก็ต เราอยากให้พ่อค้าแม่ค้าและชุมชนมีกำลังใจ ภูมิใจในตัวเองและความเป็นไทย ๆ แบบดั้งเดิม จึงสรรหาภาพตลาดแบบเก่าในหลาย ๆ ประเทศมาให้ชมกัน

อีกงาน ตอนเปิดหอจดหมายเหตุพุทธทาสใหม่ ๆ กลุ่มเราขอบริจาคผลงานกันคนละภาพ จัดแสดงภาพธรรมชาติสวย ๆ ประกอบข้อความธรรมะให้ขบคิด และทำหนังสือภาพชื่อ “พิศเจริญ” เล่ม ๒ ต่อจากเล่มแรกที่เคยทำให้โครงการเผยแพร่ธรรมะของวัดชลประทานฯ เสียงตอบรับดีมาก เพราะไม่เคยมีนิทรรศการภาพถ่ายในสถานที่ปฏิบัติธรรมแบบนี้ ตอนทำเล่มพิศเจริญ ๑ เราได้วางจำหน่ายในร้าน ๗-๑๑ ทั่วประเทศ ในราคาร้อยเดียว ถูกมากสำหรับคุณภาพและความหนาของหนังสือ ขายดีจนทางวัดบอกว่าได้เงินเข้าโครงการทะลุเป้าไปไกลแล้ว พอดีเกิดเหตุการณ์น้ำท่วมภูเขาถล่มในภาคใต้ เราก็เลยขอให้มอบรายได้ไปช่วยสนับสนุนหน่วยอาสากู้ภัยในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้อสมท.มาช่วยประชาสัมพันธ์และให้ไปขายตรงจุดรับบริจาคของสถานี ขายแล้วโอนเงินด่วนให้กลุ่มที่เชื่อใจได้ทางโน้นไปซื้อวัสดุอุปกรณ์กู้ภัย หยูกยาอาหาร ถุงยังชีพแจกจ่ายทันท่วงที รวมยอดทั้งหมดได้ราวสามแสนบาท จากผลงานหนึ่งคนหนึ่งภาพ กลายเป็นว่าช่วยอะไรได้เยอะมากเกินกว่าที่ช่างภาพจะคาดคิด

นอกจากภารกิจช่วยสังคมโดยตรงแล้ว **สห+ภาพ ดูจะถนัดในเรื่องการใช้ภาพถ่ายเปิดแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติในจังหวัดต่างๆ อีกด้วย**

ทีแรกก็ไม่คิดว่าจะตั้งกลุ่มขึ้นมาเพื่อรับงานจากสำนักงานจังหวัดหรอกนะ แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านในตอนนั้น คือท่านผู้ว่าฯ วีรวิทย์ วิวัฒนวานิช มาติดต่อ ขอให้พวกเราไปช่วยถ่ายภาพมุมสวย ๆ ของน่านมาออกสื่อให้หน่อย เพราะน่านยังปิดตัวอยู่ ไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยว ส่วนใหญ่จะแห่กันไปเที่ยวเชียงใหม่ เชียงราย กันหมด ท่านบอกว่า การท่องเที่ยวถ้าบริหารจัดการดี ๆ นอกจากจะนำรายได้มาสู่ชาวบ้านแล้ว อาจจะช่วยอนุรักษ์ฟื้นฟูแหล่งธรรมชาติ ศิลปวัฒนธรรม วิถีชุมชนดั้งเดิมอีกด้วย เพราะคนที่มาก็อยากจะชื่นชม และน่านเองก็มีของเก่าที่ดีงามอยู่เยอะมาก เราก็ลองดู ให้ทางจังหวัดเหมารถบัสพาช่างภาพไปสี่ห้าสิบคน ไกลมากจากกรุงเทพฯ แปดชั่วโมงแล้วยังต้องแบ่งสายงานขึ้นดอย ล่องแก่ง เข้าถ้ำ ในแต่ละอำเภอ ได้ภาพกลับมาก็โหลดเข้าคอมพิวเตอร์ พรินท์ออกมาจัดแสดงที่ลานข่วงเมืองภายในสามวัน เราเชิญเพื่อนศิลปิน ศุ บุญเลี้ยง กับสุรชัย จันทิมาธร มาเล่นมินิคอนเสิร์ตเปิดนิทรรศการด้วย เลยได้เพลงใหม่ “น่านน่ะสิ” จากจุ้ยเป็นของแถมอีก ทั้งหมดนี้ใช้งบไปน้อยมาก เมื่อเทียบกับงานบิ๊ม ๆ ของแต่ละจังหวัดที่ต้องจ้างออร์แกไนเซอร์ ตั้งเวทีสูงท่วมหัว เครื่องเสียงลำโพงเต็มพิกัด จ้างดารามาโชว์ตัว แล้วก็รื้อเวทีจบแล้วจบเลย ไม่มีอะไรหลงเหลือ นี่เราให้ทั้งไฟล์ภาพไปทำประชาสัมพันธ์จังหวัดต่อ แล้วก็ทำหนังสือให้ด้วย คืนนั้นจำได้ว่านักท่องเที่ยวมีแค่ฝรั่งกลุ่มหนึ่งกับคนไทยไม่กี่คน แต่คนน่านแห่กันมาดูชมแน่นขนัด เพราะเมืองนี้ปกติไม่ค่อยมีงานอีกทึกแสงสีอะไร สองทุ่มทั้งเมืองมืดสนิทเงียบสงัด แล้วสื่อที่เราเชิญไปด้วยก็ทำให้เมืองน่านดังระเบิดในชั่วข้ามคืน อีกสามเดือนต่อมาก็กลายเป็นหนึ่งในท็อปเท็นของแหล่งท่องเที่ยวปีใหม่ของชาวไทย

การท่องเที่ยวอาจรุกรานวิถีชีวิตดั้งเดิมในบางแง่มุม เช่น ทำให้รถติด อาหารแพงขึ้น หรือเกิดธุรกิจค้ากำไรต่าง ๆ แต่ในแง่การฟื้นฟูอนุรักษ์ งานศิลปหัตถกรรมที่เคยซบเซาก็กลับกลายเป็นสินค้าขายดีทำรายได้ขึ้นมาอีก แหล่งธรรมชาติที่เสื่อมโทรมก็ได้รับการดูแลดีขึ้น และชาวบ้านที่เคยอับจนเรื่องรายได้ ก็มีโอกาสมากขึ้น เราได้บทเรียนจากน่านหลาย ๆ ด้าน งานต่อมาของสห+ภาพ จึงต้องตีกรอบว่าต้องไปสำรวจให้แน่ใจก่อนว่างานของเราเป็นที่ต้องการจริง ๆ ถ้าชุมชนท้องถิ่นไม่เข้มแข็ง ไม่เข้าใจ ไม่ร่วมมือ รอให้คนอื่นไปทำให้ ไม่พอใจก็กล่าวโทษ เราจะไม่ไปออกหน้าให้ และงานประชาสัมพันธ์ก็เลือกทำให้พอดีพอควร ถ้าโหมกระหน่ำมากไปก็อาจเกินกำลังที่เมืองเล็ก ๆ จะรับไหว

จังหวัดอื่นๆ มีที่ไหนอีกบ้างที่ได้ใช้ ภาพถ่ายเป็นสื่อแนะนำศิลปวัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวชุมชน และได้ผลอย่างไร?

หลังจากน่าน สห+ภาพ ยกกำลังไปบันทึกภาพจัดนิทรรศการ ทำหนังสือเผยแพร่ ได้แก่ กระบี่ สระแก้ว หนองคาย ชุมพร แพร่ และตอนนี้กำลังคิดจะไประนอง แต่ละแห่งเราจะเน้นชุมชนที่มีแนวโน้มจะเปิดเป็นแหล่งท่องเที่ยวให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น ตัวอย่างที่ภูมิใจ เช่น หมู่บ้านเกาะกลาง-คลองประสงค์ ที่กระบี่ จากหมู่บ้านประมงเล็กๆ ที่แม้แต่คนในตัวเมืองก็ไม่เคยคิดจะไป เดี๋ยวนี้มีโฮมสเตย์ มีทัวร์รถมอร์เตอร์ไซคล์พ่วงข้างพาไปดูควายทำนา บ้านผ้าบาติก โดยที่ชาวบ้านยังคงรักษาประเพณีวิถีมุสลิมไว้อย่างดียิ่ง หรือที่หนองคาย เราไปเจอช่างภาพเจ้าถิ่นที่มีฝีมือและรวมตัวกันดี ช่วยกันลุยถ่ายภาพมาเผยแพร่พักเดียว อำเภอสังคมซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองมาก ตอนนี้กลายเป็นแหล่งชมทะเลหมอก วิวแม่น้ำโขง ที่รายการทีวีต้องตามไปถ่ายแล้ว และการจัดนิทรรศการภาพถ่ายสองฝั่งโขงก็มีบทบาทโดดเด่นในงานฉลอง ๒๐ ปี สะพานมิตรภาพไทย-ลาว ในเดือนเมษายนปีนี้

ที่ชุมพร เพิ่งประสานกับช่างภาพท้องถิ่นและทางจังหวัด จัดนิทรรศการในงาน “เปิดโลกทะเลชุมพร” ภาพสวยมาก เราส่งไปแจกจ่ายตามสื่อต่างๆ ชวนคนมาเที่ยวชุมพรซึ่งมีอะไรดีๆ แต่คนกรุงเทพฯ ที่ขับรถเที่ยวมักกลัวว่าจะไกลไป พวกที่นั่งเครื่องบินก็ข้ามไปภูเก็ต กระบี่ ภาพถ่ายของพวกเราจะบอกว่าชุมพรคือดินแดนแห่งความอุดมสมบูรณ์ที่สุดของที่สุด และมีแหล่งท่องเที่ยวสามมิติ คือมีทั้งภูเขาทะเลหมอก หาดทรายชายเล และสวรรค์ใต้น้ำ

แง่คิดงานศิลปะวรรณกรรมและกิจกรรมทางวัฒนธรรม

ถ้าจะให้สรุปจากบทเรียนส่วนตัวและสิ่งที่พบเห็นมา ศิลปินไทยทุกสาขามีความสามารถสูงมาก แต่ขาดการสนับสนุน การบริหารจัดการ และเผยแพร่ผลงาน สังคมข่าวสารในยุคนี้เป็นเรื่องของสงครามแย่งชิงพื้นที่สื่อ และการสร้างจุดขาย ซึ่งไม่ใช่เรื่องถนัดของผู้ที่ทำงานด้านศิลปวัฒนธรรมตัวจริง จึงจำเป็นต้องหาตัวช่วย ซึ่งก็หนีไม่พ้นส่วนราชการเป็นหลัก อยากให้มองว่างานด้านนี้ไม่ใช่ “การจัดอีเวนท์” อย่างที่นิยมทำกัน แต่เป็นการเพาะหว่านภูมิปัญญา รังสรรค์ศิลปะ และทำให้มันต่อยอดขยายผลยาวไกลได้

อีกเรื่องคือการก้าวสู่สังคมโลก ที่ใกล้เข้ามาก็คือ AEC เราต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ไม่ใช่แข่งขันชิงดีชิงเด่น หรือแค่ไปดูงานแล้วก็ไม่เกิดอะไรใหม่ๆ ขึ้น ปีก่อนกระทรวงวัฒนธรรมจัดโครงการ “ภาพสวย-กวีใส” เชิญช่างภาพจากประเทศอาเซียน มาประกบกับช่างภาพไทยทั้งจากส่วนกลางและภูมิภาค รวมทั้งกวีอีกสองสามคน ไปตระเวนถ่ายภาพในเมืองไทยมาจัดนิทรรศการ พิมพ์หนังสืองานแบบนี้น่าจะเป็นบูรณาการทางศิลปะที่ดีและได้ผลในวงกว้าง ถ้าลองจัดในระดับกลุ่มเล็กๆ กลุ่มนอกกระแสจากแหล่งต่างๆ เหล่านี้ ก็จะช่วยเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่ศิลปินอิสระที่ไม่เคยได้รางวัลอะไรมาก่อน และยังจะขยายวงการสร้างศิลปะในทุกระดับได้อีกด้วย

การอนุรักษ์ จะต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ การสนับสนุนเผยแพร่ผลงาน จะต้องคำนึงถึงศิลปะและศิลปินทุกระดับ ทั้งรุ่นใหม่และวัยอาวุโส ท้องถิ่นไปจนระดับชาติและนานาชาติ ขอแค่มีทิศทางนโยบายที่ดีและปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมเท่านั้น ภาพฝันอันยิ่งใหญ่ของเราก็ไม่ไกลเกินเอื้อม

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี พระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ๙ ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๖

คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ของทุกปีเป็นวันศิลปินแห่งชาติ เพื่อแสดงความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณแห่งองค์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ที่ทรงมีพระปรีชาสามารถล้ำเลิศในด้านศิลปกรรมต่าง ๆ ทั้งด้านกวีนิพนธ์ ด้านดนตรี และด้านประติมากรรม

นับตั้งแต่มีการริเริ่มโครงการศิลปินแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ.๒๕๒๘ จนถึงปัจจุบัน **กระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม** ได้ดำเนินการคัดเลือกบุคคลที่สร้างสรรค์งานทางด้านศิลปะอันทรงคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติมายกย่องเชิดชูเกียรติเป็นศิลปินแห่งชาติ ใน ๓ สาขา อันได้แก่ สาขาทัศนศิลป์ สาขาวรรณศิลป์ และสาขาศิลปะการแสดง และศิลปินแห่งชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖ ที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติมีรายนามดังนี้

สาขาทัศนศิลป์

นายช่วง	มูลพินิจ	(จิตรกรรม)
นายธีรพล	นิยม	(สถาปัตยกรรม)

สาขาวรรณศิลป์

นางรำไพพรรณ	สุวรรณสาร	ศรีโสภาค
นายวินทร์	เลี้ยววาริณ	
นายเจริญ	มาลาโรจน์	

สาขาศิลปะการแสดง

นางนิตยา	รากแก่น	(การแสดงพื้นบ้าน – หมอลำ)
นายยืนยง	โอภากุล	(ดนตรีไทยสากล)
นายบุญฉลอง	ภักดีวิจิตร	(ผู้กำกับ – ผู้สร้างภาพยนตร์และละครโทรทัศน์)
นายเฉลิม	ม่วงแพรศรี	(ดนตรีไทย)

โดยเมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๕๗ ศิลปินแห่งชาติ ประจำปีพุทธศักราช ๒๕๕๖ จำนวน ๙ คน พร้อมคณะผู้บริหารกระทรวงวัฒนธรรม และกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้เข้าเฝ้า**สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี** เพื่อรับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติแก่ศิลปินแห่งชาติ ณ ศาลาดุสิดาลัย สวนจิตรลดา พระราชวังดุสิต โดย **นายปรีชา กันธิยะ** ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม ทูลเกล้าฯ ถวายหนังสือศิลปินแห่งชาติ และ**นายชาย นครชัย** อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กราบบังคมทูลเบิกศิลปินแห่งชาติเข้ารับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ ตามลำดับ

ผลงานของศิลปินแห่งชาติที่ได้สร้างสรรค์และสั่งสมมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ล้วนเต็มเปี่ยมด้วยความคิดและจินตนาการ ที่ควรค่าแก่การศึกษาเป็นอย่างยิ่ง **กรมส่งเสริมวัฒนธรรม จึงได้จัดงานเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๖ ขึ้น** เพื่อเป็นการเผยแพร่ประวัติและผลงานของศิลปินแห่งชาติให้เป็นที่ประจักษ์ ภายในงานจะประกอบด้วยนิทรรศการแสดงประวัติชีวิตและผลงาน พร้อมทั้งการแสดงชุดพิเศษที่ร้อยเรียงเรื่องราวชีวิต ๙ ศิลปินแห่งชาติ กิจกรรมที่น่าสนใจนี้จะจัดขึ้นใน**วันที่ ๑๑ มิถุนายน ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย**

เปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ เปิดโลกแห่งงานศิลป์สู่ประชาชน

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้ดำเนินโครงการเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช ๒๕๔๘ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานและภูมิปัญญาของศิลปินแห่งชาติและพัฒนาบ้านศิลปินแห่งชาติให้เป็นแหล่งเรียนรู้และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นแรงผลักดันให้คนในชุมชนท้องถิ่นและสังคมไทยเห็นความสำคัญในงานด้านศิลปกรรม รวมทั้งสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจในด้านอุตสาหกรรมท่องเที่ยวของประเทศ

ปัจจุบัน สวธ. ได้ดำเนินการเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติไปแล้วจำนวน ๑๖ แห่ง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ถึง พ.ศ. ๒๕๕๖ และเป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งที่ในเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ได้มีการเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติเพิ่มขึ้นอีก ๒ แห่ง ได้แก่ **บ้านศิลปินแห่งชาติ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ประหยัด พงษ์ดำ ณ หอศิลป์ Palazzo Pavone อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา บ้านศิลปินแห่งชาติลำดับที่ ๑๗** เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ในด้านทัศนศิลป์ ทั้งงานภาพพิมพ์ และงานจิตรกรรม แก่เยาวชน และประชาชนผู้สนใจ โดยมี **นายชาย นครชัย** อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นประธานในการเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ ศาสตราจารย์เกียรติคุณ ประหยัด พงษ์ดำ เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๕๗ ที่ผ่านมา ผู้สนใจสามารถเข้าเยี่ยมชมและศึกษาผลงานศิลปะของศิลปินแห่งชาติท่านนี้ โดยนัดหมายล่วงหน้าได้ที่หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๑-๔๒๗-๘๙๐๗

สำหรับ **บ้านศิลปินแห่งชาติ ลำดับที่ ๑๘ ได้แก่ บ้านนางนงไฉน ปริญญาธวัช ศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พุทธศักราช ๒๕๕๕** บ้านศิลปินแห่งชาติหลังนี้ได้รวบรวมผลงานด้านวรรณศิลป์จำนวนมากของนางนงไฉน ปริญญาธวัช โดยจัดตั้งเป็นห้องสมุด “กาญจนา นาคนันท์ (นงไฉน ปริญญาธวัช)” เพื่อเผยแพร่ผลงานของท่าน ซึ่งผลงานบางส่วนได้รับการคัดเลือกให้เป็นหนังสืออ่านนอกเวลาในสถาบันการศึกษาทุกระดับ ซึ่งจะเสริมสร้างนิสัยรักการอ่านและตระหนักถึงคุณค่าของหนังสือในหมู่เยาวชน และเชื่อว่าบ้านศิลปินแห่งชาติหลังนี้จะเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านภาษาและวรรณกรรมของไทยสืบไป บ้านศิลปินแห่งชาตินางนงไฉน ปริญญาธวัช ห้องสมุด “กาญจนา นาคนันท์” เปิดให้เข้าชมในช่วงเปิดภาคเรียน วันอังคาร - วันอาทิตย์ เวลา ๐๙.๐๐ - ๑๖.๐๐ น. และในช่วงปิดภาคเรียน สามารถนัดหมายการเข้าชมล่วงหน้าได้ที่อาจารย์สุริยา อุ่ยยก หมายเลขโทรศัพท์ ๐๘๑-๖๕๓-๖๘๕๗

วธ.มอบโล่เชิดชูเกียรติ อปท. ดีเด่น ด้านวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๕๖

กระทรวงวัฒนธรรม โดยกรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) จัดงานมอบโล่ยกย่องเชิดชูเกียรติองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ด้านการดำเนินงานวัฒนธรรม และด้านการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม ประจำปี ๒๕๕๖ เพื่อเป็นการสร้างขวัญกำลังใจให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นดีเด่นด้านวัฒนธรรม ที่มีส่วนร่วมส่งเสริม และขับเคลื่อนงานด้านวัฒนธรรมของชาติให้เห็นผลเป็นรูปธรรม โดย นายสนธยา คุณปลื้ม รักษาการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานมอบโล่เชิดชูเกียรติแก่ อปท. ทั่วประเทศที่ได้รับการคัดเลือกจำนวนทั้งสิ้น ๗๖ แห่ง และมอบโล่ให้แก่ อปท.ดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม ระดับภูมิภาค จำนวน ๕ แห่ง ได้แก่ เทศบาลเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด องค์การบริหารส่วนจังหวัดสมุทรสงคราม จังหวัดสมุทรสงคราม เทศบาลนครเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ เทศบาลเมืองอ่างศิลา จังหวัดชลบุรี และเทศบาลเมืองกะทู้ จังหวัดภูเก็ต

สวธ. ยกระดับแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรม สู่ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชต้นแบบ

นายชาย นครชัย อธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นประธานในพิธีเปิดการประชุมเชิงปฏิบัติการ ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชต้นแบบ เมื่อวันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ณ จังหวัดตราด กิจกรรมเชิงปฏิบัติการในครั้งนี้ มีผู้บริหารเครือข่ายศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชต้นแบบ ๑๓ แห่ง ใน ๑๒ จังหวัดทั่วประเทศ เข้าร่วมการอบรมทั้งด้านวิชาการ และร่วมศึกษาดูงานการจัดการศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชวัดท่าโสม ศูนย์เรียนรู้กลุ่มท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์บ้านน้ำเชี่ยว อุทยานการเรียนรู้ตราด (Trat TK Park) พิพิธภัณฑสถานเมืองตราด ตลาดคลองลัดมะยม และมิวเซียมสยาม เพื่อเสริมสร้างทักษะในการพัฒนาต่อยอดแหล่งเรียนรู้แก่ผู้เข้ารับการอบรม

ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชตำบลคลองแห แหล่งเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชุมชน

เมื่อวันศุกร์ที่๒๐ ธันวาคม๒๕๕๖ นายบวรเวท รุ่งรุจี ผู้ตรวจราชการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานในพิธีเปิดศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมอย่างครบวงจรของคนในชุมชน และนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ โดย **นายดำรงค์ ทองสม** รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม **นางสุนันทา มิตรงาม** ผู้อำนวยการสำนักส่งเสริมและเผยแพร่วัฒนธรรม ร่วมเป็นเกียรติในพิธีเปิด ศูนย์เฉลิมราชตำบลคลองแห ตั้งอยู่ที่วัดคลองแห เลขที่ ๑๒๓ หมู่ที่ ๔ ถนนคลองแห-คูเต่า ตำบลคลองแห อำเภอหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา ภายในมีการจัดแสดงนิทรรศการพระราชกรณียกิจของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเส้นทางเสด็จฯ ในประวัติศาสตร์คลองอู่ตะเภาและถนนไทรบุรี นอกจากนั้นแล้วยังมีนิทรรศการเกี่ยวกับทะเลสาบสงขลา อู่ตะเภาลำน้ำข้ามคาบสมุทร ตำนานโคกหลังนกคุ่มและที่มาของชื่อคลองแห ชุมทางหาดใหญ่ เมื่อรถไฟพบถนนและลำน้ำ กำเนิดชุมชนบ้านคลองแห เป็นต้น ศูนย์วัฒนธรรมเฉลิมราชตำบลคลองแห เปิดให้เข้าชมทุกวันอังคาร - วันอาทิตย์ ระหว่างเวลา ๐๘.๐๐-๑๖.๐๐ น.

เวียงกุมกามประตูวัฒนธรรมสู่อาเซียน

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) นำคณะสื่อมวลชนติดตามความคืบหน้าในการดำเนิน **“โครงการพัฒนาศักยภาพชุมชนเวียงกุมกามในการนำทุนทางวัฒนธรรมเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ”** เพื่อส่งเสริมให้เวียงกุมกามเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ยั่งยืน สร้างความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ มรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และต่อยอดมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นสู่ประชาคมอาเซียน ภายใต้นโยบายรัฐบาลในการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การเพิ่มขีดความสามารถการแข่งขันพัฒนาเมืองวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว รองรับการเปิดประตูวัฒนธรรมสู่อาเซียนต่อไป โดย สวธ. ได้จัดให้มีการอบรมพัฒนาศักยภาพผู้นำการนวดแผนไทย และการอบรมพัฒนาตราสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ของเวียงกุมกาม และได้นำคณะสื่อมวลชนเยี่ยมชมการพัฒนาภูมิทัศน์พื้นที่โดยรวมของเวียงกุมกาม อาทิ วัดเจดีย์เหลี่ยม วัดธาตุขาว วัดหนานช้าง วัดอีก้าง วัดปู่เปี้ยะ เป็นต้น เมื่อวันที่ ๑๕ – ๑๖ ธันวาคม ๒๕๕๖

เด็กไทยสานใจสู่อาเซียน

เมื่อวันเสาร์ที่ ๑๑ มกราคม ๒๕๕๖ ดร.ปรีชา กันธิยะ ปลัดกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานเปิดงานวันเด็กแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๗ **“เด็กไทยสานใจสู่อาเซียน”** ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนได้ตระหนักถึงคุณค่า บทบาท และความสำคัญของตนเอง ตลอดจนได้รื่นเริงสนุกสนานและได้รับความรู้ ความบันเทิง ควบคู่กันไป ซึ่งในการจัดงานวันเด็กแห่งชาติ ประจำปี ๒๕๕๗ กรมส่งเสริมวัฒนธรรมได้กำหนดแนวคิดของการจัดงาน โดยใช้ชื่อ “เด็กไทยสานใจสู่อาเซียน” เพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กไทย ในการก้าวสู่ประชาคมอาเซียนในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ ภายในงานประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ มากมาย ทั้งการแสดงหุ่นละครเล็ก หุ่นกระบอก การสาธิตการประดิษฐ์หุ่นกระบอกจิ๋วอาเซียน การวาดภาพระบายสี ชวนชิมอาหารอาเซียน เป็นต้น งานวันเด็กแห่งชาติในปีนี้นอกจากความสนุกสนานแล้ว น้อง ๆ ยังได้รับความรู้ด้านวัฒนธรรมไทยติดตัวกลับไปด้วย

นิทรรศการศิลปะนานาชาติ เวทีแห่งการเรียนรู้งานศิลป์

นางพิมพ์รวี วัฒนวรางกูร รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม เป็นประธานในพิธีเปิด**นิทรรศการศิลปะนานาชาติ** ในโครงการสืบทอดประเพณีส่งเสริมค่านิยมและความเป็นไทย กิจกรรมนิทรรศการศิลปินแห่งชาติส่งเสริมประเพณี ณ หอศิลป์ มหาวิทยาลัยนเรศวร จังหวัดพิษณุโลก เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์การสร้างสรรค์งานศิลป์ในความหลากหลายทางวัฒนธรรม ระหว่างศิลปินแห่งชาติ และศิลปินนานาชาติกลุ่มอเมริกัน เพื่อเผยแพร่ผลงานอันทรงคุณค่าต่อการเรียนรู้ประสบการณ์ ปรัชญาในการทำงานศิลปะของศิลปิน สู่นักเรียน

นักศึกษา ครู อาจารย์ และประชาชนทั่วไป โดยมีศิลปินแห่งชาติ ศิลปินนานาชาติ ผู้บริหารและอาจารย์จากมหาวิทยาลัยนเรศวร ร่วมเป็นเกียรติในพิธีเปิดงานเมื่อวันที่ ๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ณ หอศิลป์มหาวิทยาลัยนเรศวร

ไมค์ ภิรมย์พร รับรางวัล “ศิลปินส่งเสริมสังคมและวัฒนธรรมดีเด่น”

เมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย บมจ.อสมท. จัดงานมอบรางวัล “๑ ทศวรรษมหานครอวอร์ดส” โดย**กรมส่งเสริมวัฒนธรรม** สนับสนุนรางวัลพิเศษ รางวัลศิลปินส่งเสริมสังคมและวัฒนธรรมดีเด่น เพื่อยกย่องเชิดชูศิลปินเพลงลูกทุ่งที่ส่งเสริมสังคม รักษาประเพณีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีให้คนรุ่นใหม่ โดย **นายดำรงค์ ทองสม** รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้ให้เกียรติมอบรางวัล ซึ่งผู้ได้รับรางวัลประจำปี ๒๕๕๗ ได้แก่ **ไมค์ ภิรมย์พร** ศิลปินขวัญใจผู้ใช้แรงงานที่ทำประโยชน์ให้กับหน่วยงานต่าง ๆ และอุทิศตนเพื่อสังคมสร้างคุณประโยชน์ให้กับวงการเพลงลูกทุ่งอย่างต่อเนื่อง สำหรับรางวัลนี้ สวธ. ได้ให้การสนับสนุนมาอย่างต่อเนื่องเป็นปีที่ ๗ แล้ว เริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๕๐ จนถึงปัจจุบัน มีการมอบรางวัลนี้ให้กับศิลปินไปแล้ว ๖ คน ได้แก่ ฝน ธนสุนทร แคท รัตกาล อาร์สยาม บ่าววี อาร์สยาม โจโจ้ โดมิแนนท์ คริสตี้ กิ๊บสัน และต่าย อรทัย

Great Artists Concert Series 2014

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ร่วมกับ **BSOF** จัดการแสดงดนตรีนานาชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รายการ **“Great Artists Concert Series 2014”** เปิดงานต้อนรับนักไวโอลินสาวดาวรุ่งชาวเกาหลี Clara Kang บรรเลงเดี่ยวไวโอลินร่วมกับวง BSO โดยมี Carlos Izcaray วาทยกรระดับโลกทำหน้าที่ควบคุมวง เมื่อวันที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย คลาร่า-จูมิ คัง ศิลปินเดี่ยวไวโอลินชาวเกาหลี อายุ ๒๖ ปี มีผลงานการแสดงเดี่ยวไวโอลินในระดับเวทีนานาชาติมาแล้วมากมาย และเธอยังได้รับรางวัลชนะเลิศการแข่งขันไวโอลินที่มีชื่อเสียงหลายรายการ อาทิ รางวัลชนะเลิศ Seoul International Violin Competition (ปี ๒๐๐๙) ชนะเลิศเหรียญทองรายการ International Violin Competition of Indianapolis (ครั้งที่ ๘) เป็นต้น คลาร่ามีผลงานแสดงเดี่ยวทั้งในสหรัฐอเมริกา ยุโรปและเอเชีย ได้ออกแสดงเดี่ยวครั้งแรกที่เกาหลีเมื่ออายุ ๘ ขวบ โดยเล่นเพลง Concerto No.5 ของโมสาร์ทกับวง Korean Chamber Ensemble ที่ Seoul Arts Center

โอเปร่าสยาม Romantic Gala Concert

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ร่วมกับ **มูลนิธิมหาอุปรากรกรุงเทพ** จัดการแสดงมหาอุปรากรกรุงเทพ เรื่อง “La Traviata” มอบบทเพลงรักอมตะแนวคลาสสิค พร้อมสัมผัสงานดนตรีจากละครโอเปร่าระดับโลก เมื่อวันอาทิตย์ที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ ณ หอประชุมใหญ่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ควบคุมวงโดย สมเถา สุจริตกุล และ ทฤษฎี ณ พัทลุง โดยมีนักร้องเสียงทรงพลัง แนนซี หย่วน นักร้องประสานเสียงออร์เฟียสแห่งกรุงเทพฯ สมาชิกโครงการนักร้องเดี่ยว Young Soloist เป็นผู้ถ่ายทอดบทเพลงไพเราะให้แก่ผู้ชมด้วยเพลงรักจากโลกคลาสสิคและโอเปร่า The Four Last Songs โดย ริชาร์ด สเตราสส์ ดนตรีจากมหาอุปรากร La Traviata, Nabucco และ Aïda โดย แวร์ดี

มวยไทย กีฬาภูมิปัญญาไทย

ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี เสด็จทอดพระเนตรการแข่งขันชกมวยไทย **"THAI FIGHT ไกลกังวล เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว"** เนื่องในวันมวยไทย โดยมีแฟนมวยทั้งไทยและเทศ เข้าร่วมศึกษาประวัติศาสตร์ศิลปะการต่อสู้มวยไทย และชมการแข่งขันชกมวยไทยอย่างคับคั่ง เมื่อวันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๕๗ นอกจากการแข่งขันชกมวยไทยแล้ว กรมส่งเสริมวัฒนธรรม (สวธ.) ได้จัดนิทรรศการเกี่ยวกับพระราชประวัติ สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ นิทรรศการภาพและเสียง มวยไทยมิตรภาพแห่งวัฒนธรรม กีฬาภูมิปัญญาไทย มวยไทย ๕ สาย และแม่ไม้มวยไทย ๑๕ ท่าหลัก ซึ่งประชาชนได้รับความรู้ ความเข้าใจถึงคุณค่าสาระความสำคัญของมวยไทยอันจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ ที่ทุกภาคส่วนควรร่วมกันอนุรักษ์ให้ยั่งยืนสืบไป

วธ.จัดกิจกรรม ๖ กุมภาพันธ์ วันมวยไทย

ด้วยทุก**วันที่ ๖ กุมภาพันธ์**ของทุกปีเป็น **"วันมวยไทย" กรมส่งเสริมวัฒนธรรม** (สวธ.) จึงได้จัดกิจกรรมเพื่อเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘ (สมเด็จพระเจ้าเสือ) ที่ทรงพระปรีชาสามารถด้านมวยไทย และเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ในศิลปะแม่ไม้มวยไทย ซึ่งเป็นศิลปะการต่อสู้ ที่ได้ขึ้นทะเบียนเป็น มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ สาขากีฬาภูมิปัญญาไทย ภายในงานได้จัดให้มีพิธีบวงสรวง "สมเด็จพระสรรเพชญ์ที่ ๘" โดยมีนายสนธยา คุณปลื้ม รักษาการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม เป็นประธานในพิธี และเพื่อความเป็นสิริมงคลต่อผู้เรียนมวยไทย สวธ. จึงได้จัด "พิธีไหว้ครูมวยไทย" โดยครูมวยไทย ๕ สาย ได้แก่ มวยโคราช มวยลพบุรี มวยไชยา มวยท่าเสาและพระยาพิชัยดาบหัก มวยพลศึกษา และการประกวดร่ายรำไหว้ครูมวยไทย ณ หอประชุมเล็ก ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ที่ชื่นชอบในกีฬามวยไทยเข้าร่วมงานเป็นจำนวนมาก

รายการคนไทยขั้นเทพ เวทีประชันศิลปะการแสดงของไทย

เพื่อเป็นการพัฒนาต่อยอดศิลปะการแสดงของไทย **กรมส่งเสริมวัฒนธรรม** (สวธ.) จึงได้จัดทำ **"รายการคนไทยขั้นเทพ"** เปิดพื้นที่การแสดงให้กับศิลปวัฒนธรรมไทยจากทุกภูมิภาค ได้มีโอกาสเข้าร่วมการแข่งขัน เพื่อเฟ้นหาสุดยอดศิลปะการแสดงที่เป็นตัวแทนของประเทศไทย โดยมีคณะนักแสดงจากทั่วประเทศเข้าร่วมประชันฝีไม้ลายมืออย่างมากมาย ตลอดระยะเวลา ๑๐ สัปดาห์ กรรมการได้ร่วมกันพิจารณาอย่างสุดความสามารถ และทราบผลกันไปเป็นที่เรียบร้อยแล้ว สำหรับทีมที่ชนะเลิศได้แก่ **ทีมเพชรจรัสแสง** ตัวแทนจากภาคกลาง ได้รับถ้วยพระราชทานพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมรางวัลเงินสด ๑ ล้านบาท โดยสร้างสรรค์ชุดการแสดงที่มีแนวคิดในเรื่องชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และผสมผสานวัฒนธรรมจากทั้งสี่ภาคได้อย่างกลมกลืนสวยงาม จึงได้รับการตัดสินให้เป็นทีมคนไทยขั้นเทพ และสามารถชมรายการย้อนหลังได้ที่ www.facebook.com/konthaikunthep

ตากล้องอาเซียนร่วมบันทึกภาพศิลปวัฒนธรรมแดนใต้

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม ร่วมกับ **ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์** (ภาพถ่าย) และ**ชมรมถ่ายภาพ คณะแพทย์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จัดโครงการภาพถ่ายศิลปินอาเซียน** (Asean Eye Culture) เมื่อวันที่ ๗ - ๑๓ มีนาคม ๒๕๕๗ ที่ผ่านมา เพื่อเผยแพร่แลกเปลี่ยนเรียนรู้มรดกทางวัฒนธรรมของประเทศสมาชิกอาเซียน พร้อมรับการเข้าสู่ประชาคมอาเซียนอย่างเป็นทางการ ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ โดยเผยแพร่แหล่งอารยธรรมไทยให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มประเทศอาเซียนและระดับโลก ผ่านภาพถ่ายที่งดงามและทรงคุณค่า โดยศิลปินช่างภาพอาเซียน จาก ๑๐ ประเทศ ได้เดินทางไปยังภาคใต้ของประเทศไทย เพื่อบันทึกภาพศิลปวัฒนธรรมไทย และสถานที่สำคัญใน ๑๑ จังหวัดภาคใต้ ผ่านสายตาและมุมมองของช่างภาพจากประเทศเพื่อนบ้าน

โดยภาพถ่ายที่ได้มานั้นทาง สวธ.จะนำไปมอบให้กับจังหวัดไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป อีกทั้งภาพถ่ายบางส่วนจะถูกนำมาจัดแสดงเป็นนิทรรศการภาพถ่าย Asean Eye Culture และจัดพิมพ์หนังสือภาพ เพื่อการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ศิลปวัฒนธรรมไทยให้กับชาวไทยและชาวต่างประเทศได้รับรู้ถึงเอกลักษณ์ และความงดงามของแผ่นดินด้ามขวานทองของไทย

สวธ.จัดการประชุมติดตามความก้าวหน้าโครงการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุน

นายดำรงค์ ทองสม รองอธิบดีกรมส่งเสริมวัฒนธรรม ได้เป็นประธานการประชุมเชิงปฏิบัติการเพื่อติดตามความก้าวหน้าโครงการวิจัยที่ได้รับทุนอุดหนุนและประเมินผลการวิจัยทางวัฒนธรรม ปีงบประมาณ ๒๕๕๖ โดยตลอดระยะเวลา ๓๐ กว่าปีมานี้ สวธ.ได้ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยทางด้านวัฒนธรรมมาอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีโครงการที่รับทุนอุดหนุนมาแล้วร่วม ๑,๐๐๐ โครงการ และมีนักวิจัยทั้งในส่วนกลางและส่วนท้องถิ่นได้รับการพัฒนาศักยภาพผ่านการดำเนินโครงการวิจัยมาแล้วไม่น้อยกว่า ๒๐๐ คน ในปีงบประมาณ ๒๕๕๖ ที่ผ่านมา ได้สนับสนุนทุนวิจัยให้แก่โครงการวิจัยทางวัฒนธรรม จำนวน ๒๐ โครงการ แบ่งเป็นทุนวิจัยประเภททุนเฉพาะเจาะจง ๓ โครงการ และทุนวิจัยประเภททั่วไป จำนวน ๑๗ โครงการ ซึ่งโครงการวิจัยเหล่านี้ได้ดำเนินการมาระยะเวลาหนึ่งแล้ว สถาบันวัฒนธรรมศึกษาโดยกลุ่มวิจัยและพัฒนา จึงจัดการประชุมติดตามความก้าวหน้าของการดำเนินโครงการขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ สำหรับผลงานวิจัยทางวัฒนธรรมที่ผ่านมา สามารถสืบค้นได้ที่ www.culture.go.th

เปิดอ่าน

๑๐๐ เรื่องเมืองใต้

รองศาสตราจารย์ประพนธ์ เรืองณรงค์

สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๕๓

หนังสือเล่มนี้รวบรวมบทความเกี่ยวกับเมืองใต้จำนวนหนึ่งร้อยเรื่องที่ผู้เขียนเขียนจากประสบการณ์ในวันวานที่ผ่านมา โดยเสนอเรื่องราวหลากหลาย เช่น ภาษาถิ่น วรรณกรรมพื้นบ้าน ความเชื่อ และค่านิยมของชาวไทยพุทธ ชาวไทยมุสลิม และชาวไทยเชื้อสายจีนในดินแดนภาคใต้ ล้วนสืบทอดมาตั้งแต่โบราณกาล เช่น ประเพณีต่าง ๆ ศิลปะการแสดง กีฬา ดนตรี รวมทั้ง เรื่องเล่าเกี่ยวกับประวัติศาสตร์บุคคลและสถานที่ ตลอดจนพืชและสัตว์เลี้ยงในท้องถิ่น ล้วนบ่งบอกถึงวิถีชีวิตชาวใต้ในมุมที่ผู้เขียนเห็นว่าน่าสนใจ จึงนำมาเล่าสู่กันฟัง โดยหวังว่านอกจากได้รับความเพลิดเพลินแล้ว ผู้อ่านจะได้รับความรู้ทั้งเชิงคติชนวิทยา สังคมวิทยา ภาษา และวรรณกรรมจากหนังสือเล่มนี้ด้วย

มวยไชยา และบางเรื่องเกี่ยวกับภาคใต้

อรุณ เวชสุวรรณ

สำนักพิมพ์อรุณวิทยา, ๒๕๕๐

หนังสือเล่มนี้รวบรวมเรื่องราวเกี่ยวกับมวยไชยาและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของภาคใต้ในเชิงแนะนำการท่องเที่ยว เนื่องจากภาคใต้นั้นมีของดีอยู่มากมาย ศิลปวัฒนธรรมก็เก่าแก่ไม่น้อยกว่าภาคอื่น โดยเฉพาะในด้านศาสนาแล้วภาคใต้เป็นที่มาของพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ ซึ่งแพร่หลายไปยังสุโขทัย และอยุธยาตามลำดับ ส่วนในด้านโบราณสถานโบราณวัตถุนั้นล้วนเก่าแก่มีอายุนับพันปี ซึ่งหนังเล่มนี้จะทำให้ผู้อ่านได้รู้จักมวยไชยาและภาคใต้ในแง่มุมต่าง ๆ ได้ดีขึ้น

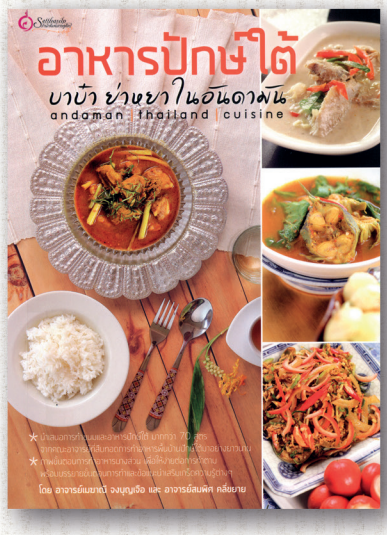

อาหารปักษ์ใต้ บาบ๋า ย่าหยา ในอันดามัน

อาจารย์เมฆาณี จงบุญเจือ และคณะ

สำนักพิมพ์เศรษฐศิลป์, ๒๕๕๖

อาหาร เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมการกินของคนไทยที่มีมายาวนาน หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงอาหารปักษ์ใต้ของฝั่งทะเลอันดามัน และเป็นอาหารของชาวบาบ๋า ย่าหยา เสียส่วนใหญ่ ซึ่งสืบเนื่องมาจากกลุ่มชนในดินแดนแถบนี้ เป็นลูกหลานชาวจีนที่สืบทอดวัฒนธรรมจากบรรพบุรุษมามากมายหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นการแต่งกาย หรือแม้กระทั่งเรื่องอาหาร และหนังสือเล่มนี้ยังอธิบายถึงส่วนผสมรวมทั้งขั้นตอนการปรุงอาหารแต่ละอย่าง เพื่อให้ผู้ที่สนใจได้รับรู้และเข้าใจในอาหารการกินของชาวบาบ๋า ย่าหยา มากยิ่งขึ้น

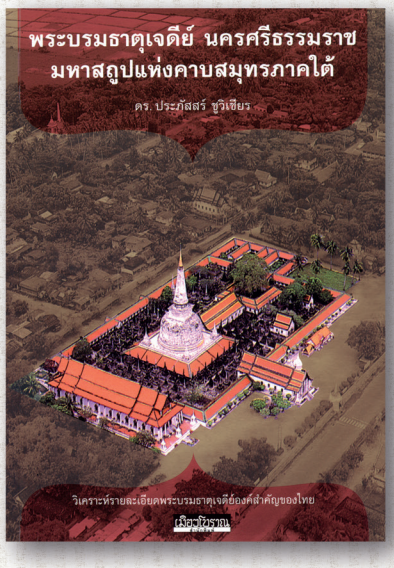

พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช มหาสถูปแห่งคาบสมุทรภาคใต้

ดร. ประภัสสร์ ชูวิเชียร

สำนักพิมพ์เมืองโบราณ, ๒๕๕๓

พระบรมธาตุเจดีย์ นครศรีธรรมราช มหาสถูปแห่งคาบสมุทรภาคใต้ เป็นหนังสือที่อธิบายเรื่องราวของพระบรมธาตุเจดีย์นี้อย่างละเอียดชัดเจน ทั้งนี้อาจารย์ประภัสสร์ผู้เขียนได้ทำการศึกษาในเชิงศิลปะสถาปัตยกรรมขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ เพื่อเป็นอีกแนวทางที่นำเสนอถึงความเป็นมาขององค์พระบรมธาตุเจดีย์ประกอบกับหลักฐานลายลักษณ์ แม้ว่าเราจะได้รับรู้ความเป็นมาว่าพระบรมธาตุองค์นี้สร้างขึ้นในสมัยพระยาศรีธรรมโศกราช แต่ข้อมูลส่วนใหญ่ล้วนมาจากเรื่องราวในเชิงประวัติศาสตร์ การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในด้านตำนาน เอกสาร และหลักฐานทางโบราณคดี จึงทำให้การนำเสนอเรื่องราวของพระบรมธาตุเจดีย์องค์นี้ เป็นไปอย่างรอบด้านและชัดเจนยิ่งขึ้น

ASEAN EYE CULTURE

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

สำนักพิมพ์พิมพ์ดี, ๒๕๕๗

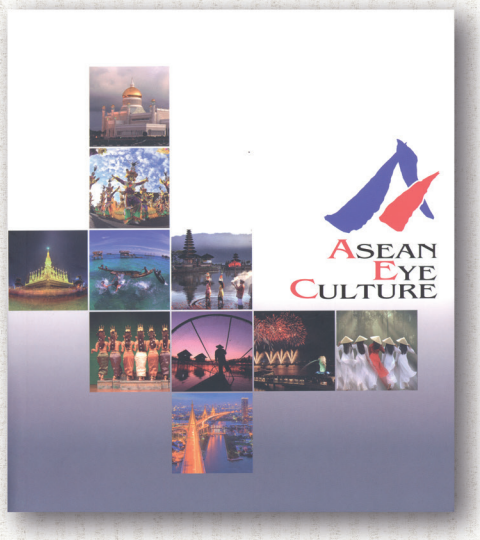

หนังสือเล่มนี้รวบรวมภาพถ่ายทางวัฒนธรรมของศิลปินช่างภาพอาเซียน ๑๐ ประเทศ จากโครงการภาพถ่ายศิลปินอาเซียน (ASEAN Eye Culture) ซึ่งกรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม ร่วมกับ ศิลปินแห่งชาติ สาขาทัศนศิลป์ (ภาพถ่าย) และชมรมถ่ายภาพ คณะแพทย์ มอ. (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์) เพราะผู้จัดเล็งเห็นว่าภาพถ่ายมีอิทธิพลต่อการสื่อสาร วิถีชีวิต วัฒนธรรม และคนในสังคมปัจจุบัน และในการรวมตัวกันเป็นประชาคมเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมเดียวกันของกลุ่มประเทศอาเซียนที่กำลังจะเกิดขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๘ รวมถึงการสร้างความสามัคคี และความสงบสุขในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ จึงได้เกิดโครงการนี้เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทางด้านวัฒนธรรม ผ่านกระบวนการการสร้างสรรค์ผลงานภาพถ่ายที่สะท้อนความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติในอาเซียน และเพื่อเสริมสร้างอัตลักษณ์ความเป็นไทยในวิถีวัฒนธรรมทางภาคใต้ให้เป็นที่รู้จักในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน

ประวัติศาสตร์ปัตตานีในคริสต์ศตวรรษที่ ๑๖-๑๘ จากบันทึกของจีน ริวกิว และญี่ปุ่น

ดร.ปิยดา ชลวร

สำนักพิมพ์ซิลค์เวอร์ม, ๒๕๕๔

หนังสือเล่มนี้กล่าวถึงประวัติศาสตร์ของปัตตานีก่อนที่จะเป็นส่วนหนึ่งของสยาม ซึ่งในยุคดังกล่าวนี้ ปัตตานีเป็นรัฐที่สำคัญรัฐหนึ่งในคาบสมุทรมลายู มีสุลต่านและราชินีปกครอง และเป็นเมืองท่านานาชาติ งานเขียนของ ดร.ปิยดา เล่มนี้เป็นการศึกษาประวัติศาสตร์พัฒนาการทางการเมืองและสังคม และยังเป็นการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารท้องถิ่นและเอกสารต่างชาติหลายแหล่ง โดยเฉพาะของจีนและญี่ปุ่น ซึ่งการศึกษาปัตตานีในยุคดังกล่าวนี้จะช่วยในการทำความเข้าใจสภาพสังคม การเมือง เศรษฐกิจของปัตตานีและบริเวณใกล้เคียง ผู้เขียนหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะนำไปสู่ความรู้ความเข้าใจของคนไทยด้วยกันและนำไปสู่สันติสุขในสังคมไทย

ปฏิทินวัฒนธรรม ๒๕๕๗

๑๐ เม.ย.
งานรดน้ำขอพรศิลปินแห่งชาติ ผู้มีผลงานดีเด่นทางด้านวัฒนธรรม และผู้บริหารงานวัฒนธรรม เนื่องในเทศกาลสงกรานต์ ประจำปีพ.ศ. ๒๕๕๗
ณ หอประชุมเล็ก
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๒๓ เม.ย.
โครงการร้านเกมสีขาวเพื่อเยาวชน ประจำปี ๒๕๕๖
ณ ห้องประชุม ชั้น ๔
สำนักพิจารณาภาพยนตร์และวีดิทัศน์
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๒๕ เม.ย.
ศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๖ เข้ารับพระราชทานเครื่องหมายเชิดชูเกียรติ
ณ ศาลาดุสิดาลัย พระราชวังดุสิต
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๒๘ - ๓๐ เม.ย.
การอบรมครูต้นแบบด้านมารยาทไทย ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
จังหวัดนครราชสีมา
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๓ - ๑๕ เม.ย.
งานสงกรานต์เมษาผ้าขาวม้ารวมไทย : อีสานโฮแซว
สยามสแควร์
จัดโดย กระทรวงวัฒนธรรม
กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
และจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานสืบฮีต สานฮอยป๋าเวณี ปีใหม่เมือง เวียงกุมกาม
ณ วัดช้างค้ำ เวียงกุมกาม
จังหวัดเชียงใหม่
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๒๘ เม.ย.
สู่ทศวรรษที่สามกองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม
ณ หอประชุมใหญ่
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๙ - ๒๑ เม.ย.
ใต้ร่มพระบารมี ๒๓๒ ปี กรุงรัตนโกสินทร์
ณ บริเวณท้องสนามหลวง
จัดโดย กระทรวงวัฒนธรรม

๒๗ เม.ย.
การประกวดดนตรีและการแสดงพื้นบ้าน พุทธศักราช ๒๕๕๗ ไทยถิ่นศิลป์บรรเลง
ณ เอเชียทีค
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๔ พ.ค.
การแสดงคอนเสิร์ต กัลยณิวัฒนาคารวาลัย ครั้งที่ ๗
ณ หอประชุมเล็ก
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๗ พ.ค.
โครงการเชื่อมใจสัมพันธ์ สภาวัฒนธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร
กรุงเทพมหานคร
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๙ พ.ค.
Thailand Philharmonic Orchestra 2014
วิทยาลัยดุริยางคศิลป์
มหาวิทยาลัยมหิดล (ศาลายา)
จัดโดย วิทยาลัยดุริยางคศิลป์
มหาวิทยาลัยมหิดล (ศาลายา)

๗ - ๘ พ.ค.
การอบรมครูต้นแบบด้านมารยาทไทย ภาคใต้
จังหวัดสุราษฎร์ธานี
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๑ - ๑๗ พ.ค.
สัปดาห์ส่งเสริมพระพุทธศาสนา เนื่องในเทศกาลวิสาขบูชา
วัดในกรุงเทพมหานคร
จัดโดย กรมการศาสนา

๘ พ.ค.

แถลงข่าวการแสดงดนตรีคลาสสิค น้อมรำลึกพระกรุณาธิคุณ สมเด็จ-พระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ณ หอประชุมเล็ก
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๖ พ.ค.

การแสดงดนตรีคลาสสิค น้อมรำลึกพระกรุณาธิคุณ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมหลวงนราธิวาสราชนครินทร์

ณ หอประชุมเล็ก
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๔ พ.ค.

สื่อมวลชนสัญจร ชีวิตและงาน มาลา คำจันทร์

จังหวัดเชียงใหม่
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๘ พ.ค.

การแสดงคอนเสิร์ต “เป็นสองเท่า” กิจกรรมร้องรำทำเพลง บนพื้นที่ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย

ณ หอประชุมเล็ก
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๙ พ.ค.

พิธีบวงสรวงการแสดงละครเวที เรื่อง ในสวนฝัน

ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๕ พ.ค.

พิธีเปิดบ้านศิลปินแห่งชาติ นางบัวซอน ถนอมบุญ

อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๒๕ พ.ค.

Great artist concert series 2014 Gala Italiano Opera Highlight Arais

ณ หอประชุมใหญ่
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๕ มิ.ย.

พิธีเปิดนิทรรศการครบรอบ 80 ปี บนเส้นทางศิลปะ ศ.เกียรติคุณ ประหยัด พงษ์ดำ

ณ หอศิลป์ร่วมสมัยราชดำเนิน ชั้น 1
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๙ มิ.ย.

แถลงข่าวการแสดงดนตรีไทยครูอาวุโส แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ณ หอประชุมเล็ก
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๕ - ๖ มิ.ย.

การประชุมเครือข่าย สื่อวัฒนธรรมสัมพันธ์ทั่วประเทศ

ณ โรงแรมทาวน์ อิน ทาวน์ กรุงเทพฯ
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๑ - ๑๓ มิ.ย.

โครงการศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม ท้องถิ่นจังหวัดชายแดนใต้

ณ โรงแรมอิมพีเรียล
จังหวัดนราธิวาส
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๘ มิ.ย.

การแสดงดนตรีไทยครูอาวุโส แห่งกรุงรัตนโกสินทร์

ณ หอประชุมใหญ่
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

๑๑ มิ.ย.

การแสดงเชิดชูเกียรติศิลปินแห่งชาติ พุทธศักราช ๒๕๕๖

ณ หอประชุมใหญ่
ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย
จัดโดย กรมส่งเสริมวัฒนธรรม

ใหม่

วารสารวัฒนธรรม รูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ (e-Magazine)

http://magazine.culture.go.th

สามารถเข้าอ่านได้ทันทีทุกอุปกรณ์ เช่น คอมพิวเตอร์ แท็บเล็ต และมือถือ สะดวกยิ่งขึ้นกับระบบวารสารทางอีเมล์ แจ้งคุณเมื่อฉบับใหม่พร้อม เพียงกรอกชื่อและอีเมล์ แล้วท่านจะได้รับ วารสารทางอีเมล์ก่อนใคร

วารสารวัฒนธรรม
ปีที่ ๕๓ ฉบับที่ ๑
มกราคม-มีนาคม ๒๕๕๗

"วัฒนธรรมปลายด้ามขวาน"

รับวารสารทางอีเมล์

ชื่อ

นามสกุล

อีเมล์

ส่งข้อมูล

ข้อมูลเพิ่มเติม

http://on.fb.me/1eelGMH

พิเศษกว่าเดิมด้วยเทคโนโลยี QR Code สามารถพาท่านเข้าสู่ข้อมูลเพิ่มเติม เช่น คลิปวิดีทัศน์ คลิปเสียง แผนที่ เป็นต้น เพียงนำสมาร์ทโฟนส่อง QR Code ด้วยแอพ QR Reader ที่มี คุณก็จะได้รับข้อมูลเพิ่มเติมหรือจะนำ URL ที่อยู่ใต้ QR Code ไปเรียกที่เบราเซอร์

หากท่านอ่านผ่าน e-Magazine ท่านเพียงคลิกที่ QR Code ก็เชื่อมโยงสู่เนื้อหาเพิ่มเติมได้เช่นกัน

มารยาทไทย

หนึ่งในมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม
ความภาคภูมิใจของคนไทยทุกคน

“การไหว้”
ภาษาท่าทางที่อ่อนโยนและงดงาม
อันแสดงถึงความเคารพ การทักทาย
วัฒนธรรมประจำชาติ
ที่ทั่วโลกต่างประทับใจ

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม กระทรวงวัฒนธรรม

การแสดงดนตรีเฉลิมพระเกียรติ ประจำปี ๒๕๕๗

กระทรวงวัฒนธรรม
Ministry of Culture

กรมส่งเสริมวัฒนธรรม
Department of Cultural Promotion

GREAT ARTISTS CONCERT SERIES 2014

1

Tuesday 25 February 2014, 8 pm.

Clara Kang plays Mendelssohn

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Carlos Izcaray
Soloist : Clara Kang, violin
Programme : Bach: Suite (Overture) No. 2 in B minor BWV1067
Mendelssohn: Violin Concerto E minor Op. 64
Beethoven : Symphony No. 4 in B-flat major Op. 60

2

Sunday 25 May 2014, 8 pm.

Opera Highlight Arias

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Carlo Magni
Soprano : Lucia Conter
Mezzo-soprano : Paola Cacciatori
Tenor : David Sotgiu
Baritone : Costantino Finucci
Programme : Gala Italiano

3

Sunday 6 July 2014, 8 pm.

The Best from Movies

with Artists from London's West End

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Michael England
Vocalists : Robyn North
David Shannon
Programme : (TBA)

4

Friday 8 August 2014, 8 pm.

Dmitry Sitkovetsky plays Mozart

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor and violin solo : Dmitry Sitkovetsky
Programme : (TBA)
Highlight - Mozart's Violin Concerto No. 5
in A major (Turkish)

5

Sunday 24 August 2014, 8 pm.

Asean Songs

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : (TBA)
Soloists : (TBA)
Programme : (TBA)

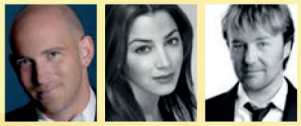

6

Friday 17 October 2014, 8 pm.

The Best of Musicals

with Artists from London's West End

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Michael England
Vocalists : Leila Benn Harris
John Owen Jones
Programme : (TBA)

7

Sunday 7 December 2014, 8 pm.

Royal Celebration Concert

Jian Wang plays Dvorak

Bangkok Symphony Orchestra
Conductor : Hubert Soudant
Soloist : Jian Wang, cello
Programme : (TBA)

THAILAND CULTURAL CENTRE, MAIN HALL

E-mail : bsof@bangkoksymphony.org www.bangkoksymphony.org /bangkoksymphony